
Dokument nr. 5.

(1980—81)

Forsvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar — 31. desember 1980.

I. Innledning	3
Generelle synspunkter	3
II. Saker som er behandlet	6
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	7
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde etc.	11
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	13
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	14
Forlegningsforhold	15
Tjenesteforhold	19
Permisjoner	22
Velferd	26
Disiplinærsaker	26
Forholdet mellom befal og menige	30
Tillitsmannsordningen	31
Økonomiske forhold	32
Sykesaker	33
Sosiale saker	34
Forsvarets skolevirksomhet	36
Verveve	37
Befalssaker	38
Sivilt personell i Forsvaret	44
III. Ombudsmannsnemndas befaringer	45

I. Innledning.

Ombudsmannsnemnda har i 1980 bestått av:

Ombudsmann Edg. Andreassen, Oslo, formann
Kåre Hansen, Oslo
Hans Nordahl Jensen, Bodø
Erlend Rian, Tromsø
Ottar Gravås, Levanger
Per-Kristian Foss, Oslo
Ola D. Gløtvold, Engerdal.

Nemnda har i 1980 holdt følgende møter:

12—13 februar
3 september
26 november.

Av saker som er behandlet på møtene kan bl a nevnes:

Nemndas deltakelse som foredragsholdere ved tillitsmannskurs.
Verneplikutvalgets innstilling.
Uttalelser i Landsutvalget for tillitsmenn i Forsvaret/sekretariatets årsberetning.
Midlertidig udyktighetskjenning.
Kollektiv avstraffelse.
Utsettelse med tjeneste pga utdanning.
1/3 lønn under tjenesten.
Utsmykning av forlegningsrom.
Tolking av permisjonsdirektivet.

De saker som nemnda har behandlet er nærmere omtalt under de respektive avsnitt i beretningen.

Nemnda har i 1980 besøkt avdelinger i Trøndelag. Under denne befarings ble 6 avdelinger besøkt. Avsnittet Nemndas befaringer omtaler besøkene nærmere.

Ombudsmannen, kontorsjefen og nemndas medlemmer har orientert om ombudsmannsordningen ved en rekke av Forsvarets skoler og ved mange av de tillitsmannskurs som arrangeres ved avdelingene.

Protokoll fra nemndas møter og befaringer følger beretningen som uttrykt bilag.

Generelle synspunkter.

Virksomheten har i 1980 vært lagt opp stort sett som tidligere år. Antall saker er noe større enn tidligere, det er dog færre saker reist av befalet og det er en noe annen for-

deling på saksgruppene enn tidligere. Avvikene er imidlertid så små at det ikke er mulig, foreløpig i alle fall, å trekke noen slutninger av dem.

Vernepliktsutvalgets innstilling er sendt Ombudsmannen for Forsvaret og Ombudsmannen for sivile tjenestepiktige til uttalelse. Innstillingen har vært drøftet i ombudsmannsnemnda, hvor 3 av utvalgets medlemmer var uenig med flertallet i det som er uttalt under IV i uttalelsen. Mindretallet slutter seg her til det formannsfraksjonen foreslo i innstillingen når det gjaldt tjenestens innhold og administrasjon. Det ble avgitt denne uttalelse:

«I. BEHANDLINGSMÅTEN FOR FRITAKSSØKNADER

Jeg er enig med utvalget i at den lange behandlingstid som må sies å være en vesentlig innvending mot den någjeldende ordning av behandlingsprosedyren for fritakssøknader, er uheldig både for den vernepliktige selv og for det offentlige. Den justering av det eksisterende system som utvalget foreslår, ved at det innføres en adgang først til administrativ behandling i to instanser og dernest adgang til to trinns domstolbehandling, synes etter min oppfatning i tilstrekkelig grad å vareta hensynet til en raskere saksbehandling og hensynet til rettssikkerheten. Når det gjelder den administrative behandling av fritakssøknader, vil man også ved den ordning utvalget legger opp til oppnå en ensartet praksis på dette område ved at Justisdepartementet bringes inn i saksbehandlingen som klageinstans. Jeg har etter dette ingen betenkeligheter med å slutte meg til utvalgets forslag.

II. VILKÅR FOR FRITAK

De to fraksjoner utvalget har delt seg i, skilles i to hovedspørsmål:

1. Hvor langt skal individuelle rettigheter strekke seg?
2. Hva skal uttrykket «alvorlig overbevisning» omfatte?

Formannsfraksjonen mener at man fortsatt bør opprettholde som fritakskriterium kravet til en pasifistisk grunninnstilling, dog slik at det i samsvar med rettspraksis må godtas visse reserveringer fra den absolutte pasifisme. Denne fraksjon har ikke funnet grunn til å foreslå noen endring av lovens utforming av fritakskriteriene. Den annen fraksjon finner at «pasifisme» og «pasifistisk grunnholdning» ikke er klare og entydige begreper. Også denne fraksjon mener at det antagelig er nødvendig å kreve at søkerens motvilje mot

å gjøre militærtjeneste kan sees som en rimelig følge av hans syn på voldsproblemene og at nektingen må ytre seg som en etisk konflikt knyttet til vold og voldsbruk. På den annen side har man ikke kommet frem til et enkelt og samlende begrep «som kan gi et konsentrert uttrykk for de fritaksvilkår de ønsker» (innst s 101, første spalte). Dog hevdes at omfanget av problemene etter deres mening vil bli mindre ved en liberalisering av fritaksvilkårene.

De spørsmål som utvalget her har drøftet er problemfylte, idet man her berører grunnleggende verdispørsmål både sett fra samfunnets og militærnekterens side. Jeg er dog kommet til at man bør beholde de fritakskriterier som man i dag legger til grunn ved avgjørelse av søknader om fritak fra militærtjeneste av overbevisningsgrunner og kan slutte meg til formannsfraksjonens argumentasjon for å beholde den någjeldende ordning. Etter min oppfatning vil en situasjonsbestemt overbevisning i mange tilfelle ikke være så beskyttelsesverdige at fritak bør bli følgen. Medlemmene Bekkevad, Bergo, Grepstad og Stabel har spesielt understreket at alvoret i overbevisningen må gjelde i hvilken grad militærnekteren identifiserer seg med sitt standpunkt. Jeg kan være enig i dette, men vil anta at nevnte syn på alvoret i overbevisningen også må kunne anvendes om man bygger på en pasifistisk grunnholdning som fritakskriterium. De nevnte medlemmer av utvalget har også etter mitt skjønn trukket grensene for voldsbegrepet svært vidt. Det siktes til det som anføres om at man vil betrakte en påstand om at det norske forsvar er et «klasseforsvar» som å falle innenfor de grenser som disse medlemmer trekker opp for voldsbegrepet. (S 101, 2. spalte.)

III. TJENESTE I SIVILFORSVARET OG ANDRE GRENER AV DEN SIVILE BEREDSKAP

På bakgrunn av Siviltjenestens humanitære funksjon og dets sivile status kan jeg i likhet med formannsfraksjonen vanskelig forstå at tjeneste i Siviltjenestet skulle medføre en slik alvorlig samvittighetskonflikt at det berettiger til fritak. En annen fraksjon i utvalget, medlemmene Bekkevad, Bergo og Stabel, har også anført at det her ikke er lett å følge siviltjenestens argumentasjon, idet det vanskelig kan tenkes at noen kan komme i et moralsk dilemma ved å utføre den type handlinger som er pålagt Siviltjenestet. På den annen side har denne fraksjon pekt på at en fritakelse for tjenesteplikt i Siviltjenestet vil by på få samfunnsmessige problemer slik at man bør ha råd til å åpne for samvittighetsfritak på dette område. Det pekes også på at en betydelig del av militærnekterne trolig vil være villig til å gjøre tjeneste i Siviltjenestet, men at behovet for fritak vil bli forsterket om formannsfraksjonens forslag om å overføre militærnekterne til Siviltjenestet skulle bli vedtatt.

Hvis det skal åpnes adgang til å fritas for tjeneste i Siviltjenestet bør adgangen etter min oppfatning begrenses til å gjelde militærnektere og ikke alle siviltjenestepliktige, dvs menn og kvinner mellom 18 og 65 år, slik medlemmene Bekkevad, Bergo og Stabel har foreslått. Disse medlemmer har heller ikke

funnet noe behov for å pålegge ikke-militærnektere noen alternativ tjeneste. Såvidt jeg kan forstå innebærer dette at siviltjenestepliktige på ethvert tidspunkt kan fri seg fra slik tjeneste uten prøving av overbevisningsgrunner eller pålegg om alternativ tjeneste. Militært personell som med hjemmel i vernepliktslovens § 7 overføres til Siviltjenestet for tjeneste der, vil i tilfelle komme i samme stilling. En slik ordning vil etter min oppfatning kunne få uheldige konsekvenser.

IV. TJENESTENS INNHOLD — ADMINISTRASJON

Det forslag som formannsfraksjonen har fremlagt når det gjelder siviltjenestens innhold og ordningen av denne tjeneste ved at personellet forvaltes av Siviltjenestet, synes å by på mange fordeler. Dette gjelder både personellforvaltning, utdanning og administrasjon. De økonomiske konsekvenser synes også å være akseptable. Den tjenesteordning som de to andre fraksjoner i utvalget legger opp til vil trolig bety større utgifter for staten.

Jeg har likevel ikke funnet å kunne gi min tilslutning til formannsfraksjonens forslag til tjenesteordning. Dette henger sammen med at formannsfraksjonens forslag har som forutsetning at alt sivil tjenestepliktig personell forvaltes av Siviltjenestet. Hvis det åpnes adgang til å fritas for siviltjenestetjeneste, slik jeg antar man bør gå med på, vil det personell som fritas for slik tjeneste neppe kunne forvaltes av Siviltjenestet. Man vil således få to administrasjoner, noe som vanskelig kan aksepteres. Jeg er kommet til at man bør administrere tjenesten vesentlig etter det mønster man har i dag og at man i tillegg bør søke å få etablert en forskoleordning bl a for å få en bedre kontakt mellom administrasjonen og de sivile tjenestepliktige. Det ville være en fordel om man kunne forvalte personellet på en slik måte at de tjenestepliktige kunne gjennomføre tjenesten i større enheter enn i dag. Siviltjenestemodellen ville for så vidt tilfredsstillende en slik målsetting i større grad enn hva tilfelle er i dag. Men som nevnt er det neppe tilrådelig å la alt personell forvaltes gjennom Siviltjenestet så vidt sterk motstanden mot siviltjenestetjeneste alltid har vært. Jeg tror forøvrig at det ikke vil være riktig å trappe ned tjenesten i sosialsektoren for å øke den i andre deler av det sivile beredskap. Kan man imidlertid finne annen passende samfunnsnyttig tjeneste vil man kunne overveie spørsmålet om en reduksjon av tjenesten på den sosiale sektor. Jeg er enig med utvalgsmedlemmene Bekkevad, Bergo og Stabel i at det i siviltjenesten som i Forsvaret bør tas hensyn til personlige ønsker og kvalifikasjoner, men at det er siviltjenestens samlede behov som skal begrunne anvendelse av arbeidskraft — ikke personlige ønskemål.

Når det gjelder de nevnte medlemmers forslag om etablering av et frittstående katastrofekorps som må kunne benyttes ved nasjonale og internasjonale katastrofer, synes det etter min mening å være flere sider ved forslaget som trenger en nærmere utredning før det kan tas noe begrunnet standpunkt til forslaget. Jeg vil for min del anta at siden korpset til dels skal ha samme arbeidsoppgaver som Siviltjenestet og det er forutsatt et

nært samarbeid med denne etat, felles utstyr, instruktører osv, synes det naturlig at korpset også administrativt underlegges Sivilforsvaret.

V. BYRDEFORDELINGEN

Den nåværende tjenesteordning viser at det er vanskelig å oppnå likhet i tjenesteforholdene. Dette henger først og fremst sammen med at tjenesten i det militære forsvar og siviltjenesten i utgangspunktet er så forskjellig. Vernepliktige i Forsvaret opptrer i store enheter, mens sivile tjenestepliktige arbeider og er forelagt enkeltvis eller i meget små grupper. Det har etter min mening liten hensikt å få tjenesten for de to grupper mest mulig likeartet. Føks har forsøk på å anvende Forsvarets regelverk uten endringer for de sivile tjenestepliktige ikke alltid falt like heldig ut.

Når det gjelder å fastslå hvem som har de tyngste tjenestebyrdene, kan dette være vanskelig. Selve den daglige tjeneste kan nok for mange av de sivile tjenestepliktige være like anstrengende som for mange i Forsvaret. Det er imidlertid på det rene at et langt større antall sivile tjenestepliktige får tjeneste på eller like ved sitt hjemsted enn tilsvarende i Forsvaret. Dette gir dem i stor utstrekning adgang til å bo hjemme og leve et tilnærmet normalt sivilt liv. Langt de fleste sivile tjenestepliktige får også en tjeneste som ligger opp til deres sivile utdanning og som de således er interessert i. Ofte vil tjenesten få direkte betydning for deres sivile tjenesteforhold.

Etter min oppfatning må det være på det rene at de sivile tjenestepliktige har den lempestegeste tjeneste. De klare fordeler dette innebærer bør oppveies av lengre tjenestetid. Dette er også en forutsetning etter de någjeldende bestemmelser, men i virkeligheten er det ikke slik. Førstegangstjenesten i Forsvaret er henholdsvis 12 og 15 måneder. I tillegg kan pålegges repetisjonsøvelser på tilsammen 2½ måned. Etter en del år i linje- og landvernsoppsetninger blir en stor gruppe overført enten til Heimevernet, Sivilforsvaret eller Politireserven hvor de vil få tjeneste etter disse institusjoners tjenestemønster til de har maksimum 19 måneders tjeneste. De sivile tjenestepliktige har i dag en total tjeneste på 16 måneder idet ingen, såvidt jeg kjenner til, blir innkalt til repetisjonsøvelser.

Det er min oppfatning at de sivile tjenestepliktige må få de tjenesteforhold som er naturlig for den tjeneste de utfører. I forhold til førstegangstjenesten i Forsvaret bør de imidlertid få et tillegg som minst svarer til de 180 dager som loven i dag gir hjemmel for.

VI. VERNEPLIKT FOR KVINNER

Jeg antar at kvinners tjeneste i Forsvaret også i fremtiden bør skje på frivillig grunnlag begrenset til funksjoner og avdelinger av ikke stridende karakter, jfr vernepliktslovens §§ 4 og 8 og de tilsvarende bestemmelser i Heimevernslovens §§ 5 og 6. Jeg finner forøvrig å kunne slutte meg til utvalgets uttalelse om at en form for samfunnsplikt for kvinner i stedet for militær verneplikt ikke kan sees å være nødvendig ut fra et rettferds- eller likestillingssynspunkt.

VII. TILLEGGSTJENESTE VED ULOVLIG FRAVÆR

Som utvalget har anført er adgangen til å pålegge sivile tjenestepliktige ekstratjeneste ved ulovlig fravær større enn for vernepliktige. Militærnekte-loven krever ikke, slik vernepliktsloven gjør, at det ulovlige fravær skal ha gått ut over utdannelsen før ekstratjeneste kan pålegges. Jeg er enig i utvalgets forslag til endring i vernepliktslovens § 19 som forutsetter at ulovlig fravær skal tas igjen dag for dag, selv om dette ikke er nødvendig for utdannelsen. Ved den foreslåtte lovendring vil det bli bragt likhet i adgangen til å pålegge opptjening av ulovlig fravær overfor vernepliktige i Forsvaret og sivile tjenestepliktige.

Vernepliktsutvalgets innstilling har vært drøftet i ombudsmannsnemndas møte den 26 november. Nemndas medlemmer Per-Kristian Foss, Erlend Rian og Ottar Gravås støtter de forslag formannsfraksjonen har fremlagt når det gjelder siviltjenestens innhold og forvaltning under Sivilforsvaret. Man ser store praktiske og økonomiske fordeler når det gjelder personellforvaltning og utdanning ved en slik ordning.

Denne uttalelse er svar på departementets skriv av 22 jul d å til Ombudsmannen for Forsvaret og Ombudsmannen for sivile tjenestepliktige.»

Det er ved flere anledninger i innberetningen til Stortinget vært reist spørsmål om den praksis som følges når mannskapenes erstatningsansvar for tapte eller skadede militære effekter skal fastsettes, eller når mannskapenes erstatningskrav for mistede eller ødelagte sivile effekter skal fastsettes.

Det er nå satt ned et utvalg med Ombudsmannens for Forsvaret som formann som skal vurdere gjeldende regler og praksis når det gjelder erstatningsforhold både for militære og sivile effekter.

Under avsnittet Forlegningsforhold er det nevnt enkelte forlegninger hvor forholdene nå er så dårlige at det etter nemndas oppfatning nødvendigvis må gjøres noe. Det synes imidlertid som om det er nødvendig å ta et krafttak i en rekke leire hvor forholdene er nesten like dårlige som i de nevnte. Det gjelder gamle leire hvor det ikke er skjedd noe særlig nybygging, og leire hvor forlegningsforholdene er relativt brukbare, men hvor man aldri kom igang med 2. byggetrinn slik at disse leire mangler fritidsbygg, gymnastikksal etc. Infanteriets øvingsavdeling nr 1, Sessvollmoen er et godt eksempel på de siste. Mannskapsstyrken her er utvidet etter hvert, mens leiren fortsatt har en kantine i kjelleren i en av kasernene hvor det er plass til 50—60 personer. Kystartilleriets rekruttskole på Odderøya er et eksempel på en forlegning hvor man til dels sliter med gamle uhensiktsmessige bygninger som skaper vanskeligheter for en effektiv tjeneste. Det er nemndas oppfatning

at man både på Odderøya og Sessvollmoen burde få satt igang den nybygging som avdelingene selv har gitt høyeste prioritet. Det er noe bekymringsfullt for nemnda at bygninger til velferds-, fritids- og undervisningsformål som hittil har vært lavt prioritert, sannsynligvis vil bli enda vanskeligere å få bygget i den nåværende økonomiske situasjon. I svært mange tilfelle er det her tale om bygninger som har stor betydning for en effektiv tjeneste og en meningsfylt fritid.

Kystartilleriet i Nord-Norge er i en særstilling når det gjelder dårlige forlegningsforhold. I beretningen for 1976 har nemnda viet disse forhold spesiell oppmerksomhet. Nemnda fastslo at forlegningsstandarder lå langt under det som var vanlig standard dengang, særlig for de fort som bare hadde stridsforlegning i fjell. I sammenheng med dette hadde ikke mannskapene noe sted de kunne drive med fritidsaktiviteter. Savnet av en gymnastikksal var stort. Dårligst var kanskje forholdene ved Harstad sjøforsvarsdistrikt hvor det i 1976 for lengst var vedtatt planer om en sentral utbygging på Trondenes og at fortene bare skulle brukes i perioder. Dette betinget en omfattende utbygging på Trondenes. Denne utbygging er fremdeles ikke kommet igang, og mannskapene har det fortsatt ytterst kummerlig både på Trondenes og fortene. Det er for 1981 bevilget 3 mill kr til «ytre anlegg» som veier, vann- og kloakkledninger etc. For 1982 skal det så bevilges midler til 2 kaserner og mannskapsmesse som vel tidligst kan være ferdig 1983/84. Nemnda vil inntrengende be om at disse planer ikke nå blir kullkastet av en vanskelig økonomisk situasjon.

Det er siden 1976 gjort noe for å bedre situasjonen på fortene. Det er satt opp endel

Moelven-brakker som gir plass til endel fritidsaktiviteter. Det er videre etablert en ekstra båtrute slik at mannskapene kommer til Harstad en kveld i uken. Nemnda håper det fortsatt vil bli bevilget penger til dette tiltak, inntil mannskapene flytter fra fortene.

Det er også flere andre avdelinger det kunne være grunn til å nevne i denne sammenheng. Luftforsvarets stasjon Sørreisa mangler fritidsbygg. I Kautokeino har det tatt lang tid med planlegging av ny forlegning. Garnisonen i Porsanger har sterkt behov for utbygging for å nevne noen eksempler. Det er nemndas oppfatning at utbygging og nybygging ved mange av Forsvarets avdelinger burde gis høyere prioritet enn tilfelle har vært de senere årene.

Innenfor tillitsmannsapparatet er det nå lagt opp til ganske omfattende kursvirksomhet for nye tillitsmenn. Disse kurser kjøres for mange avdelingens vedkommende 4 ganger i året. Det er i dag, i motsetning til tidligere, få prinsipielle saker som tas opp med Ombudsmannen. Som følge av dette har nemnda vesentlig mindre å gjøre enn tidligere. Nemndas medlemmer brukes derfor nå som foredragsholdere på tillitsmannskurs hvor de orienterer om ombudsmannsordningen. Sammen med Ombudsmannen og kontorsjefen dekker de nå de fleste tillitsmannskurser. I tillegg til dette er det trykket en liten folder som gir de mest nødvendige opplysninger om ombudsmannsordningen. Folderen er først og fremst tenkt utdelt til tillitsmenn på kurs, men kan også deles ut i annen sammenheng.

Ved Ombudsmannens kontor er det i 1980 tilsatt ny kontorsjef. Kontorsjef Helle er gått av for aldersgrensen, og som ny kontorsjef er tilsatt tidligere byråsjef Thor Askim.

II. Saker som er behandlet.

I 1980 har Ombudsmannen behandlet 270 nye saker. Til dette kommer 28 saker fra tidligere år, tilsammen 298. Nitten av disse sakene er ikke ferdig behandlet i 1980. I 84 av sakene er avgjørelsen endret.

Som i tidligere år er det i tillegg til denne oversikten, behandlet et stort antall henvendelser om forskjellige spørsmål. Ombudsmannen har her gitt orienteringer og råd om hvordan man best kunne få hjelp til å løse spørsmålene.

Saksfordelingen på forsvarsgrenene og kommandoområdene, samt fordelingen av sakene på de forskjellige saksområder er stort sett som tidligere.

De nye sakene som er behandlet i 1980 er tatt opp av:

Enkelte soldater	183
Grupper av soldater, tillitsmenn, avdelinger eller offiserer på vegne av mannskapene	34
Vervede	3
Befal	42
Sivilt personell	5
Ombudsmannen	3
	<hr/>
	270
	<hr/>

Sakenes fordeling på forsvarsgrenene er følgende:

FD og diverse høyere staber	34		
Hæren:			
Distriktskommando Østlandet	71		
Distriktskommando Sørlandet	4		
Distriktskommando Vestlandet	3		
Distriktskommando Trøndelag	17		
6. Divisjon	53	148	
Heimevernet			10
Sjøforsvaret:			
Avdelinger på Østlandet	7		
Avdelinger på Sørlandet	7		
Avdelinger på Vestlandet	3		
Avdelinger i Trøndelag	1		
Avdelinger i Nord-Norge	14		
Fartøyer	4	36	

Luftforsvaret:

Avdelinger i Sør-Norge	27		
Avdelinger i Nord-Norge	15	42	

270

1978 1979 1980

Menige mannskaper:

Verneplikt, utskrivning, rulleføring	0	1	0
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	40	30	37
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde, tjenesteløstelser	4	7	5
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	35	19	56
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr ..	3	6	2
Forlegningsforhold	4	6	10
Kosthold	2	0	0
Tjenesteforhold	12	8	17
Permisjoner	30	20	23
Velferd	0	2	2
Kantiner	0	0	0
Disiplinærsaker	31	30	19
Forholdet mellom befal og menige	1	4	4
Tilitsmannsutvalg	3	2	1
Økonomiske forhold	7	11	12
Sykesaker, tannpleie, ulykker ..	16	13	7
Sosiale saker	10	7	14
Forsvarets skolevirksomhet ..	10	10	11
Vervede	1	3	3

Befal og sivilt personell:

Utnevnelse, fast ansettelse, konstitusjon etc	1	1	2
Engasjement, åremål etc	5	10	3

	1978	1979	1980
Beordring, frabeordring, forflytning, plikttjeneste, avansement, ansiennitet	16	17	7
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	5	7	4
Tjenesteforhold	4	9	14
Permisjoner, ferie	0	3	0
Sykesaker, legetjeneste	2	3	1
Disiplinær- og straffesaker ...	2	1	1
Erstatning	1	1	1
Underbringelse	1	0	0
Familieboliger	1	2	1
Lønn	6	4	4
Godtgjøringer	6	6	6
Pensjon	2	1	3

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Det er behandlet 37 saker samt 2 fra tidligere år. I tyve saker er det spørsmål om utsettelse med repetisjonsøvelser, 10 saker gjelder utsettelse med førstegangstjenesten mens 4 saker gjelder utsettelse med resttjeneste. I 3 saker gjelder det andre forhold innenfor denne gruppe. I 15 saker er den avgjørelse det er klaget over endret.

En vernepliktig hadde søkt om utsettelse med førstegangstjenesten av forskjellige grunner. Det var bl a hans oppfatning at den forsvarsgren han var utskrevet til utnyttet sitt personells sivile utdanning på en utilbørlig måte. Videre anførte han at den økonomiske situasjon var vanskelig. Han bodde sammen med sin forlovede og ville ikke flytte fra henne. Han hadde også gitt uttrykk for sterk motvilje mot innkallingens ordlyd.

Ombudsmannen skrev bl a slik til klageren:

«Jeg har gått gjennom de foreliggende saksdokumenter og har nøye vurdert de grunner De påberoper for en utsettelse med førstegangstjenesten. Etter den praksis som følges i slike saker må det foreligge vektige velferdsgrunner for at en søknad om utsettelse med tjenesten kan innvilges. Jeg har imidlertid ikke funnet at De har slike tungtveiende grunner som eventuelt kan gi en utsettelse med førstegangstjenesten. Den avgjørelse de militære myndigheter har truffet i dette tilfelle finner jeg ikke åpenbart urimelig. Når det gjelder Deres økonomiske vanskeligheter, må jeg vise til det overkommandoen har anført under pkt 3 i brevet til Dem.»

En vernepliktig som var født den 12/7-50 anmodet om Ombudsmannens bistand til å slippe militærtjenesten med hjemmel i vernepliktslovens § 12. I § 12, 2. ledd er det bestemt at plikt til førstegangstjeneste i fred bortfaller når den ikke er påbegynt innen utløpet av det år den vernepliktige fyller 28 år,

eller hvis forsinkelsen skyldes hans egen forsettelse innen utløpet av det år han fyller 33.

Den vernepliktiges situasjon når det gjaldt tjenesten var noe spesiell. Han var på sesjon i 1969.

Den 19/6-72 søkte han om fritak for militærtjeneste av overbevisningsgrunner og fikk dette innvilget av Justisdepartementet 3/11 s.å.

I september 1973 søkte han om utsettelse med tjenesten pga utdannelse og fikk dette innvilget.

Den 8/1-74 påbegynte han sin siviltjeneste.

Den 5/6-74 søkte han så overføring til Forsvaret og fikk det innvilget.

I september 75 søkte han utenrikspermisjon og utsettelse med militær førstegangstjeneste frem til 1/7-76 pga studier i utlandet. Dette ble innvilget.

21/9-76 søker han om utsettelse med fremmøte til tjenesten pga utdannelse til 1/1-77. Denne søknaden ble avslått.

1/10-76 søker han igjen fritak for militærtjeneste av overbevisningsgrunner, noe som ble avslått av Justisdepartementet 21/12 s.å.

Den 15/3-78 ble saken fremmet for X byrett som fant at vilkårene for fritak var til stede.

Den 11/12-78 ble saken etter anke fra staten, fremmet for Y lagmannsrett som tok anken til følge.

7/12-79 ble saken etter anke fra den vernepliktige fremmet for Høyesterett som stadfestet Lagmannsrettens dom.

Den 25/4-80 fikk han så innkalling til militær førstegangstjeneste med fremmøte satt til 22/7-80.

Han var ikke avkrevet erklæring om at han var villig til å avtjene førstegangstjenesten etter at han var fylt 28 år.

Etter å ha vurdert saken nærmere, skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Det vises til Deres brev av 20 juni d.å og senere telefonsamtale med Dem.

Det spørsmål som er reist overfor Ombudsmannen er om plikten til å utføre førstegangstjeneste i fred er bortfalt etter bestemmelsen i vernepliktslovens § 12 annet ledd første punktum som fastsetter en aldersgrense på 28 hvis ikke forsinkelsen skyldes den vernepliktiges eget forhold da grensen er 33 år. De har også bedt om mitt syn på dette forhold i lys av at De har avtjent 159 dager av sivil tjeneste. Hva det siste angår vil jeg anta at den påbegynte sivile tjeneste ikke kan sidestilles med påbegynt militær førstegangstjeneste når det gjelder preskripsjonsregelen i vernepliktslovens § 12 (28-års-regelen), jfr i denne forbindelse fritakslovens § 24, annet ledd.

Hvorvidt De nå kan pålegges militær førstegangstjeneste må da antas å bero på om De har utvist forsømmelse i lovens forstand, slik at det vil få innvirkning på aldersgrensen i vernepliktslovens § 12, annet ledd. Ved vurderingen av dette spørsmål har jeg nøye gjen-

nomgått de tilsendte dokumenter, herunder avdelingens brev til Dem av 26 juni d.å hvorav en kopi er tilstillet meg. Videre har jeg gjennomgått Høyesteretts dom av 7 des 1979 som fastslo at De ikke fyller vilkårene for å fritas for militær tjeneste iht § 1 i lov av 19 mars 1965 om fritakelse for militærtjeneste av overbevisningsgrunner (fritaksloven).

Videre har jeg sett på en kjennelse fra Høyesterett av 3 juni 1972 som behandler spørsmålet om plikten til å utføre førstegangstjeneste var bortfalt etter 28-års-regelen. Denne sak synes å ha flere likhetspunkter med den foreliggende.

De opplysninger som er gitt om Deres tjenesteforhold, jeg viser da spesielt til de opplysninger og de vurderinger av Deres forhold som er gitt i nevnte høyesterettsdom av 7 des 79, trekker etter min oppfatning i retning av at De — i allefall i noen grad — kan lastes for at aldersgrensen i vernepliktslovens § 12 er overskredet. I denne forbindelse peker jeg på det førstevoterende, dommer Bølviken, anfører om at De etter bare 5 måneders sivil tjeneste søkte om tilbakeføring til Forsvaret, og at De ikke søkte om fritaking for militærtjeneste før De «hadde utnyttet fullt ut de muligheter som var for utsettelse også med den militære tjeneste». Jeg siterer videre fra dommen:

«Han har etter egen forklaring senest sommeren 1975 kommet til at hans søknad om tilbakeføring var et feilgrep, og han visste etter utsettelsen i 1975 et helt år at han ville bli innkalt til tjeneste i oktober 1976. Han har ikke gitt noen akseptabel forklaring på at han ventet så lenge med å søke om fritaking.»

På bakgrunn av det som foran er gjengitt fra Høyesteretts dom er jeg tilbøyelig til å anta, selv om spørsmålet selvsagt ikke er opplagt eller utvilsomt, at de nevnte forhold vil kunne anføres mot Dem når det gjelder spørsmålet om det foreligger forsømmelse i lovens forstand. Jeg mener også å ha støtte for mitt syn på Deres tilfelle i den tidligere nevnte høyesterettskjennelse av 3 juni 1972.»

Klageren søkte juridisk assistanse. Saken ble på ny tatt opp med Ombudsmannen av klagerens advokat som skrev slik til Ombudsmannen:

«Etter Deres brev i nevnte sak av 2. juli d.å. har X anmodet meg om juridisk bistand i den situasjon han nå befinner seg i.

Jeg vil gjerne gjøre hva jeg kan for X, fordi det er min bestemte mening at X har blitt offer for uheldige omstendigheter, som nok til dels er forårsaket av ham selv, men som på ingen måte innebærer at han har forsøkt å utnytte utsettelses- og fritaksmulighetene på en måte som kan klandres ham.

Det er etter mitt syn heller ikke noen grunn til å innfortolke noe slikt i premissene for høyesterettsdommen i fjor. Høyesterett har nok i det avsnittet De har sitert i Deres brev ansett at han ikke har gitt en akseptabel forklaring på at han ventet et år med å søke om fritaking i 1975—76, men etter det som passerte i retten er jeg overbevist om at det i dette ikke ligger noe mer enn at Høyesterett

i dette forhold finner et moment som svekker alvoret i overbevisningen — ikke at det skulle bety noen manipulering eller uærlighet eller forsømmelse i annen form fra hans side.

Etter at X hadde fått Deres svar, møtte han opp til tjeneste ved Haslemoen den 22. juli i samsvar med innkalling, men tok straks opp sin situasjon med befalet, feltpresten og legene ved avdelingen. Han møtte en klart positiv holdning, og etter å ha drøftet mulighetene som forelå, samt etter at befalet hadde kontaktet Forsvarets Overkommando, fikk han beskjed om å sende ny søknad om fritak av overbevisningsgrunner, hvorefter han ble dimittert umiddelbart.

I forrige uke har han imidlertid fått ny innkalling til Haslemoen med fremmøte 7. oktober, samt melding om at han nå ikke kan få behandlet en ny fritakssøknad, idet han eventuelt må søke om gjenopptagelse av høyestetssaken.

Dette siste standpunkt er juridisk diskutabelt, og har vært gjenstand for en viss domstolskritikk i en sak jeg hadde i Oslo byrett for en tid tilbake, men det er i samsvar med Justisdepartementets holdning at det i et tilfelle som dette må begjæres gjenopptagelse. Jeg har derfor anbefalt X å akseptere dette standpunkt, og eventuelt søke om gjenopptagelse hvis det viser seg nødvendig. I så antar jeg at innkallingen stilles i bero til gjenopptagelsesspørsmålet er avgjort.

Jeg vil imidlertid nå i første omgang henstille til Ombudsmannen å vurdere spørsmålet om førstegangstjenesten er bortfalt etter 28-årsregelen påny. I den forbindelse viser jeg til min kommentar ovenfor til det av Dem siterte avsnitt fra Høyesteretts dom, samtidig som jeg legger vesentlig vekt på de vedlagte uttalelser fra feltpresten og avdelingslegen ved Haslemoen, begge datert 28/7 1980, og som fremhever at X er en «oppriktig tenkende mann, som har arbeidet grundig med disse vanskelige spørsmålene», at han er «sterkt anfektet over å måtte avtjene verneplikten stikk i strid med sin samvittighetsoverbevisning», samt «at han er pasifist av overbevisning og har store innvendinger mot militærtjenesten og spesielt mot bruk av våpen». Jeg vedlegger også hans nye fritakssøknad av 31/7.

Disse uttalelser fra feltprest og lege vil selvsagt være et vesentlig grunnlag for en eventuell gjenopptagelsesbegjæring, men jeg vil uttrykke et sterkt håp om at Ombudsmannen på grunnlag av disse uttalelser og mine synspunkter ovenfor, finner å kunne revurdere det syn at det skulle foreligge noen form for forsømmelse i lovens forstand fra Xs side når han har passert 28-årsgrensen i løpet av de mange år hans sak har tatt. Jeg er enig i at Høyesteretts kjennelse i Rt. 1972/556 har likhetstrekk med vår sak, men jeg anser også at det er avgjørende forskjeller. I 1972-saken virker det nettopp som om søkeren i en viss grad har drevet et spill, bl. a. ved å innhente bevitnelse om forestående militærtjeneste til bruk overfor Studentsamskipnaden for å oppnå goder, samtidig som vedkommende også søkte om overføring til et annet våpen. De forskjeller som foreligger mellom sakene har desto større betydning i og med at 1972-avgjørelsen er avsagt under dissens 3—2. Jeg vil også understreke at selv om det hadde foreligget en forsømmelse fra X da han ventet et år i 1975—76 med å søke om nytt fritak, er han

jo nå passert 30 år — altså ville han ha passert 28-årsgrensen selv om han hadde satt igang den nye fritaksprosessen ved søknad straks i 1975.

Hvis Ombudsmannen ønsker supplerende opplysninger hører jeg svært gjerne fra Dem, samtidig som jeg håper det vil være mulig å gi et raskt svar på denne henvendelsen, grunnet den nye innkallingen til 7. oktober.

Gjenpart herav sendt X.»

Ombudsmannen fant grunn til å forelegge saken for Forsvarets overkommando og skrev i den anledning slik til overkommandoen:

«X, f 12/7-50, har i brev av 20 jun då bedt om Ombudsmannens vurdering av om hans plikt til å utføre førstegangstjeneste i fred kan anses bortfalt etter bestemmelsene i vernepliktslovens § 12, annet ledd, første punktum (28-årsregelen). Spørsmålet er etter min oppfatning tvilsomt, men jeg har tatt det standpunkt at enkelte omstendigheter i forbindelse med Ys tjenesteforhold kan tyde på at det er vist forsømmelse fra hans side slik at plikten til å utføre militær førstegangstjeneste fortsatt består. Jeg viser for så vidt til mitt brev til ham av 2 jul då hvorav en kopi følger vedlagt.

Imidlertid er min vurdering av forholdet til vernepliktslovens § 12 nå imøtegått i brev datert 2 sep då som jeg har mottatt fra høyesterettsadvokat Y, Oslo. Av advokatens brev fremgår at X, som har møtt på Haslemoen til avtjening av førstegangstjeneste, på ny har fremsendt søknad om fritak av overbevisningsgrunner, hvorefter han ble dimittert umiddelbart. Da fritaksspørsmålet tidligere er avgjort ved Høyesteretts dom av 7 des 79 — Høyesterett stadfestet dom i lagmannsrett som fant at vilkårene for fritak ikke var til stede — har imidlertid X nå fått beskjed om at han ikke kan få behandlet en ny fritakssøknad, idet han eventuelt må søke om gjenopptakelse av Høyesterettssaken. Han har samtidig fått ny innkalling til Haslemoen med fremmøte 7 okt då.

Når det gjelder spørsmålet om førstegangstjenesten er bortfalt etter 28-årsregelen i vernepliktsloven, har høyesterettsadvokat Y bedt om at spørsmålet blir tatt opp til fornyet overveielse. Det kan imidlertid ikke ses at det nå er fremkommet nye opplysninger eller momenter i saken, som etter min oppfatning gir grunn til en revurdering av det standpunkt som tidligere er tatt. Spørsmålet synes å være tvilsomt og vil eventuelt måtte få sin endelige avgjørelse av domstolene. På bakgrunn av den tvil saken rettslig sett antas å by på og hensett til sakens særegne karakter, bør det slik jeg ser det, overveies om det er mulig å finne frem til en løsning som vil kunne aksepteres av begge parter. I denne sammenheng vil jeg også nevne at X i forbindelse med søknader om utsettelse med sivil-tjeneste eller eventuelt etter at fritaksspørsmålet var bragt inn for domstolene vel burde vært avkrevet en erklæring om at han var villig til å utføre førstegangstjeneste i Forsvaret ved eventuell fremtidig tilbakeføring til militær stilling. Det vises for så vidt til sak som er referert i Forsvarets ombudsmanns-nemnds innberetning til Stortinget siste år, dokument nr 5 (1979—80) side 5 ff. Som en

mulig løsning av den foreliggende sak har jeg tenkt meg en overføring av X til Sivilforsvaret. Høyesterettsadvokat Y har på forespørsel meddelt at hans klient er interessert i at saken løses på denne måte. Jeg kan ikke se at en slik løsning skulle medføre uheldige konsekvenser for Forsvaret. Jeg tillater meg å be om FO's uttalelse.»

Forsvarets overkommando ga uttrykk for dette synet:

«Forsvarets overkommando/Hærstaben viser til ovennevnte referanser og sakens øvrige dokumenter.

I ref a) ber Ombudsmannen for Forsvaret Hærstaben om å uttale seg hvorvidt Xs plikt til førstegangstjeneste kan ansees å være bortfalt iht 28-årsregelen i Vernepliktslovens § 12.

Det grunnleggende i saken er etter Hærstabens oppfatning den lovbestemte plikt som iht Grunnlovens § 109 og Vernepliktsloven er pålagt alle mannlige norske borgere til å avtjene førstegangstjeneste. Når man tar i betraktning den innsats Forsvaret har nedlagt for å få X til å gjennomføre sin førstegangstjeneste (jfr ref c), må all aktiv eller passiv unnløstelse av å oppfylle denne lovbestemte plikt regnes som forsømmelse.

X har aktivt trenert avtjening av både sin militære og sivile tjenestepunkt ved

- flere ganger å søke fritak fra militærtjeneste, senest etter en for X negativ dom i Høyesteret
- etter påbegynt siviltjeneste å søke om tilbakeføring til militær tjenestestilling
- å søke om utsettelse med førstegangstjenesten samt utenrikspermisjon pga utdanning
- å søke overføring til Sivilforsvaret under henvisning til 28-årsregelen.

Alle ovennevnte forhold må belastes X, og det antas derfor ikke å være hjemmel for å frita ham for tjeneste etter 28-årsregelen.

Når det gjelder Xs understrekning av at han ikke på noe tidspunkt har underskrevet villighetserklæring om tjeneste etter fylte 28 år, ansees dette irrelevant så lenge saken dreier seg om en lovbestemt plikt og det er Xs eget forhold som har medført at 28-års grensen er passert. Det kan også stilles spørsmål ved om X på noe tidspunkt hadde vært villig til å underskrive noen slik villighetserklæring, samt om en slik underskrevet villighetserklæring hadde vært noe mer juridisk holdbar enn vernepliktslovens bestemmelser.

Ombudsmannen for Forsvaret antyder overføring til Sivilforsvaret som mulig løsning på foreliggende sak, og X har via sin advokat sagt seg interessert i en slik løsning. Hærstaben kan ikke finne at det foreligger etablert praksis eller presedens for overføring til Sivilforsvaret av vpl personell av Xs kategori.

Som konklusjon på foranstående kan Hærstaben, som administrativt utøvende organ, av prinsipielle og generalpreventive årsaker ikke frafalle kravet om at X snarest må påbegynne avtjening av sin pliktige førstegangstjeneste. Kun fornyet behandling og endret vedtak i Justisdepartementet eller rettsapparatet kan endre Xs status i så måte. Avdelingens innkalling til Haslemoen med fremmøte 7 okt d å opprettholdes derfor.»

Ombudsmannen avsluttet saksbehandlingen med å skrive slik til klagerens advokat:

«Det vises til Ombudsmannens brev av 9 d m.

Saken er kommet i retur fra Forsvarets overkommando/Hærstaben som har gitt sin uttalelse i brev av 22 d m hvorav en kopi følger vedlagt.

Som det vil fremgå har overkommandoen ikke funnet å kunne akseptere som en mulig løsning av saken at X overføres til Sivilforsvaret for tjeneste der. Overkommandoen finner av prinsipielle og generalpreventive grunner ikke å kunne frafalle kravet om at X snarest må påbegynne avtjeningen av sin pliktige førstegangstjeneste slik at avdelingens innkalling av ham til Haslemoen med fremmøte 7 okt d å opprettholdes.

Når det gjelder spørsmålet om førstegangstjenesten er bortfalt etter 28-årsregelen i vernepliktsloven, kan jeg ikke se at det er fremkommet nye opplysninger eller momenter som gir grunn til en revurdering av det standpunkt som tidligere er tatt herfra til dette spørsmål, jfr Ombudsmannens brev til X av 2 juli d å.

Jeg beklager etter dette å måtte meddele at jeg ikke kan foreta ytterligere i saken.»

På bakgrunn av en artikkel i Arbeidernes Ungdomsfylking organ «Arbeiderungdommen» med overskrift «Viktigere med nok rekrutter enn at ungdom er i lære», tok Ombudsmannen saken opp med Forsvarsdepartementet og ba spesielt om departementets bemerkning til påstanden om at ungdom som holdt på med teoretisk utdanning ville få utsettelse, mens ungdom i praktisk utdanning ville bli kalt inn til tjeneste.

Departementet innhentet en uttalelse fra Hærstaben som i et notat uttalte at det avgjørende i slike saker var om personellsituasjonen tillot utsettelse, og om utdannelses-tiden ble forlenget ved at utsettelsen ikke ble innvilget. Det var ikke noen diskriminerende forskjellsbehandling, men gjeldende bestemmelser som i praksis kunne slå noe forskjellig ut.

Forsvarsdepartementet sluttet seg til Hærstabens uttalelse, og Ombudsmannen hadde intet å bemerke til de synspunkter det var gitt uttrykk for.

Saken har senere vært behandlet i Stortingets spørretime.

Det er behandlet 20 saker med klage på avgjørelser i søknader om utsettelse med repetisjonsøvelser. Antallet klager er fordoblet i forhold til i fjor. Dette behøver ikke bety noe endret praksis fra myndighetenes side som gjør det vanskeligere å få fri enn før. Antallet henvendelser til Ombudsmannen er meget beskjedent i forhold til det totale antall ut-

settelsessøknader, slik at utslag som dette kan være naturlig.

Ved avgjørelse av slike saker blir det nå lagt vekt på at varsel om øvelsen blir gitt så lang tid i forveien at den innkalte må ha hatt tilstrekkelig tid til å planlegge og tilrettelegge sin virksomhet, slik at et relativt kort fravær skulle være mulig. Andre forhold som har betydning for vurderingen er behovet for personell under øvelsen, at søknadsfristen er overholdt, antall repetisjonsøvelser tidligere årsklasse, antall utsettelse tidligere, det normale antall repetisjonsøvelser for samme årsklasse. Når det gjelder søkerens personlige vanskeligheter legges det særskilt vekt på sykdom i familien/sosiale forhold/skolegang hvor fravær vil være av avgjørende betydning for eksamen og helt spesielle arbeidsforhold.

Når det gjelder arbeidsforhold legges det en meget streng vurdering til grunn. En selvstendig næringsdrivende fotograf som var vanskelig økonomisk stillet og som skulle delta i en større salgskampanje som medlem av en fotokjede og hvis tilstedeværelse var nødvendig for at de andre ansatte skulle ha noe å gjøre, fikk avslått sin søknad om utsettelse. Denne saken ble i siste omgang avgjort av Generalkrigskommissæren som bl a uttalte:

«Generalkrigskommissæren vil anføre at deltakelse i repetisjonsøvelser er en integrerende del av verneplikten og de militære tjenesteplikter, og et nødvendig ledd i vedlikeholdet av vernepliktiges brukbarhet ved mobilisering. Verneplikten medfører for den enkelte borger en ekstra byrde og i mange tilfelle en hard belastning, ikke minst av økonomisk og annen art. Flere yrkesgrupper er i en vanskelig situasjon. Det kreves imidlertid av den enkelte at han går aktivt inn for å tilrettelegge forholdene på en måte som gjør at et øvelsesfravær kan gjennomføres med minst mulig skadevirkning. Innkallingsvarsel blir idag gitt i så vidt god tid nettopp med et slikt siktepunkt for øye.»

Ombudsmannen har flere ganger hatt til behandling klager fra personell som er revisorer og som er innkalt til repetisjonsøvelse i første kvartal av året. Dette er en meget vanskelig tid for revisorer med et voldsomt arbeidspress og med mange frister som skal overholdes. Det er Ombudsmannens oppfatning at de velferds- og samfunnsmessige skadevirkninger ved å opprettholde slike innkallinger er store, og at søknader om utsettelse må innvilges. Det er også gjort i de saker Ombudsmannen har hatt til behandling.

Spørsmålet om fritakelse for repetisjonsøvelse for enslige fedre har tidligere vært drøftet i Stortinget. Ombudsmannen har også

hatt slike saker til behandling. I ett tilfelle uttalte Generalkrigskommissæren bla:

«Det forhold at soldaten har foreldremyndigheten over et mindreårig barn kan heller ikke uten videre frita ham for pålagt repetisjonsøvelse. Generalkrigskommissæren har full forståelse for de problemer et øvelsesfravær kan innebære, men savner opplysninger om hva som måtte være gjort fra Xs side for å finne en praktisk ordning, eksempelvis ved hjelp av familie, venner o. a. Det fremgår bl a av separasjonsavtalen at ektefellene har en utvidet samværsrett med barna. Det må kreves at soldaten aktivt medvirker til å få noen til å dra omsorg for den mindreårige under øvelsesfraværet og at påberopte vansker blir dokumentert eller klargjort på annen behørig måte. Et mindreårig barn kan selvsagt ikke overlates til seg selv. Dersom forholdet skulle være så prekært — og alle muligheter til å anvisne betryggende omsorg for barnet er uttømt — vil grunnlaget for utsettelse normalt være til stede.»

Dette er et syn Ombudsmannen helt ut slutter seg til.

En vernepliktig som var kjent udyktig til militærtjeneste på sesjon hadde et halvt års tid senere plutselig fått beskjed om at han var kjent tjenestedyktig igjen. Han fikk beskjed om å sende inn sin vernepliktsbok til retting.

Ombudsmannens undersøkelser i saken viste imidlertid at avgjørelsen om å endre kjennelsen var truffet av myndighet som ikke var kompetent til å treffe slik avgjørelse. Fristen for å endre en kjennelse var oversittet, og den formelle fremgangsmåte var heller ikke fulgt, idet klageren ikke var fremstillet for legenemnd og heller ikke gjort kjent med sin ankerrett.

Den opprinnelige udyktighetskjenning ble opprettholdt.

Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde.

Det er behandlet 5 saker samt 2 fra tidligere år. I to saker er avgjørelsen endret, 1 sak er ikke ferdig behandlet ennå.

Det er også i år behandlet saker som gjelder beregning av tjenestetidens lengde for personell som i siste omgang overføres til Heimevernet og som skal ha en total tjenestetid på 19 mndr. Grunnen til at dette spørsmål til stadighet dukker opp er at tjenestetiden delvis regnes i dager, delvis i timer avhengig av øvelsens art. I de tilfelle hvor øvingstiden regnes i timer blir dette omgjort til dager å 8 timer. I de tilfelle hvor tjenestetiden regnes i dager vil tjenestetiden pr dag som regel være lenger enn 8 timer uten at det overskytende blir regnet med. Dette synes å skape en viss forvirring. Om disse spørsmål har Heimevernsstaben i en sak bl a uttalt seg slik:

«Det vises til ovenfor refererte skriv.
Reglene for beregning av tjenestetid i Heimevernet er fastsatt ut fra to beregningsmåter:

- Fritidsøvinger
- Sammenhengende øvinger

Generalinspektøren for Heimevernet har definert disse begreper slik:

- Fritidsøvinger.
Fritidsøvinger er HV-tjeneste som utføres utenfor ordinær arbeidstid (kvelds eller weekenttjeneste) og som ikke overstiger 8 timer pr. innkalling. Under slike øvinger anføres antallet timer og ved beregning av tjenestetiden omregnes den utførte tjeneste til dager à 8 timer (HV-lovens § 23).
- Sammenhengende øvinger.
Sammenhengende øving er HV-tjeneste som strekker seg over mer enn EN dag og inntil det maksimale som Stortinget årlig bestemmer. I den sammenhengende øvingen vil det normalt inngå også tjeneste på fritiden.
Under slike øvinger beregnes tjenestetiden som dager uten hensyn til den faktiske daglige tjeneste.

Forsvarsdepartementet fastsatte i skriv av 22 feb 67 følgende fremgangsmåte for godskriving av utført tjeneste i Heimevernet:

- a) Sammenhengende øvinger:
Antall dager anføres.
- b) Fritidsøvinger:
Antall timer anføres. Ved beregning av maksimal utført tjeneste omregnes antall utført tjenestetimer til dager à 8 timer.
- c) Kombinasjonen sammenhengende øvinger/fritidsøvinger:
Her nyttes en kombinasjon av de fremgangsmåter som er anført under a) og b). Antall tjenestedager utført under sammenhengende øvinger anføres.
Gjenstående dager omregnes til timer (1 dag = 8 timer) som utføres som fritidsøvinger.

Som det fremgår av foranstående er beregningsmåten avhengig av hvilken type øving HV-mannen er innkalt til. I Heimevernet er det gjennomgående øvingsmønster siden 1975 sammenhengende øvinger. Fritidsøvinger gjenomføres kun i rene unntakstilfeller.

I likhet med forsvarsgrenenes repetisjonsøvelser er det en umulighet ved sammenhengende øvinger å gi samtlige mannskaper i Heimevernet et nøyaktig likt timetall. Det er naturlig at det er øvelsens hensikt og karakter som bestemmer antallet timer. Det er her ikke snakk om en systematisk skjev beregningsmåte. Heimevernet sett under ett så kommer de fleste temmelig likt ut i antall timer utført tjeneste. Ingen får godskrevet mer tjeneste enn utført. De fastsatte regler for godskriving av utført tjeneste må anses å være så rettferdig som det er mulig.

Av økonomiske og praktiske grunner er den årlige tjenesteplikt satt til 4—5 dagers sammenhengende øvinger pr år. Den maksimale tjenesteplikt, fastsatt av Stortinget, er pr tiden 19 mnd (575 dgr), eller den opphører ved utgangen av det år soldaten fyller 44 år.

Heimevernets personellsammensetning er høyst ulik — hva angår både alder og antall dager utført førstegangstjeneste. Dette medfører jo også en temmelig forskjellig oppfatning om hva som er rettferdig/ikke rettferdig. En unngår ikke selv med den strengeste matematiske beregning at ikke en eller flere føler den pålagte tjeneste som en skjev fordeling av byrdene.

Eksempel:

En som er overført med 18 mnd (545 dgr) vil måtte tjenestegjøre alle 575 dager (19 mnd) i HV. De resterende 30 dager utgjør bare 5 år (30:6). En som er overført Heimevernet med 12 mnd førstegangstjeneste (365 dgr) vil ikke kunne oppnå 575 dager før fylte 45 år. De resterende 210 dager utgjør 35 års tjeneste i HV. Selv med en overføring til HV som 20-åring rekker han ikke lenger enn til 509 dager.»

Det synes ikke å være noe å bemerke til denne beregningsmåte så fremt den praktiseres likt over alt i Heimevernet.

En vernepliktig hadde, etter å være overført til Sivilforsvaret i forbindelse med de årlige fellesuttak, gjort tjeneste en årrekke i Sivilforsvaret til tross for at han selv mente at han hadde passert den maksimale tjenestetid på 19 mndr.

Han hadde tatt saken opp både med Sivilforsvaret og sin tidligere rulleførende avdeling i Forsvaret uten å få noen hjelp. Han anmodet derfor Ombudsmannen om å få bragt på det rene hvordan det forholdt seg med hans tjenestetid.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren som etter å ha vurdert saken fant ut at klageren skulle godskrives 588 dagers tjeneste i forsvarsgrenen. Bestemmelsen om totalt 19 mndrs tjeneste er gjort gjeldende også for tjeneste i Sivilforsvaret. Det var således ingen hjemmel for å pålegge klageren tjeneste i Sivilforsvaret.

Spørsmålet om tjenestetidens lengde i forbindelse med skuddår er tatt opp. Den årlige tjenestetid er av Stortinget fastsatt til henholdsvis 12 og 15 måneder. Spørsmålet om hvordan det skal forholdes i skuddår skulle således ikke være aktuelt i det hele tatt. Det viste seg imidlertid at endel av Hærens mannskaper som skulle dimittere i juli ikke var kalt inn til 12 mndrs tjeneste, men til tjeneste i 365 dager. Det spørsmål som dermed ble reist var om de kunne holdes inne i 366 dager. Det var Ombudsmannens oppfatning at Forsvaret var bundet av sin innkalling til 365 dagers tjeneste mens militære myndigheter mente at Stortingets vedtak om 12 mndrs tjeneste måtte være avgjørende, og mannskapene ble dimittert i henhold til dette. Forsvarsdepartementet har ennå ikke tatt

standpunkt til dette spørsmål og overveier samtidig å innkalle mannskapene til 12 mnndrs tjeneste og ikke 365 dagers tjeneste.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det er i år behandlet 56 saker samt 1 fra tidligere år. Det er 7 saker som ikke er ferdig behandlet. Saksantallet i denne gruppe er 3-dobbelt i forhold til i fjor. Saksantallet i fjor, 19 saker, var ekstraordinært lavt, både i 1977 og 1978 ble det behandlet 35 saker i denne gruppe. I år gjelder 34 saker klage på avgjørelse av søknad om å få tjenestegjøre nærmere hjemmet. I 7 saker er det klaget over at søknad om overføring til HV er avslått, mens 12 saker gjelder dimisjon. I 17 saker er avgjørelsen endret.

Stortingets vedtak om at mannskapene på visse vilkår kan dimittere før den formelle dimisjonsdato har aktualisert spørsmålet om det er den formelle eller reelle dimisjonsdato for avdelingen som skal være avgjørende når mannskapene holdes tilbake etter endt tjeneste. Dette spørsmål har tidligere vært reist i forbindelse med spørsmål om soning av arrest etter endt tjeneste. Forholdet er omtalt i ombudsmannsnemndas innberetning til Stortinget for 1972. Generaladvokaten, Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet var den gang enig i at det måtte være den reelle dimisjonsdato, den dag de andre mannskapene i avdelingen ble sendt hjem, som måtte være utgangspunktet. Det er Ombudsmannens oppfatning at det samme utgangspunkt må brukes i enhver situasjon hvor det er tale om å holde mannskapene tilbake etter endt tjeneste. Da det synes å herske endel uklarhet om dette, har Ombudsmannen tatt spørsmålet opp med sentrale myndigheter.

Som et eksempel på den uklarhet som hersker kan det vises til en klage til Ombudsmannen fra en vernepliktig som skulle ha godskrevet tidligere tjeneste med 21 dager.

Den vernepliktige hadde i 1977 i en kort periode gått på en av Forsvarets skoler og hadde for dette blitt lovet at han skulle få godskrevet 21 dagers tjeneste. Klageren møtte til ordinær tjeneste med kontingent I/80 den 8 jan 1980. Denne kontingent ble dimittert den 23 desember 1980 med fullført førstegangstjeneste. Klageren regnet med at de 21 dagene han skulle godskrives ble regnet tilbake fra den 23/12 da kontingenten ble dimittert. Den rulleførende avdeling tok imidlertid sitt utgangspunkt i den opprinnelige, formelle dimisjonsdato 8 jan 1981.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren som var enig med Om-

budsmannen i at det var den reelle dimisjonsdato den 23/12-80 som måtte være utgangspunktet når 21 dager skulle trekkes ifra.

En vernepliktig som var ferdig med sin førstegangstjeneste den 3 juli hadde søkt om å få dimittere den 18 juni for sammen med sin familie å reise til USA hvor faren skulle tiltre et gjesteprofessorat. Denne søknaden var avslått av klagerens avdeling. Han anmodet om Ombudsmannens bistand og opplyste at avreisen skulle finne sted den 25 juni. Når han hadde søkt om dimisjon fra den 18, var det for at han skulle hjelpe familien med å pakke. Det viktigste for ham var å bli dimittert slik at han kunne reise sammen med den øvrige familie den 25. Ombudsmannen fant avdelingens avgjørelse urimelig og tok saken opp med vedkommende forsvarsgren som innvilget dimisjon fra den 18 juni.

En vernepliktig som var dimittert fra rekruttskolen som midlertidig udyktig etter 50 dagers tjeneste, hvorav han hadde vært sykemeldt i 25 dager, ble innkalt til helt ny rekruttskole med etterfølgende førstegangstjeneste. Han hadde i løpet av tjenesten fått beskjed om at han ville få godkjent noe av de 50 dager han hadde tjenestgjort tidligere. Dette ble imidlertid endret. En søknad fra ham ble avslått, noe han fant så urimelig at han anmodet om Ombudsmannens bistand.

Det var på det rene at avgjørelsen for så vidt var overensstemmende med gjeldende bestemmelser. Ombudsmannen fant allikevel grunn til å ta saken opp med vedkommende forsvarsgrenstab med anmodning om ny vurdering. Grunnlaget for Ombudsmannens henvendelse var først og fremst at det nylig var vedtatt bestemmelser som ikke ville gjøre det mulig å dimittere mannskaper pga midlertidig udyktighet uten mannskapenes samtykke. Det kunne synes urimelig i den situasjon å pålegge opptjening pga en tidligere midlertidig udyktighetskjenning. Vedkommende stab fant imidlertid ikke grunn til å endre avgjørelsen.

Det er også i år behandle endel saker som gjelder overføring til Heimevernet etter at endel av førstegangstjenesten er avtjent i annen forsvarsgren. Det er lagt opp til en restriktiv linje når det gjelder slike overføringssaker. Ombudsmannen har også hatt henvendelser fra personell som er overført til Heimevernet ved de årlige fellesuttakene, men som gjerne vil tilbakeføres til sin opprinnelige forsvarsgren. Dette er personell som er overflødige i den forsvarsgren hvor de har gjort førstegangstjeneste og eventuelle repetisjonsøvelser, og samtidig personell som det

er bruk for i Heimevernet. Det er derfor ikke lett å få søknader om tilbakeføring innvilget.

Som nevnt innledningsvis er det et relativt stort antall saker i år som gjelder overføring til tjenestested nærmere hjemmet, stort sett gjelder flyttingen fra Nord-Norge til Sør-Norge.

Begrunnelsen for disse søknader er i svært mange tilfelle sykdom i den nærmeste familie eller behov for hjelp på gårdsbruk eller i liten familiebedrift. Ofte kan begrunnelsen være den vernepliktiges egen utdanning/praksis, og i noen tilfelle også ønske om å drive idrett på topplanet.

En vernepliktig som var aktiv syklist og hadde vært på Norges juniorlandslag, hadde søkt om å få sin tjeneste etter rekruttskolen i H M Kongens garde for å kunne fortsette sin idrettskarriere. Denne søknaden var avslått. Etter at hans anke også var avslått anmodet han om Ombudsmannens bistand, idet han klaget både over saksbehandlingen og avgjørelsen.

Det var sagt at han fortsatt kunne drive sykling dit han kom i Nord-Norge. Dette hevdet klageren var tøv fordi det bare fantes grusveier. Han var i sin trening avhengig av ganske mye utstyr og flere sykler og alt dette kunne han ikke frakte med seg nordover. Videre forelå det bekreftelse både fra sykkelforbundet og hans klubb om at tjenestgjøring i Sør-Norge var nødvendig. Klageren hevdet at en kamerat som var skøyteløper hadde fått overføring og at det dermed skjedde en forskjellsbehandling.

Når det gjelder aktive idrettsmenn som vil gjøre tjeneste i de to spesielle idrettstropper vi har, er det bestemt en egen saksbehandling hvor bl a Norges Idrettsforbund er involvert. Disse saksbehandlingsregler var ikke fulgt i denne saken. Ombudsmannen fant allikevel grunn til å ta saken opp med vedkommende rekruttskole hvor fordelingen var foretatt.

Etter å ha undersøkt klagerens sak og saken til romkameraten, skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Det vises til brev herfra av 24 sep d.å. Ombudsmannen har mottatt den utbedte redegjørelse fra X sammen med sakens dokumenter.

Etter det opplyste er Deres anke over Xs avgjørelse av 19 aug d.å behandlet av Y/Forsvarets overkommando som ikke har funnet Deres søknad så tungtveiende at den kan innvilges. Søknaden var ikke anbefalt av kompaniet eller av Y, idet man mente at en overføring til Z ikke hindret Dem i å drive sykkel-sport. Jeg har forståelse for at mulighetene for å drive rasjonell trening og deltakelse i ritt vil bli mindre etter overføringen og at dette vil kunne skape problemer for Dem. På den annen side kan jeg ikke betrakte den avgjørelse som er tatt som åpenbart urimelig.

Når det gjelder liknende tilfelle De refererer til — «En annen romkamerat i Kp C som går på skøyter» — som har fått innvilget overføring til HMKG, har jeg også hatt anledning til å studere dokumentene vedrørende hans søknad. Vedkommende som er konkurranseløper, fikk i første omgang avslått sin søknad av X, men etter anke til Forsvarets overkommando og etter at det var fremlagt attest fra Norges skøyteforbund, ble søknaden innvilget. Det ble i hans tilfelle anført at det ikke finnes muligheter for skøytetrening på 400 meters bane på Z.

Jeg kan etter dette ikke se at det foreligger en urimelig forskjellsbehandling slik De hevder. Jeg beklager å måtte meddele at jeg ikke kan foreta ytterligere i saken.»

En vernepliktig som var fordelt til tjeneste i Nord-Norge klaget over dette fordi det hadde så stor betydning for hans videre utdanning og senere praksis å få gjøre tjeneste på Sørlandet. Han søkte seg inn til førstegangstjeneste så tidlig som mulig og hadde planer om å søke kurs som ga ham en reell sjanse til å få tjeneste på Sørlandet. Han ble videre kåret til beste rekrutt på rekruttskolen.

På grunn av uriktige og misvisende opplysninger fra befalet fikk han ikke gjennomført sine kursplaner, og han ble fordelt til tjeneste i Nord-Norge. Senere undersøkelser viste at han ville blitt tatt opp på det planlagte kurs. På den bakgrunn ble han overført til tjeneste på Sørlandet.

Søknader om overføring til annet tjenestested enn det man er fordelt til behandles og avgjøres etter en restriktiv linje. Bare de som virkelig har behov for det kan regne med overføring. I gjeldende direktiver om overføring av personell under førstegangstjenesten fra et tjenestested til et annet av velferdsmessige grunner heter det således at forat en søknad skal være berettiget må den vurderes til å være av vesentlig eller avgjørende betydning for den vernepliktiges livsgrunnlag eller personlige velferd.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er behandlet 2 saker samt 2 fra forrige år. Disse sakene gjelder spørsmål som har sammenheng med personlig, privat utstyr. Det har ikke vært reist saker om det personlige militære utstyr. Av tillitsmannsreferatene fremgår det imidlertid at det ganske ofte klages over byttefrekvensen fro undertøy, strømper, håndklær etc.

Spørsmål om erstatning for tapte eller skadete private effekter og for militære effekter som blir borte under tjenesten er stadig aktuelt. Det er satt ned et utvalg som skal se

nærmere på disse forhold, det vises for så vidt til det som er sagt i avsnittet generelle spørsmål.

Av referatet fra et tillitsmannsutvalgsmøte, som i henhold til gjeldende bestemmelser blir sendt Ombudsmannen, fremgikk det at spørsmålet om erstatning for tapt/skadet ur var drøftet. Fra avdelingens side var det opplyst at «Det var klare regler om at bare klokke som man er pålagt å bruke kan bli erstattet». En slik uttalelse er ikke overensstemmende med gjeldende regler og praksis. Ombudsmannen fant det derfor nødvendig å gjøre avdelingen oppmerksom på at klokke og andre private effekter ble erstattet etter de regler Forsvarsdepartementet har gitt om billighetserstatning for tapte/skadede private effekter, inntatt i KtF avd I 1976 s 231. Det er etter disse regler ikke noe vilkår for erstatning at det blir gitt pålegg om bruken.

En vernepliktig hadde under transport til sitt tjenestested blir beordret til å sette sin kufert med private effekter på en lastebil mens han selv ble transportert med en buss. Ved fremkomsten til tjenestestedet var kufferten blitt borte. Det var søkt om erstatning, men søknaden ble avslått. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet i siste omgang. Departementet opprettholdt imidlertid avslaget. Ombudsmannen fant departementets fortolkning av bestemmelsen for streng og anbefalte klageren å søke om billighetserstatning.

En vernepliktig som var aktiv bordtennis-spiller, hadde med seg og brukte under trening i fritiden privat treningsdrakt og annet utstyr til en verd av ca kr. 600,—. Under opprydding i avdelingen i forbindelse med en forestående inspeksjon, var klagerens utstyr kastet sammen med skrot som skulle kastes.

Det syntes å være på det rene at det her måtte være utvist uaktsomhet fra Forsvarets side. Ombudsmannen hevdet derfor at klageren måtte ha krav på erstatning. Også i dette tilfelle ble en søknad om erstatning avvist av Forsvarsdepartementet.

En klager hadde hatt et lengre fravær fra sin avdeling. På grunn av plassmangel hadde han under fraværet plassert sin sovepose opp på et skap i et rom som bare befal hadde adgang til. Ved kontroll av utstyret etter tilbakekomsten til avdelingen ble det oppdaget at soveposen var blitt borte. Avdelingen foreslo tapet avskrevet, men høyere myndighet bestemte at soveposen skulle erstattes. Det ble hevdet at soveposen ikke var oppbevart på

foreskrevet måte og at den burde vært bedre sikret.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende regionale myndighet og pekte på at det ikke var noen foreskrevet måte å oppbevare soveposen på og at det ikke var påvist noen uaktsom opptreden fra klagerens side. Etter fornyet vurdering ble tapet avskrevet.

En vernepliktig hadde etter at han begynte sin førstegangstjeneste fått ordre om å klippe håret sitt fordi det var for langt etter gjeldende bestemmelser. I en henvendelse til Ombudsmannen pekte han på at jentene i Forsvaret kunne gå med så langt hår de ville. I vår tid med snakk om likestilling og toleranse, fant han en slik forskjellsbehandling diskriminerende og anmodet om Ombudsmannens bistand til å få bestemmelsen fjernet eller endret.

Ombudsmannen besvarte henvendelsen slik:

«Det vises til Deres brev av 17 d m.

Det er ikke riktig som De anfører at kvinnelig militært personell ikke er underlagt noen form for restriksjoner når det gjelder hår og hårlengde. I «Uiformsbestemmelser for kvinnelig personell i Hæren» utgitt av Forsvarets overkommando/Hærstaben den 7 sep 78 heter det således i pkt 10:

«Håret skal generelt være kortklippet. Det skal ikke rekke nedenfor nederste kant på krage til jakke/bluse. Har man langt hår må dette settes opp med diskrete midler.»

Jeg kan ikke se at de bestemmelser som på dette område gjelder for mannlig personell er diskriminerende. Jeg finner derfor ikke noen grunn til å gå videre med denne saken.»

Forlegningsforhold.

Det er behandlet 10 saker samt 2 fra tidligere år.

Det er ganske mange avdelinger hvor mannskapene etter hvert finner at forlegningsforholdene ikke er tilfredsstillende. Det kan være tale om gamle leire hvor vedlikehold og nybygg ikke har skjedd i tilstrekkelig grad, eller det kan være tale om leire som aldri er blitt ferdig utbygget 1. byggetrinn. Når det gjelder forlegningsforhold vises det også til det som er sagt i avsnittet Generelle bemerkninger. De forlegninger og leire som er nevnt er bare ment som eksempler på steder hvor det bør foretas forbedringer.

Elevene ved Befalsskolen for Infanteriet i Trøndelag har i lengre tid klaget på sine forlegningsforhold. Disse klager er fremmet i full forståelse med skolens ledelse som i lengre tid har arbeidet med skolens nye etablisementsplaner. At dette har tatt lang tid henger delvis sammen med den kommunale saks-

behandling. Det vil fortsatt gå en 4—5 år før skolen får nye lokaler. Skolens ledelse er derfor oppsatt på at det gjøres noe med den nåværende skolebygning selv om den fremtidige bruksplan ikke er klar.

Etter ombudsmannsnemndas befaring i Trøndelag 4—7 nov 80 skrev Ombudsmannen slik til Hærstaben:

«Jeg viser til protokoll fra ombudsmannsnemndas befaring i Trøndelag 4—7 nov sendt Hærstaben den 2 d m.

Vedlagt oversendes et utdrag av protokollen for såvidt angår besøket ved befalsskolen.

Av skolesjefens redegjørelse for byggeplanene fremgikk det at forlegningssituasjonen ikke ville bli bedret før i 1985/86. Skolesjefen var derfor av den oppfatning at det parallelt burde gjøres noe med den nåværende skolebygning. Skolesjefen mente at en rekke utbedringer og endringer av permanent karakter kunne utføres selv om den fremtidige bruksplan ikke var klar.

Nemnda besøkte skolen for 4 år siden og ga den gang uttrykk for at forholdene for elevene var ytterst dårlige. Forholdene er senere ikke blitt triveligere tvert om. Det er neppe mange i Forsvaret i dag som lever under så dårlige forhold som elevene ved BSIT. Det er et spørsmål om dette i det lange løp vil være å trekke for store vekslere på elevenes innsatsvilje og motivasjon.

Det er nemndas oppfatning at alt det som kan gjøres av varig verdi ved den gamle skolebygning, og som samtidig vil bedre forholdene for elevene, burde gjøres. Ombudsmannen tør forespørre om det kan skaffes midler til dette.»

Hærstaben opplyste at det under posten «Ekstraordinært vedlikehold Hæren» for 1981 var satt av kr. 800 000,— til oppussing av BSITs etablissementer, herunder bedring av forlegningsforholdene for elevene.

Tillitsmannsutvalget ved FAØ 1 i Fredrikstad hadde ved flere anledninger klaget over forlegningsforholdene i den gamle kasernen. Saken ble drøftet igjen i februar 1980 hvor man besluttet å sende saken til Ombudsmannen til orientering og reaksjon. Saken ble ekspedert gjennom avdelingen og Fredrikstad kommandantskap som begge var enig i at forholdene var helt utilfredsstillende, men som manglet midler til å få gjort noe. Kommandantskapet uttalte seg slik ved oversendelsen av saken til Ombudsmanen:

«Vedlikeholdsbudsjettet for Fredrikstad garnison M/Greåker fort er for 1980 på ca 1 million kroner. Av dette beløp var opprinnelig kr 254 000,— foreslått brukt til vedlikeholdsarbeider i Kasernen.

Før disse vedlikeholdsarbeider kunne påbegynnes, ble en post på kr 180 000,— utskifting av vinduer i Kasernen — inndratt av bevilgende myndighet, samtidig som budsjettet generelt ble redusert med kr 67 500,—.

Ved omprioritering på budsjettet for 1980 er midler skaffet til veie for modernisering av

to dusjrom i Kasernen. Modernisering av de resterende 4 dusjrom vil bli foreslått tatt med på budsjettet for 1981.

Likeledes vil utskifting av 75 stk. vinduer (som ble inndratt i 1980) bli foreslått tatt med i budsjettet for 1981.

Fredrikstad kommandantskap er klar over at bevilgningene til modernisering og vedlikehold av Kasernen er for små, men dette gjelder alt av Forsvarets bygninger i Fredrikstad garnison. Prioritering av vedlikeholdsarbeidene i Kaserna skjer etter de ønsker brukende avdeling (FAØ 1) setter samt etter råd og pålegg fra faglig foresatt v/Vollmesteren.»

Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp med Forsvarsdepartementet og skrev slik:

«Feltartilleriets øvingsavdeling nr 1, Fredrikstad, har gjennom Fredrikstad kommandantskap tatt opp med Ombudsmannen en sak som gjelder de hygieniske og sanitære forhold i avdelingskaserner. Jeg viser til vedlagte brev fra Fredrikstad kommandantskap av 27 juni d å med bilag, samt kommandantskapets brev av 1 juli d å hvormed følger lege-rapport som avdelingslege Stangeland den 28 mars i år har sendt FAØ 1 om de hygieniske forhold ved kasernen.

Som det vil fremgå av de foreliggende dokumenter anses de hygieniske og sanitære forhold i kasernebygget å være så dårlige at bygget ikke er skikket til menneskebolig og heller ikke til arbeidsplass. Jeg henleder også oppmerksomheten på avdelingslegens anførsler om at det er betenkelig å slippe inn en ny kontingent 4/80 f o m høsten hvis ikke forholdene bedres. Det er understreket at det ikke lenger nytter med klattvise reparasjoner, men at det må en gjennomgripende restaurering av bygget til om det skal være tjenlig som bolig og arbeidsplass. Avdelingslegen har også tilrådet at man får personell fra FSANs hygienekontor til å vurdere saken.

Jeg tillater meg å be om en uttalelse fra departementet om hva som vil bli gjort for å bedre forholdene i kasernen. Jeg anser det påkrevet at tiltak blir iverksatt snarest. Vedliggende dokumenter bes returnert med svaret.»

Forsvarsdepartementet ga dette svaret:

«Det vises til Ombudsmannen for Forsvarets ovenfor refererte skriv om de hygieniske og sanitære forhold ved FAØ 1s kaserner i Fredrikstad.

Forsvarsdepartementet er klar over at forholdene ved kasernen nok ligger en del tilbake å ønske, og at det er påkrevet med en snarlig utbedring av kasernebygget.

De økonomiske innstramminger Forsvaret er blitt pålagt i 1980 har gjort det nødvendig å redusere bevilgningen til ordinært vedlikehold, noe som bla også har rammet Forsvarets bygninger i Fredrikstad garnison.

Forsvarsdepartementet har ingen sentral reserve for vedlikehold og ser i dagens økonomiske situasjon derfor ingen mulighet for å få gjennomført de ønskede tiltak i 1980, men forutsetter at disse tas inn på vedlikeholdsplanen for 1981, slik FSTAK har gitt uttrykk for.

De tilsendte dokumenter returneres vedlagt.»

Det sentrale tillitsmannsutvalg ved Narvik sjøforsvarsdistrikt hadde behandlet spørsmålet om nytt kjøkken og spisesal på sitt siste møte i mai måned. De ville ikke akseptere en utsettelse med igangsetting av nybygg og anmodet om Ombudsmannens bistand.

Distriktet, som var helt enig med tillitsmennene, sendte saken over til Ombudsmannen. På bakgrunn av de opplysninger Ombudsmannen fikk av de dokumentene som ble oversendt og de erfaringer Ombudsmannen hadde gjort ved tidligere besøk ved distriktet, skrev Ombudsmannen slik til departementet:

«Narvik sjøforsvarsdistrikt har i brev til Ombudsmannen av 20 mai d å tatt opp en sak som gjelder forlegningsforholdene ved Nes fort, nærmere bestemt kjøkkenet og mannskapsmessene på fortet. Denne bygning som er en en-etasjes lembrakke oppført i 1942 i forbindelse med de tyske anleggene i Nesområdet, har en så lav standard at det ikke er mulig å oppnå tilfredsstillende hygieniske forhold.

Av de dokumenter som Ombudsmannen har fått tilsendt fremgår at problemet omkring kjøkkenbrakken er tatt opp flere ganger med sentrale myndigheter, og at Forsvarsdepartementet har godkjent et planlagt nybygg med tanke på byggestart i august 1980. Imidlertid er dette byggeprogram nå utsatt med minst ett år av økonomiske grunner. Jeg viser i denne forbindelse til sjøforsvarsdistriktets brev til departementet av 5 mai d å sendt gjennom Forsvarets overkommando.

Distriktssjefen har overfor Ombudsmannen fremholdt at han ser meget alvorlig på en ny utsettelse i byggesaken og at man i så fall må regne med store problemer med kjøkkendriften og frykter å komme i konflikt med berørt personell.

Fra det fremsendt referat fra møte i sentralt tillitsmannsutvalg NSD ' mai 1980 refereres:

«— det sentrale tillitsmannsutvalg ved NSD kan ikke akseptere at byggestart for nytt kjøkkenbygg er utsatt til 1981. Vi ber Ombudsmannen se nærmere på saken og eventuelt medvirke til at bygget blir oppført etter de opprinnelige planer med byggestart 1980.»

Ombudsmannen vil for egen del få opplyse at de meget dårlige forlegningsforhold ved fortet ble konstatert under ombudsmannsnemndas befarings i Nord-Norge i mars 1976. I en skriftlig rapport fra distriktssjefen som ble fremlagt for nemnda påpekes de hygieniske mangler og oppbevaringsmuligheter for matvarer som gjør at bygningens standard får direkte innvirkning på matens kvalitet. Det heter videre i rapporten at bygningen er så dårlig at det i fremtiden ikke vil bli brukt vedlikeholdsmidler på den. Nemnda uttaler at det inntrykk den fikk av forlegningsforholdene under sin befarings stemmer overens med det distriktssjefen har gitt uttrykk for i sitt notat, og at «det synes å være adskillig som må gjøres for at forholdene både for befal og menige skal bli slik at de svarer til det som anses som normal standard i dag».

Etter de foreliggende opplysninger om forlegningsforholdene ved Nes fort må det være på det rene at en bedring alene kan skje gjennom nybygg. Forordene ved fortet slik de er i dag er ikke akseptable for det personell som har sin tjeneste der. Ombudsmannen anser det således som helt nødvendig at nybygging iverksettes som tidligere planlagt, dvs med byggestart i august i år. Det vises forøvrig til telefonsamtale med ekspedisjonssjef Leine i dag. Jeg tør be om at departementet vil sørge for at dette blir gjennomført.

En kopi av de dokumenter jeg har mottatt i saken vedlegges, idet jeg ber om å bli underrettet om departementets avgjørelse.»

Departementet ga dette svaret:

«Det vises til Ombudsmannen for Forsvarets ovennevnte skriv av 29 mai d å om kjøkken- og messeforhold ved Nes fort.

Forsvarsdepartementet er fullt klar over at den bygningsmessig standard ved mannskapskjøkkenet og messen ved fortet er kritikkverdige. Vi har derfor forutsatt at reising av nytt bygg skulle starte opp i år. Saken er også nevnt i St prp nr 1 for 1979—80.

Som følge av den økonomiske utvikling, har det vært nødvendig å foreta innstramminger i bevilgningene også til nasjonalt bygg og anlegg. Da prognosene for årets forbruk dessuten så ut til å bli høyere enn antatt, fant departementet det nødvendig å utsette oppstart av de aller fleste tiltak som ikke var kontraktsbunden. Beklageligvis rammet dette også det planlagte kjøkken- og messebygg ved Nes fort, selv om prosjektet hadde meget høy prioritet.

Ellers kan vi nevne at selve prosjekteringen har tatt noe lenger tid enn antatt p g a spørsmål om sikkerhetssone og derved også selve plasseringen av bygget. Departementet har imidlertid i disse dager godkjent forprosjekt til det nye kjøkken- og messebygget.»

En vernepliktig var misfornøyd med sine forlegningsforhold. Ved avdelingen var det 6-manns, 2-manns og 1-manns rom. Han hevdet at han nå var veteran og skulle, hvis alle var biltt stillet likt, nå ha bodd på 2-manns rom. Dette var ikke tilfelle, slik at alle hadde ikke de samme rettigheter ved fordeling av forlegning.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og pekte på at det her dreide seg om spørsmål som det var naturlig å drøfte i tillitsmannsutvalget.

Fordeling på smårom foretas av avdelingsjefen i samråd med tillitsmennene. Ved fordelingen ble det først og fremst lagt vekt på tjenestens art. Mannskaper med helkontinuerlig turnustjeneste og mannskaper med avventende vakt som kan bli purret om natten og som derfor kan være avhengig av å sove om dagen, får først og fremst smårom. Mulighetene for å kunne sove om dagen var langt større på et 2-manns rom enn et 6-manns rom.

Det var således tjenestlige hensyn som var avgjørende for fordelingen og siden tillitsmennene var med på fordelingen, fant ikke Ombudsmannen noe å bemerke.

Spørsmålet om utsmykning av mannskapenes forlegningsrom er et spørsmål som i flere saker er tatt opp med Ombudsmannen. Dette er spørsmål som i de senere år har vært mye diskutert, også innenfor tillitsmannsapparatet. Denne diskusjonen førte til at det i 1978 ble gitt nye bestemmelser. Det er helt på det rene at hensikten med disse bestemmelser var å stille mannskapene friere enn de hadde vært tidligere. Det er i bestemmelsene gitt 3 krav som må oppfylles. Alle som bor på rommet må være enige i utsmykning. Bilder etc må henges opp slik at ikke veggen blir skadet og dessuten må bildene ikke være utuktige.

Det er spørsmål om hva som er utuktig som har skapt problemer. Det synes å være nokså klart at befal og mannskaper ser noe forskjellig på dette spørsmål. Tillitsmannsutvalget ved en av Luftforsvarets stasjoner hadde diskutert dette spørsmål og ba om Ombudsmannens syn på saken. Ombudsmannen ga denne uttalelse:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

I gjeldende bestemmelser for utsmykning av forlegningsrom er det klart fastslått at det ikke er tillatt å henge opp utuktige bilder. Det er ellers i bestemmelsene sagt at bilder etc «skal ikke være anstøtelige». Utsmykningen er fri innenfor rammen av det som er «moralsk og etisk forsvarlig». Fremstillingen skal ikke støte noens «sans for sømmelighet». Ingen av disse uttrykk bidrar i noen særlig grad til å klarlegge hva som er utuktig og dermed ulovlig.

Straffeloven har i § 221 den bestemmelse som har vært anvendt i de pornografisaker som fra tid til annen har vært reist. I denne bestemmelse er det også tale om utuktige skrifter, utuktige bilder uten at utuktighetsbegrepet er nærmere definert. Det synes å være nokså åpenbart at det i de senere år har skjedd en ganske kraftig liberalisering i det alminnelige syn på seksuelle forhold både i skrift og billedlige gjengivelser, noe som gir seg utslag både i film, foto- og billedkunst, TV-programmer etc. Dette fører til at tidligere litteratur, innstillinger og rettspraksis gir liten veiledning.

På den annen side må det være klart at utuktighetsbegrepet fortsatt er en realitet og at det finnes en grense som man ikke kan overskride uten å komme i konflikt med straffeloven. Det foreligger imidlertid en høyesterettsdom i 1978 som i noen grad kan gi veiledning når det gjelder å definere utuktighetsbegrepet. Denne høyesterettsdommen gjelder 8 pornofilmer hvor Høyesterett kommer til at flere av disse filmene må anses utuktige i relasjon til § 211. Førstvoterende har i sitt votum beskrevet ganske inngående handlingen i disse filmer. Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på denne beskrivelse. Det er

imidtøid helt klart at det som er vist i disse filmene i «uanstendighet» og «usømmelighet» langt overstiger det som vises i de nakenbilder mannskapene vanligvis har hengende på veggen. I byretten ble de 8 filmene ikke funnet utuktige, mens altså Høyesterett har funnet at det foreligger momenter som trekker i retning av å anse dem for utuktige», en meget forbeholden formulering.

Etter det som er uttalt i denne høyesterettsdom er jeg for min del overbevist om at det bilder mannskapene vanligvis henger opp og som stort sett skriver seg fra magasiner tillatt solgt i kantinen og Narvesen kiosker, ikke kan sies å være utuktige og således ikke skulle være ulovlige å henge opp.

Jeg kan for øvrig opplyse at Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling på Helgelandsmoen har gjort et godt forsøk på å presisere hva som kan henges opp. Det heter i deres bestemmelser:

«Nakenbilder er tillatt, men under henvisning til formuleringen i pkt. 1, første underavsnitt, settes en generell grense vedr sameiesener og bilder spesielt sentrert om kjønnsorganer.»

Det kan se ut som man i Forsvaret, både i de generelle bestemmelser utgitt av FO og i de spesielle stående ordrer ved de enkelte avdelinger legger til grunn en strengere norm for hva som anses utuktig enn det som er vanlig i samfunnet for øvrig. Dette kan selvsagt begrunnes med at man ønsker og finner det nødvendig å holde en streng moralsk og etisk standard. På den annen side kan det hevdes at det her er tale om mannskapenes private hjem i en viss periode og at det her dreier seg om et mannsamfunn hvor en vel må tåle en tøffere tone enn ellers. Hvilke momenter som bør tillegges størst vekt er ikke så lett å avgjøre.

Det er som nevnt min oppfatning at de bilder som finnes i magasiner til salgs i kantinen og Narvesen ikke er utuktige og således kan henges opp når bestemmelsen for øvrig er fulgt. Jeg vil imidlertid reise det spørsmål til slutt om mengden, antall bilder, kan gi utsmykningen en mer utuktig karakter. Jeg vil svare ja på dette spørsmål. Jeg vet fra mine egen erfaringer at en ikke reagerer på noen få slike bilder. I de få tilfelle hvor veggene nærmest er tapetsert med nakenbilder blir virkningen en helt annen. Det synes derfor for meg som om det i mannskapenes rett til fri romutsmykning også burde finnes et moment av frivillig pålagt begrensning.

Etter det som er sagt foran er jeg enig med tillitsmennene at det som finnes av bilder i «kiosk-litteraturen» ikke kan sies å være utuktig og således forbudt å henge opp.»

Denne uttalelse er senere delvis referert i Forsvarets Forum og enkelte avdelingsjefer har reagert og erklært seg uenig i Ombudsmannens syn.

Forholdene i forbindelse med romutsmykning er som regel også regulert i lokale instruksjer. Disse lokale instruksjer har etter Ombudsmannens oppfatning vært strengere formulert enn de generelle bestemmelser gitt av

Forsvarets overkommando. Etter at dette spørsmål også har vært endel diskutert, bl a om det i det hele tatt var behov for lokale bestemmelser, fant Ombudsmannen grunn til å ta dette spørsmål opp med Forsvarets overkommando/Hærstaben. Da var saken også tatt opp av en av Hærens avdelinger med 6. Divisjon som hadde gitt uttrykk for sitt syn. Ombudsmannen skrev slik til Hærstaben:

«Det vises til ovennevnte referanse og til uttalelse DIV 6 har gitt i påtegning til Ombudsmannen av 17 f m med gjenpart til FO/HST.

Som jeg tidligere har gitt uttrykk for, jfr mitt brev av 29 mai d å til FO, synes det for meg å være et avgjørende spørsmål om de lokale kaserneinstrukser tar tilstrekkelig hensyn til hensikten med de nye bestemmelser om utsmykning av forlegningene. En forutsetning har vært at mannskapene på dette område skal ha relativt stor frihet slik dette også er kommet til uttrykk i fellesbestemmelsene, vedlegg 2 til TJ 14-3. Slik jeg ser det synes det tvilsomt om det kan være behov for en ytterligere detaljregulering ved særskilte instruksjoner. Dette fordi fellesbestemmelsene synes å være tilstrekkelig dekkende og fordi regler i tillegg til fellesbestemmelsene kan bli oppfattet som restriksjoner som vil kunne skape unødig irritasjon hos mannskapene. På den annen side anser jeg ikke de reguleringer som er foretatt i det foreliggende tilfelle å være noe brudd på bestemmelsene i TJ 14-3 eller kan sies å være urimelige.

Jeg tør be om FOs syn på de spørsmål som her er reist.»

Hærstaben ga dette svaret:

«Forsvarets overkommando/Hærstaben viser til ref a hvor Ombudsmannen for Forsvaret tar opp følgende prinsipielle spørsmål:

- om de lokale kaserneinstrukser tar tilstrekkelig hensyn til hensikten om de nye bestemmelser om utsmykking av forlegningsrom
- om det er behov for ytterligere detaljregulering med adskilte instruksjoner i tillegg til fellesbestemmelsene i TJ 14-3, vedlegg 2.

HSTs syn er at i de leirinstrukser en har kjennskap til, er det tatt tilbørlig hensyn til de nye bestemmelser om romutsmykking. Normalt er de nye bestemmelser sitert i instruksverket og supplert med regler for tilpassing av bestemmelsene til de lokale forhold.

Når det gjelder det andre spørsmålet, om behov for ytterligere detaljregulering, mener HST at dette er svært avhengig av de lokale forhold. Generelt vil det imidlertid være behov for å gi regler om hvordan bilder/plakater etc skal festes og hvilket festemateriale som skal brukes. Dette må gjøres for å unngå unødvendige skader på forlegningen. Likeså vil det være nødvendig å regulere utsmykningen slik at varslingsapparatet ikke tildekkes og at det ikke skapes brannfare. I enkelte tilfelle kan det også være nødvendig å regulere romutsmykningen for å unngå at den hindrer rengjøring og romordning. Veggflate som det ikke

er gitt restriksjoner for, bør i prinsipp kunne disponeres fritt og slik mannskapene på rommet blir enige om.

Hærstaben støtter forøvrig fullt ut de synspunkter som er gitt av DIV 6 og Sjef GP.»

Tjenesteforhold.

Det er behandlet 17 saker i denne gruppe.

Avsnittstillitsmennene ved et av Heimevernets distrikter klager over at distriktet ikke disponerte noe sanitetskjøretøy under skyteøvelser, noe de hevdet var reglementsstridig. De ville overveie å be mannskapene nekte enhver form for skyteøvelser med skarpt inntil distriktet fikk midler til innkjøp av et hensiktsmessig kjøretøy. Denne henvendelsen ble fremsendt til flere myndigheter også Ombudsmannen.

Etter å være blitt kjent med problemet drøftet Heimevernetsstaben saken med regionale myndigheter. Det ble truffet avtale om utlån av et feltkjøretøy til sanitetsoppdrag i forbindelse med skyteøvelser.

Ombudsmannen ga overfor tillitsmennene uttrykk for at saken var tilfredsstillende løst.

En vernepliktig som var ferdig med første gangstjenesten klaget over at han fikk skriftlig materiell fra Forsvaret på bokmål til tross for at han 25 ganger hadde gjort militære myndigheter oppmerksom på at nynorsk var hans tjenestespråk. Den siste henvendelsen han hadde fått var fra mobiliseringskontoret ved sin rulleførende avdeling. Dette var også kommet på bokmål.

Ombudsmannen tok saken opp med den rulleførende avdeling som ga denne redegjørelse:

«X viser til ovennevnte referanse og vil bemerke følgende:

For å ajourføre rulleblad m m har mobilitetskontoret ved X sendt et sirkulære vedlagt et utarbeidet skjema til en del av det personell som er mobiliseringsdisponert ved denne rulleførende enhet. Dette omfatter flere hundre, og saken utgjør en relativ stor arbeidsoppgave.

En må innrømme at det i denne sak er oppstått en feil når det gjelder det personell som skulle vært tilskrevet på nynorsk.

En er fullt klar over at herr Y tidligere har bedt om at han ønsker at nynorsk nyttes som skriftform når stasjonen tilskriver ham, noe som også er blitt gjort. Dette er allerede innbygd i EDB systemet hva angår utsending av krigstjenestekort fra Forsvarets datasentral. Videre er dette anmerket i soldatens personlige mappe, nettopp for å imøtekomme de krav som han har stilt.

Imidlertid har en nå erfart at det ved bruk av adresselister utkjørt fra datasentralen, h kan oppstå feil av den art det er er tale om, når det gjelder masseutdeling av sirkulærer o l.

Dette skyldes at de datautkjørte oversiktsilster ikke markerer ønske om målføre. På grunn av antall disponible posisjoner er dette

umulig, i likhet med en del andre data som det av praktiske grunner skulle vært ønskelig å få bygd inn i systemet.

Skifte av personell ved kontoret gjør også sitt til at en feil av denne art beklageligvis kan oppstå.

En kan imidlertid forsikre at personlig skriftveksel med herr Y i framtida, samt utsending av krigstjenestekort og innkalinger til øvelser styrt gjennom datasentralen, blir sendt på ønsket målføre.

Dimensjonene i denne sak må etter vår mening sees i relasjon til at dette er et sirkulære tilsendt svært mange, og ikke et personlig brev tilsilet en adressat vedrørende en spesiell sak.

Når det gjelder herr Ys opplysninger om antall henvendelser til Forsvaret om bruk av nynorsk, må dette bero på henvendelser til flere instanser i Forsvaret, noe X ikke har oversikt over.

Til Deres orientering kan en opplyse at forespørsel til Statens innkjøpsentral viser at Opplysningsblankett/S — blankett 517 — ikke er produsert på nynorsk.

En har merket seg at herr Y har besvart vår henvendelse.»

Klageren ble orientert om dette. Ombudsmannen opplyste samtidig at en rekke rundskriv, sirkulærer etc som brukes av Forsvaret, av økonomiske grunner ikke er produsert på begge målfører.

En vernepliktig som fylte 30 år i 1980 avtjente sin førstegangstjeneste i Nord-Norge. Fra 1970—77 hadde han fått utsettelse med førstegangstjenesten på grunn av utdanning. I 1977 nektet han å gjøre militærtjeneste av overbevisningsgrunner. Han ble overført til sivilteneste og innkalt fra januar 78. På grunn av helsetilstanden søkte han og fikk et halvt års utsettelse. Han søkte om ytterligere ett års utsettelse. Dette vil føre til at han ville fylle 28 år og ikke ville kunne innkalles til militær førstegangstjeneste hvis det ble tale om tilbakeføring til Forsvaret. Han ble innvilget et halvt års utsettelse på betingelser av at han undertegnet en erklæring om at han var villig til å ta tjenesten selv om han fylte 28 år. Slik erklæring ble gitt og han fikk et halvt års utsettelse. Han fant ut at han allikevel ville gjøre militærtjeneste, søkte seg tilbake til Forsvaret og ble innkalt til tjeneste fra okt 79. Etter rekruttskolen fikk han ikke den tjenesten han ønsket seg. Han mente at han ble straffet fordi han hadde vært «militærneker». Han mente også at den villighetserklæring han hadde avgitt var avgitt under press og var ugyldig slik at det ikke var hjemmel for å holde ham inne til tjeneste.

Obudsmannen tok saken opp med avdelingen for å få opplysninger om hans tjenesteforhold. Avdelingen ga i sin orientering denne konklusjon:

«Xs begrunnelse i sin søknad om overføring til annet tjenestested nærmere hjemmet er etter bataljonens vurdering ikke hjemlet i hh til BPH 3-021. På bakgrunn av hans alder og bakgrunn forsøkte man å hjelpe ham så godt man kunne, ved å ta ham ut fra normal stridende tjeneste ved et kanonbatteri og sette han inn i tjenestestillingen som undervisningsassistent. Denne stillingen antok man burde ligge vel til rette for ham, og var den beste løsningen bataljonen kunne finne i hans situasjon. Når han ikke kunne finne seg til rette i denne tjenestestilling, antas at dette også har noe med hans personlige engasjement og innstilling til tjenesten å gjøre. Det kan ikke forventes at en operativ stående avdeling kan finne tjenestestillinger som fullt ut utnytter soldatens forskjellige sivile kvalifikasjoner. Er det gjort noen feil fra bataljonens side, må det være at han ble tatt ut av den tjenestestilling han var utdannet for i rekruttskolen. Grunnen for at dette ble gjort er redegjort for ovenfor.»

Etter dette skrev Ombudsmannen bl a slik til klageren:

«Etter de opplysninger som er fremkommet i saken kan jeg ikke se det er grunn til å kritisere de militære myndigheter for behandlingen av Deres tjenesteforhold. De avgjørelser som er truffet med hensyn til tjenesteplassering finner jeg således ikke urimelige eller usaklige.

Når det gjelder den villighetserklæring De etter det opplyste avga i forbindelse med søknad om utsettelse med siviltenesten, har jeg heller ikke funnet tilstrekkelig godtgjort at erklæringen ble avgitt under press slik De hevder. Jeg ser det slik at villighetserklæring ble avkrevet på vanlig måte i samsvar med de direktiver Justisdepartementet har gitt Administrasjonen for sivile tjenestepliktige.»

To vernepliktige klaget over at de på rekruttskolen måtte bruke uniform i fritiden utover en måned som på det tidspunkt var karantenetiden.

Klagerne hadde begynt på en av Forsvarets skoler den 30/6-80. Etter 14 dager ble de etter eget ønske overført til ordinær rekruttskole. Klagerne regnet med at de kunne bruke sivile klær den 30/7. Rekruttene hadde startet sin tjeneste noen dager senere og fikk først trekke i sivile klær den 8/8. Denne dato ble også gjort gjeldende for klagerne som på dette tidspunkt tilhørte rekruttkompaniet.

Ombudsmannen fant det naturlig at klagerne var undergitt de samme bestemmelser som de øvrige mannskapene i avdelingen og fant det ikke urimelig at de av den grunn ble gående noen dager lenger enn de øvrige før de fikk anledning til å trekk i sivile klær.

Ved en av Forsvarets avdelinger var det gjennomført den ordning at mannskaper som kom av nattevakt ble pålagt «hvilende beredskap» frem til kl. 1200.

Begrunnelsen fro dette var at en av soldatene som var på vei hjem i privatbil etter nattevakt kjørte av veien. Ordningen med «hvilende beredskap» tok sikte på å hindre at personell som gikk av nattevakt og som ikke hadde fått tilstrekkelig hvile, fikk anledning til å føre motorkjøretøy. Ordningen ble derfor etter en tid innskrenket til å gjelde dem som kjørte bil.

Tillitsmennene var i tvil om sjefen hadde anledning til å pålegge en del av mannskapene slike restriksjoner selv om de erkjente sjefens geenrelle ansvar for de vernepliktige mannskaper. Det var tillitsmennes oppfatning at den enkelte sjåfør selv måtte bedømme om han var kompetent til å føre motorvogn eller ikke.

Tillitsmennene ba om Ombudsmannens vurdering.

Da Ombudsmannen fant at saken hadde generell interesse og ikke kjente til om liknende ordninger var innført ved andre tjenestesteder, fant Ombudsmannen grunn til å ta saken opp med Forsvarets overkommando.

Ombudsmannen ga uttrykk for den oppfatning at det i henhold til vegtrafikklovens § 21 måtte antas at det var opp til bilføreren selv å avgjøre om han var i stand til å føre motorkjøretøy på en trygg måte. Ombudsmannen ga imidlertid uttrykk for stor forståelse for de hensyn som lå bak stasjonssjefens ordre og den omsorg for mannskapenes sikkerhet dette var et uttrykk for. Ombudsmannen fant ingen hjemmel for de pålagte restriksjoner.

Forsvarets overkommando var klar over at militært personell kunne bli fristet til å føre motorkjøretøy til tider da de kunne være slitne og trette. FO fant imidlertid at Forsvarets avdelingssjefer ikke kunne være ansvarlig for militært personells skikkethet til å føre motorkjøretøy i fritiden. En slik ordning ville få vidtrekkende konsekvenser. Det måtte fortsatt være slik at den enkelte måtte være ansvarlig for sine handlinger sett i forhold til vegtrafikkloven. FO fant således heller ikke hjemmel for de pålagte restriksjoner.

De vernepliktige mannskaper ved en brannvernnavdeling ved en av flystasjonene klaget over endringer i sitt tjenesteforhold. På grunn av personellsituasjonen måtte man gå fra en 3-skiftsvaktordning over til en 2-skiftsordning. Et bestemt antall mannskaper var en forutsetning for at endringen kunne gjennomføres men en akseptabel belastning på mannskapene. Nå viste det seg at det til stadighet var mindre mannskaper enn forutsatt for ordningen. Dette førte til en etter mannskapenes oppfatning helt urimelig vaktbelastning.

Stasjonen opplyste at nyordningen var gjennomført for å etterkomme Forsvarsdeparte-

mentets pålegg om å redusere antall tjenestegjørende dager.

Med det antall mannskaper som var forutsatt ville den nye ordningen gi en rimelig belastning. Stasjonen innrømmet at man hadde kommet uheldig ut i starten. På bakgrunn av klagen til Ombudsmannen hadde stasjonen holdt et møte med det lokale tillitsmannsutvalg. Man var blitt enige om å fortsette med nyordningen som en prøveordning med den klare forutsetning at det nødvendige antall mannskaper til enhver tid skulle være til stede.

En vernepliktig som var innkalt til repetisjonsøvelse hadde i forbindelse med innkallingen fått et spørreskjema til utfylling, egenerklæring/S. I den sammenheng stilte han disse to spørsmål til Ombudsmannen:

- «1. Har Forsvaret ukritisk lov til å stille alle disse spørsmålene?
2. Hva vil konsekvensen av å nekte å besvare spørsmålene være?»

Ombudsmannen ga dette svaret:

«Forsvaret bruker ikke ovennevnte egenerklæring uten å ha dekning for det hos politiske myndigheter. I midten av 60-årene ble det oppnevnt et utvalg (Melbye-utvalget) som 12 mai 1967 avga innstilling om visse sider ved den forebyggende sikkerhetstjeneste i Forsvaret. På grunnlag av denne innstilling skrev Justisdepartementet Stortingsmelding nr 89 (1969—70). Denne stortingsmelding ble behandlet i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité som avga innstilling til Stortinget som behandlet saken 27 april 1972. Innstillingen — som bla også anbefalte å ta den nevnte egenerklæring i bruk — ble vedtatt mot en stemme. Egenerklæring/S skal bare brukes overfor personer som må ha adgang til graderte opplysninger og/eller dokumenter.

Konsekvensen av å nekte å utfylle egenerklæringen eller å nekte å delta i en sikkerhets-samtale vil være at vedkommende person ikke kan bli autorisert for behandling av graderte opplysninger eller dokumenter.»

Tillitsmannen for en tropp ved en rekruttskole klaget til Ombudsmannen over forholdene i forbindelse med en 3 dagers øvelse troppen hadde gjennomført. Øvelsesopplegget var basert på store fysiske anstrengelser. I løpet av øvelsen var det bare blitt anledning til å sove 4—5 timer. Det var under øvelsen foretatt «avstraffelse» som det etter mannskapenes oppfatning ikke var anledning til. Det ble arrangert skyteøvelse med skarpt på en slik måte at tillitsmannen karakteriserte det som grovt uaktsomt. Mannskapene reagerte kraftig på befalets holdning og oppførsel, og det ble brukt karakteristikken sjikane og maktmisbruk. Tillitsmannen hadde flere ganger under øvelsen reagert uten at dette hadde ført til noe.

Saken ble gjenstand for meget grundige undersøkelser som bekreftet at tillitsmannens fremstilling i det alt vesentlige var korrekt. Avdelingen beklaget de uheldige forhold, men gjorde oppmerksom på at denne øvelsen ikke var representativ for holdninger og metoder som avdelingens befal sto for. Den ansvarlige befalingsmann ble refset med en streng irettesettelse, mens det øvrige befal fikk en advarsel.

Saken var blitt kjent for Generalinspektøren som skrev til Ombudsmannen bl a slik:

«Samtidig var saken reist av tillitsmennene ved avdelingen til Ombudsmannen for Forsvaret. Generalinspektøren er i denne forbindelse kjent med den redegjørelse som X har gitt til OFF. Saken skulle gjennom denne redegjørelse være belyst.

Fra tid til annen har det ryktes at det ved avdelinger i Hæren har foregått tilfelle hvor en under utdannelsen har nyttet uheldige virkemidler. På dette grunnlag sendte Hærstaben 30 april 1980 ut en innskjerpelse. Kopi av denne vedlegges. Dette skriv gir fullt ut uttrykk for GIHs syn i denne sak.

Generalinspektøren tar sterk avstand fra at det i utdannelsen legges inn momenter som ikke er funksjonelt begrunnet. Uhjemlede avstraffingsmetoder og forhold som krenker den enkeltes integritet må selvfølgelig ikke forekomme.

I denne aktuelle sak finner GIH at grensen er overskredet.

Øvingslederen er av Sjef X ilagt en streng irettesettelse som refselse, mens de øvrige impliserte befal er gitt tilrettevisning. GIH finner denne reaksjon tilstrekkelig.

Våpeninspektøren har 20 november d å innsisert X og han uttaler i denne forbindelse at han nå er overbevist om at tillitsforholdet mellom befal og mannskaper ved avdelingen er gjenopprettet.

Saken er underhånden forelagt Sjefen for Krigsskolen. Dette er gjort for at Krigsskolen gjennom sin undervisning må bidra til å motarbeide utglidninger på dette felt. BSØA er likeledes informert.

Hærens våpeninspektører er også pålagt å henlede oppmerksomheten på disse forhold.»

Permisjoner.

Det er behandlet 23 saker samt 2 fra tidligere år. Mange av sakene gjelder klager over at søknader om velferdspermisjoner til jordbruksformål er avslått.

Sjefen på et av Marinens fartøyer hadde behandlet og avslått en søknad om velferdspermisjon til jordbruksformål og ba om Ombudsmannens vurdering av saken etter at hovedtillitsmannen hadde anmodet om at saken måtte bli forelagt for Ombudsmannen.

Gasten hadde søkt om 14 dagers velferdspermisjon i tillegg til 3 ukers langpermisjon. Det forelå en attest fra vedkommende jordstyre som opplyste at gastens familie bodde i Bergen, men eide en gård i Gulen. Jordstyret

frosto det slik at gastens familie tok del i gårdsarbeidet i sommerhalvåret. Det var videre på det rene at bemanningssituasjonen ombord i marinefartøyet var meget anstrengt i den aktuelle periode. Bemanningssituasjonen og den mangelfulle attestasjon fra grunnlaget fro avslaget. Skipssjefen reiste også spørsmålet om ikke jordstyrene burde gis en generell orientering om Forsvarets bestemmelser om denne form for permisjon.

Ombudsmannen svarte skipssjefen slik:

«Det vises til Deres brev av 5 d m der OFF blir bedt om å vurdere søknaden på bakgrunn av de foreliggende opplysninger. Etter de bestemmelser som gjelder for velferdspermisjon for å arbeide i jordbruket gis slik permisjon bare ved kritiske arbeidssituasjoner på egen gård, eventuelt foreldres gård i de tilfelle hvor søkeren dokumenterer at han normalt hjelper til hvert år.

Etter de opplysninger som er fremlagt i saken kan det ikke ses tilstrekkelig dokumentert at det foreligger en kritisk arbeidssituasjon som er et vilkår for innvilgelse av permisjon. Jeg har derfor ikke noe å bemerke til at søknaden ikke er imøtekommet.

Når det gjelder pkt 5 i Deres brev, kan jeg ikke umiddelbart se at det er behov for at de enkelte jordstyre i kommunene gis en generell orientering om Forsvarets regler for slike permisjoner siden orientering forutsettes gitt i den enkelte sak gjennom undervedlegg A og B til vedlegg 4 i Permisjonsdirektivet. Under forutsetning av at dette skjema nyttes synes etter min oppfatning en videre orientering unødvendig.»

Gjenpart av svaret ble sendt hovedtillitsmannen.

I beretningen for i fjor redegjorde Ombudsmannen inngående for den spesielle situasjon som oppstår når vernepliktige som er medlemmer av kommunestyre eller kommunale utvalg etc blir innkalt til møter. Ombudsmannen refererte en melding fra Forsvarets overkommando hvor det var uttalt at man vurderte hvorledes disse mannskapenes tjenesteforhold best kunne løses.

Alle avdelinger ble anmodet om å melde fra til FO hvis de ikke fant å kunne innvilge permisjonssøknader fra dette personell. Ombudsmannen regnet derfor med at det ville bli gitt spesielle bestemmelser på dette området. Såvidt Ombudsmannen kjenner til er det ikke skjedd noe mer i saken, og FO har uttalt at saken er under observasjon. På bakgrunn av saker tatt opp av Ombudsmannen i år, vil Hærstaben ta dette spesielle sakskompleks opp med FO med sikte på å få egne bestemmelser om denne form for permisjoner.

En elev ved en av Forsvarets 3-årige skoler var blitt syk under sin sommerferie/langpermisjon og hadde i henhold til gjeldende bestem-

melser søkt om kompensasjon for sykedagene. Denne søknaden var avslått både av skolen og ved høyere myndighet. Eleven mente at avgjørelsen var i strid med gjeldende bestemmelser og anmodet om Ombudsmannens bistand.

Begrunnelsen for avslaget var at eleven var å betrakte som elev 2 i henhold til permisjonsdirektivets definisjoner og således ikke kunne påberope seg direktivets vedlegg 8 pkt 9 da denne bestemmelse bare gjaldt vernepliktige mannskaper og elev 1.

Ombudsmannen var ikke enig i denne fortolkning og tok saken opp med Forsvarets overkommando da saken hadde en viss prinsipiell interesse.

Forsvarets overkommando/Hærstaben ga dette svaret:

«Forsvarets overkommando/Hærstaben viser til ovennevnte sak.

Hærens militære personell tilkommer enten ferie i samsvar med Ferieloven, eller langpermisjonsdager i samsvar med «Direktiv om permisjon for militært personell». I begge tilfelle har vedkommende rett til å få erstattet feriedager tapt under sykdom, jfr Statens personalhåndbok 218. 31 og Permisjonsdirektivets vedlegg 8 pkt 9.

X skole er 3 årig. Befalselev Y går i 3 klasse og er således å regne som elev 2, jfr Permisjonsdirektivet pkt 10 b.I samsvar med skoleplanen har elevene obligatorisk 3 ukers sommerferie. Elevene kommer således under bestemmelsene i Permisjonsdirektivets vedlegg 8 pkt 1 og 9, dvs. at han tilkommer erstatning for tapte permisjonsdager på grunn av sykdom når de formelle forutsetninger er ivaretatt.»

En vernepliktig som gjorde sin førstegangstjeneste ved en av Forsvarets institusjoner i Oslo, hadde søkt om velferdspermisjon i 1½ dag for å gi undervisning ved det sosialpedagogiske studiet ved universitetet i Oslo. Han var selv hovedfagstudent ved det samme studiet og hadde tidligere stått for endel av grunnundervisningen. Han fikk for så vidt fri til undervisningen, men måtte enten ta igjen den tapte arbeidstid eller bruke av sine langpermisjonsdager.

Begrunnelsen for avslaget var at en innvilgelse av søknaden ville bryte med det prinsipp som permisjonsdirektivets bestemmelser om velferdspermisjon bygger på, nemlig at det må foreligge personlige velferdsgrunner. I dette tilfelle var det arbeidsgiver, universitetet, som trengte vedkommende, og en burde da basere seg på de regler som gjelder for tjenestemenn.

Ombudsmannen fant at saken hadde prinsipiell interesse og forela den for Forsvarets overkommando som avga denne uttalelse:

«Forsvarets overkommando viser til Ombudsmannens skriv av 10 november 1980 om søknad fra menig X, som tjenestegjør ved Y. På OFFs anmodning vil FO i det følgende gi uttrykk for sitt syn i saken.

Etter FOs syn dekkes ikke det aktuelle forhold av bestemmelsene som hjemler velferdspermisjon. Permisjonsdirektivets vedlegg 4. For vurdering av permisjonssøknaden er det derfor nødvendig å gå tilbake til den generelle del av permisjonsdirektivet, spesielt pkt 23, annet avsnitt, som lyder:

«I øvrige permisjonsspørsmål skal det foretas en avveining mot de alminnelige tjenestelige hensyn i hvert enkelt tilfelle. Behovet for permisjon må stå i et rimelig forhold til eventuelle skadevirkninger for vedkommendes militære utdanning og tjenesten ved avdelingen/enheten i sin alminnelighet.»

Som grunn for permisjonssøknad foreligger i dette tilfelle en kombinasjon av arbeidsgiverens begrunnede ønske om å få nytte den vernepliktiges spesielle kunnskaper i et begrenset tidsrom, i dette tilfelle tilsvarende 1½ tjenestedag, og den vernepliktiges ønske om å holde kontakt med sitt faglige miljø, hvilket vil ha betydning for ham i hans videreutdanning.

I denne saken kan en ikke unnlate å legge vekt på at den vernepliktige vil ha økonomisk fordel av permisjonen, i og med at den skal nyttes til å gi undervisning som er lønnet. Etter hva en må anta er godtgjørelsen, i dette tilfelle for undervisning på universitetsnivå, ikke uvesentlig sett i forhold til en vernepliktigs økonomi.

Forsvaret får ofte søknader om permisjon hvor økonomiske forhold er et av momentene. Av prinsipielle grunner har en i Forsvaret vært svært restriktive ved innvilgelse av velferdspermisjon i de tilfelle ekstra inntekt er et vesentlig moment.

Permisjonssøkeren viser i sin henvendelse til OFF til at permisjonsreglene gir ganske vide rammer og at velferdspermisjoner blir innvilget for en lang rekke hobbypregede aktiviteter. Til dette vil FO få anføre at bestemmelsene i permisjonsdirektivet er formulert for spesielt å sikre at den vanskeligst stilte vernepliktige får sikret sine permisjonsforhold. I denne forbindelse er dette de vernepliktige som tjenestegjør ved isolerte avdelinger langt fra befolkningssentra og langt fra hjemstedet. En formell permisjon er ofte nødvendig for at disse vernepliktige skal få ta del i aktiviteter som de prioriterer høyt. FO finner det rimelig å legge strengere kriterier til grunn ved vurdering av velferdsbegrunnede permisjonssøknader fra vernepliktige som i sin daglige tjeneste befinner seg nær de fritidsaktiviteter de ønsker å prioritere.

I de tilfelle Forsvaret ikke finner å kunne innvilge velferdspermisjon, søker en om mulig på ander måter å løse saken slik at den vernepliktige ikke blir forhindret i å delta i de fritidsaktiviteter som han prioriterer. Dette kan gjøres ved at han tilbys å benytte de regel-festede månedlige fridager, eller ved omfordeling av den daglige tjenestetid dersom dette er mulig i hans tjenestlige funksjon. Etter FOs syn og erfaring gir slike løsninger ofte en rimelig balanse mellom permisjonsbehovet og tjenesten.

Forsvarets overkommando finner det ikke rimelig å innvilge velferdspolis i det foreliggende tilfelle. Den vernepliktiges ønske om å opprettholde kontakt med sitt fagmiljø ved universitetet synes rimelig dekket ved at han blir gitt tilbud om å nytte regelfestede permisjonsdager eller opptjening av fravær fra tjenesten. Forholdet at den vernepliktige tjenestegjør på det aktuelle permisjonssted svekker grunnlaget for å innvilge velferdspolis.»

Ombudsmannen fant i det vesentlige å kunne slutte seg til overkommandoen synspunkter og anså ikke avgjørelsen for åpenbart urimelig.

Tre vernepliktige som gjorde tjeneste ved en avdeling i Nord-Norge var under permisjonstransport med militært fly kommet for sent til terminalen. De måtte senere sendes med sivilt fly. Utgiftene i denne forbindelse ble seg til kr. 2 210,— som av avdelingen ble besluttet inndrevet ved trekk i lønn. Soldatene anmodet om Ombudsmannens bistand, idet de ikke ville godta avdelingens avgjørelse i saken. De innrømmet at de var kommet 5—10 min senere enn den fastsatte fremmøtetid, men bestred riktigheten av de opplysninger om «siste opprop» og flyavgang som var gitt av terminalbetjeningen.

Ut fra de opplysninger som forelå fant Ombudsmannen det noe tvilsomt om det forelå grunnlag for erstatningskrav mot soldatene. Det var imidlertid helt på det rene at det ikke fantes hjemmel for å iverksette trekk i soldatenes tjenestetillegg mot deres vilje. Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp med Forsvarsdepartementet.

Departementet fant at hendelsesforløpet var uklart, det sto påstand mot påstand når det gjaldt behørig varsel før flyavgang. Departementet fant etter omstendighetene å kunne foreslå at Forsvaret dekket halvparten av utgiftene, mens de tre dekket den annen halvpart. Dette forslaget ble godtatt.

Far til en vernepliktig som gjorde tjeneste i Brig N tok opp endel spørsmål i forbindelse med avvikling av de gratis permisjonsreisene som de vernepliktige mannskaper har krav på.

Hans sønn som på grunn av tjenesten kunne reise før de andre som skulle avvike sin gratisreise med charterfly, valgte å reise med sivil fly hjem og betalte reisen selv. I denne forbindelse måtte han undertegne en erklæring om at han fraskrev seg en tilsvarende gratisreise senere. Faren ba i «første omgang» om Ombudsmannens bistand til å få klarlagt om Brig N hadde anledning til å fortolke og lage egne regler på et Stortingsvedtak som gikk ut på at mannskapene skulle ha 4 gratisreiser.

Saken ble tatt opp med brigaden som ga denne redegjørelse:

«Brigaden i Nord-Norge viser til tidligere referanse hvor det er bedt om Brig Ns redegjørelse i de forhold som er tatt opp i skriv fra X 9 jul 80 til Ombudsmannen for Forsvaret. X ønsker å få klarlagt Brig Ns anledning til å pålegge soldater som ikke følger oppsatte fellestransporter i forbindelse med langpermisjoner, men i stedet ønsker å reise på egen hånd, å fraskrive seg sin frie permisjonsreise.

Brig N viser til gjeldende bestemmelser i Tjenestereglement for Forsvaret (TFF) 526 A «Direktiv om permisjon for militært personell» vedl 3 pkt 2 hvor det fremgår at vernepliktige mannskaper med 12 måneders tjeneste tilstås 4 frie permisjonsreiser. Av pkt 3 framgår at de frie permisjonsreiser nyttes i forbindelse med langpermisjon.

Til langpermisjoner nyttes Brig N alltid fellestransporter med Forsvarets flyruter, eller fly chartret av Forsvaret, unntatt for lokalpermittenter. Iht Fredsregulativet del 1 pkt 26 skal «som hovedregel all transport av utskrevne mannskaper foretas på den for Forsvaret rimeligste måte. I de tilfeller det er hensiktsmessig og mulig, skal det tilstrebtes å benytte Forsvarets eget transport- og rute-system».

Når avreise til langpermisjon finner sted på en mandag, oppstår normalt det forhold at mange av mannskapene som skal på permisjon og som ikke har beredskap tilstøtende helg, ønsker å få reise på fredag. Innen den kapasitet som eksisterer, har Brig N ingen mulighet til å arrangere fellestransporter med fly med avreise på fredag, ut over de transporter som allerede går den dagen med andre langpermittenter. Tilsvarende gjelder ved retur når langpermisjoner avsluttes på en fredag. Dette forhold har ført til at Brig N tillater at soldater som har friberedskap i helg som faller umiddelbart før eller etter en langpermisjon, å reise på egen hånd fredag før helga evt returnere på egen hånd innen mandag morgen etter langpermisjonen. Ordningen er gjennomført under forutsetning av at den ikke medfører merkostnader for Forsvaret. Soldater som ønsker å benytte seg av ordningen må underskrive en erklæring som går ut på at de ikke vil kreve reiseavgjørelse fra garnisonen og til avlastningsflyplass, evt fra påstigningsflyplass og til garnisonen (strekning for fellestransport).

Når mannskapene i slike tilfeller reiser på egen hånd utbetales reiseavgjøring som for den transportmåte Forsvaret ellers ville ha pålagt vedkommende å følge.

Det må imidlertid understrekes at slik tilfelle ikke fører til noen besparelse for Forsvaret idet seteplassene for de soldater som reiser for egen regning er bestilt og betalt av Forsvaret. At enkelte soldater etter eget ønske ikke vil benytte sine plasser, kan ikke ha økonomiske konsekvenser for Forsvaret.

Hvis soldaten ikke fraskriver seg retten til å følge den oppsatte fellestransport ved langpermisjon, vil ordningen med å få reise før tiden evt returnere senere enn planlagt utgå da Forsvaret selvsagt ikke kan betale dobbelt for slike reiser.»

Ombudsmannen fant også grunn til å ta saken opp med Forsvarets overkommando og

nevnte spesielt de spesielle transportbehov personell i turnustjeneste kunne ha. FO svarte slik:

«Ombudsmannen for Forsvaret ber i skriv av 26 aug 80 om Forsvarets overkommandos syn på forholdene ved langpermisjonsavvikling for mannskaper med turnustjeneste.

Forsvarets overkommando vil innledningsvis bemerke at Permisjonsdirektivet i vedlegg 2 pkt 16 omtaler langpermisjoner for personell på helkontinuerlig turnustjeneste. Langpermisjonen for dette personell bør begynne når skiftet har fri ifølge skiftplanen. For dette personells vedkommende er følgelig de forhold som OFF påviser allerede løst.

Det mannskap, hvis forhold er årsak til denne saken, tjenestegjorde som kokk, og var således ikke i helkontinuerlig turnustjeneste. De ekstra permisjonsdager som denne vernepliktige er blitt gitt i tiden 8—12 mai er følgelig ikke friskift i helkontinuerlig turnustjeneste, men opparbeidet permisjon i henhold til Permisjonsdirektivets pkt 11—15.

Permisjonsdirektivet gir ikke noen bestemmelse om at opparbeidet permisjon skal avvikles i tilknytning til langpermisjon, men fastsetter at opparbeidede fridager kan kombineres med andre typer permisjoner.

Som det fremgår av redegjørelsen fra Brigaden i Nord-Norge, vedlagt OFFs skriv til FO, er det innen rammen av tilgjengelig lufttransportkapasitet ikke mulig å skaffe plass på Forsvarets flyruter til de mannskaper som ønsker å reise til andre tider enn avdelingens øvrige personell. Forsvarets overkommando kjenner til at det ved mindre avdelinger, og for personellgrupper som har tjeneste som tillater individuell innvilging av langpermisjon, ofte kan arrangeres slik at ekstra permisjonsdager kan avvikles i tilknytning til langpermisjon og ved bruk av Forsvarets flyruter. Som tidligere nevnt tillater ikke tilgjengelig transportkapasitet dette for det store antall som Brigadens personell utgjør. Man måtte i tilfelle likestille alle som har fri beredskap en helg med de som har opparbeidet permisjon samme helg.

Forsvaret er pålagt å gjennomføre de regel-festede gratis permisjonsreisene på den for Staten billigste måte. Dette medfører at transportkapasitet med bindende virkning må forutbestilles. Uten å påføre Staten ekstra utgifter kan en derfor ikke endre det reiseopplegg som er bestilt for vedkommende permittent. Om en enkelt vernepliktig vurderer sin situasjon slik at han velger å nytte annen transport, må Forsvaret allikevel betale den bestilte plass, og eventuell dekking av den vernepliktiges reiseutgifter ville påføre Staten ekstra utgifter.

Som det fremgår av de opplysninger som fremlegges har Forsvaret planlagt og tilbudt denne vernepliktige hjemreise og permisjon i samsvar med de rettigheter den vernepliktige har.

Forsvarets overkommando slutter seg til Ombudsmannens syn at det generelt sett ikke er noe å utsette på den praksis som Brigaden følger.

Den fleksibilitet i praktisering av bestemmelsene om langpermisjoner og gratis hjemreiser som idag er mulig ved enkelte avdelinger og for mindre grupper av vernepliktige,

kan ikke danne grunnlag for at noen vesentlig del av de vernepliktige kan gis anledning til en friere benyttelse av sine gratis hjemreiser. Forsvarets overkommando vil imidlertid fortsatt ha disse spørsmål under observasjon.»

Etter en samtale med Brigadesjefen svarte Ombudsmannen klageren:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse, se- nest mitt skriv av 26 aug d å.

Til Deres orientering følger vedlagt en fotokopi av Brig Ns skriv til Ombudsmannen av 21 aug og FOs skriv til Ombudsmannen av 14 f m. Jeg har dessuten under en samtale den 22 f m drøftet saken med Brigadesjefen, NK ved Brig N og Brig Ns personelloffiser.

Jeg tror at de to forannevnte skriv sammenholdt med tjenestereglementet for Forsvaret 526 A (Permisjonsdirektivet) sier tilstrekkelig om de forhold De i første omgang ber om OFFs bistand til å få klarlagt. Jeg finner allikevel grunn til å knytte noen kommentarer til de opplysninger som foreligger.

I tidsrommet 1964—68 hadde alle mannskaper — uansett tjenestetid — 1 gratis hjemreise. I 1968 fikk mannskaper med 15 mnrdstjeneste en ekstra frireise, mens mannskaper med 12 mnrdstjeneste fikk sin annen gratisreise i 1971. Den tredje frireisen ble innført i 1972 mens den fjerde frie reise ble innført i 1974, senere har mannskaper med 15 mnrdstjeneste fått en femte reise.

Allerede ved den andre permisjonsreisen pekte Hærstaben på hvilke problemer en utvidelse av adgangen til permisjon skapte både for utdanning og beredskap spesielt i Brig N. Det har så vidt jeg har forstått hele tiden vært en klar forutsetning at permisjoner og gratisreiser skulle avvikles på en slik måte at det skapte minst vanskeligheter for utdannelsen og beredskapen. Om dette sa Forsvarsdepartementet følgende i St. prp. m/tilllegg nr 26 (1974—75) ved gjennomføringen av den fjerde reisen:

«Departementet er av den oppfatning at bedret hjemreisemulighet er av de enkelttiltak som gir størst trivselsmessig effekt. Ytterligere bedringer må imidlertid nøye tilpasses de utdannings- og beredskapsmessige hensyn.»

Det er helt på det rene at disse hensyn først og fremst blir ivaretatt når gratisreisen gjennomføres som organiserte fellesreiser som planlegges nøye. Dette synes Stortinget også å ha vært klar over og enig i.

Det har også vært en klar forutsetning at gratisreisene skulle avvikles på den for staten billigste måte. Det er klart at de organiserte transporter med chartrede fly blir langt billigere enn vanlige rutefly.

Forsvarets overkommando uttalte i pkt 6 at man ved enkelte avdelinger har visse muligheter for en fleksibel praktisering både av langpermisjonsbestemmelsen og gratisreisene. Noe tilsvarende greier ikke Brig N å få i stand på grunn av det store antall mannskaper den relativt beskjedne flykapasitet. Dette innebærer en viss mulighet for forskjellsbehandling avhengig av hvor man tjenestegjør. Nå vil det vel neppe være mulig å avvikle permisjonsreisene fullstendig likt for alle, men det spørsmål jeg har reist overfor brigadesjefen er om

Brig N i et tilfelle som Deres sønns burde ha arbeidet mer aktivt for å skaffe ham militær transport. Det kan anføres vektige argumenter både for og imot en slik aktiv medvirkning fra avdelingens side. Det er derfor ikke tatt noe endelig standpunkt til dette spørsmål.

Jeg beklager at det har tatt lang tid med besvarelsen. Dette henger sammen med at jeg mesteparten av november har vært fraværende på tjenestereiser.»

Velferd.

Det er behandlet 2 saker i denne gruppen.

Den ene saken gjelder spørsmålet om en avdeling kunne sette opp spilleautomater hvor overskuddet ble delt mellom utleiefirmaet og avdeling. Ved en av Forsvarets skoler hvor elevene kunne være både befal og korporaler, ble de felles oppholdsrom nærmest betraktet som en befalsmesse. Det ble anskaffet et biljardbord med innkast. Skolens velferdskontor skulle ha 40 % av innkastet. Statens kantiner gjorde skolen oppmerksom på Statens kantiners enerett til å sette opp spilleautomater og til avkastningen. Det var bare befalsmesser som var unntatt fra denne bestemmelse.

Skolen søkte Forsvarsdepartementet om dispensasjon fra gjeldende bestemmelser. De departementet avsto søknaden slik:

«Ifølge KTF 1961 I s 166 er privat forretningsvirksomhet forbudt i militære forlegninger likesom det også er forbud mot oppsetting og drift av spill og automater med pengeomsetning, se KTF 1978 I s 43.

Initiativet fra Tillitsmannsutvalget ved X skole om å leie biljardbord fra et firma i Sarpsborg for oppsetting i et felles oppholdsrom i tilknytning til kantinen for bruk av befal og elever mot betaling, anser departementet som privat forretningsvirksomhet i militær forlegning og ikke i befalsmesse i vanlig forstand.

På denne bakgrunn vil bestemmelsen om SKs enerett til slik oppsetting og avkastning — jfr KTF I 1978 s 88 — måtte gjelde. Av hensyn såvel til konsekvensene som til det faktum at kantinen ved X ikke dekker sine utgifter, men må subsidieres, tilsier at Forsvarsdepartementet ikke kan dispensere fra gjeldende regler om spill og forretningsvirksomhet.»

Disiplinærsaker.

Det er behandlet 19 saker samt 1 fra tidligere år.

I beretningen for i fjor ble det redegjort inngående for alle de spørsmål og forhold som hadde vært behandlet i sammenheng med kollektiv avstraffelse. Bl a hadde landsutvalget for tillitsmenn i Forsvaret anmodet om at Ombudsmannen sammen med Generaladvokaten skulle forsøke å finne ut hva som kunne sies å være lovlige kollektive tiltak og hva som måtte karakteriseres som kollektiv avstraffelse og dermed forbudt.

Etter at dette spørsmål var drøftet med Generaladvokaten, ga han uttrykk for denne oppfatning:

«Landsutvalget for tillitsmenn har bedt Ombudsmannen for Forsvaret i samarbeid med Generaladvokaten å klargjøre forskjellen mellom det som i skriv av 6 februar og 25 februar 1980 fra LTF er betegnet som «Kollektiv straff» og det som kalles «Kollektive tiltak eller reaksjoner».

Betegnelsen «Kollektiv straff» svarer ikke til noe definert eller nærmere fastlagt begrep som brukes i lov eller reglement. Jeg går imidlertid ut fra at LTF med begrepet sikter til tiltak som oppfattes å være av ponal karakter og som iverksettes overfor en gruppe eller avdeling på grunn av rettsbrudd begått av en eller flere i gruppen eller avdelingen. Det er i skrivet av 25 feb d å fra LTF vist til episoder bl a ved Asegarden, Sessvollmoen og Værnes flystasjon som tilfelle hvor kollektiv avstraffelse skal ha forekommet. Episodene er ikke referert eller beskrevet. Av Ombudsmannen er jeg gjort kjent med at de vernepliktige representanter under LTF møte den 27 sep 79 ba om å få med følgende protokolltilførsel:

«Tillitsmenn ved Asegarden garnison kontaktet mandag 24 september d å LTF/s for å få støtte og hjelp i en sak som var oppstått i leiren. Bakgrunnen var at FA-batteriet ved garnisonen var blitt nektet adgang til matsalen av NK i leiren. Det hadde vært bråk i matsalen (veteranvirksomhet), og som følge av dette mente NK det var på sin plass at alle skulle spise utendørs på oppstillingsplassen f o m 24 t o m torsdag 27. Straffen ble senere etter påtrykk fra ombudsmanen og tillitsmenn i leiren redusert til å omfatte to dager. Kjøkkenpersonalet påberoper seg § 8 e i Arbeidsmiljøloven som sier følgende:

«Arbeidsplassen skal innrettes slik at arbeidsmiljøet blir fullt forsvarlig ut fra hensyn til arbeidstakernes sikkerhet, helse og velferd. Det skal sørges for:
e) — at støy og rystelser unngås eller reduseres for å hindre uheldige belastninger for arbeidstakerne»

Tillitsmennene ved FA-batteriet mente de var blitt utsatt for en kollektiv avstraffelse, og de kunne derfor ikke godta NKs avgjørelse. Sammen med LTF/s brakte de saken inn for Ombudsmannen for Forsvaret. Ombudsmannen tok deretter kontakt med ledelsen ved Asegarden, og han fant at NKs beslutning ikke var å regne som straff. ning ikke var å regne som straff.

LTF vil på det sterkeste ta avstand fra «veteranvirksomhet» men vi kan heller ikke godta NK ved Asegarden sin løsning av problemet. Det skuffer oss meget at Ombudsmannen for Forsvaret har uttalt at dette ikke kommer inn under begrepet kollektiv straff.

Det er kun en finurlig filosofisk tolkning av begrepet kollektiv straff som her er gjort gjeldende. For de som måtte spise utendørs er dette en straff for noe som er blitt gjort av enkelte. Det faktiske forhold er at alle er blitt skåret over en kam, og mennesker som ikke har drevet «veteran-

virksomhet» har også blitt rammet. Det er derfor etter vårt syn et klart eksempel på kollektiv avstraffelse.

LTF tar på det sterkeste avstand fra slike metoder å løse alvorlige problemer på, og vi ber Ombudsmannen for forsvaret vurdere på nytt hva som kommer inn under begrepet kollektiv straff.»

Jeg er videre kjent med at Ombudsmannen har vurdert episoden ved Asegarden og at han har uttalt seg som følger:

«Når det gjelder den aktuelle sak fra Asegarden garnison, hadde det ved flere anledninger vært mye bråk i spisesalen forårsaket av «Veteranvirksomhet». Batterisjefen hadde gitt flere advarsler om at hvis det ikke ble slutt på bråket, skulle de bli nødt til å spise ute. Ved lunsjen 24 sep var det så sterk støy at kjøkkenpersonalet ba daghavende offiser om å stenge spisesalen. Dette ble gjort. Daghavende meldte fra til nestkommanderende i sjefens fravær, og denne fant at man måtte sette i verk det mannskapene var advart mot flere ganger.

Det dreier seg her om manglende vilje til å følge gitt ordre. Det er en kollektiv oppføringen fra veteranenes side. Fra FA-btt var samtlige mannskaper i spisesalen veteraner og det var bare disse mannskaper som ble rammet av beslutningen om å spise ute. Det er ikke mulig for befalet å si om alle deltok i bråket, men det var heller ikke bare noen enkelte som bråket. Dette synes helt klart bl a ved at kjøkkenpersonalet reagerte med å be om at spisesalen måtte bli stengt.

Spørsmålet som det må gis et tilfredsstillende svar på, er om befalet i slike situasjoner skal stå helt maktesløse, eller om de skal ha muligheter for å sette i verk tiltak for å gjenopprette ro og orden. Ombudsmannen mener at befalet må kunne reagere med tiltak som har direkte sammenheng med mannskapenes oppføringen. Når et flertall av mannskapene deltar, er det ikke mulig å plukke ut enkelte og gjøre dem til syndebukker. Ombudsmannen mener at kollektiv oppføringen må kunne møtes med kollektiv reaksjon når formålet er å opprettholde ro og orden. Det er befalets plikt å påse at det er ro og orden i spisesalen og at gitt ordre blir fulgt. Det vil være tjenesteforsømmelse å unnlate å reagere. At mannskaper som lager bråk blir pålagt å spise ute, kan ikke betegnes som straff.

Når mannskaper i en avdeling samlet eller ved et flertall forstyrrer ro og orden til tross for advarsler, må de imidlertid kunne flyttes fra det sted de driver bråk og til et sted hvor uroen ikke genererer andre. Hvor lenge de skal holdes der er avhengig av om mannskapene oppfatter alvorlig i situasjonen. Et slikt tiltak er som nevnt etter Ombudsmannens oppfatning ikke en form for kollektiv straff.»

Når det gjelder den konkrete saken det her er tale om, kan jeg i det vesentlige tiltre Ombudsmannens vurdering. Jeg anser det ikke tvilsomt at vedkommende befalingsmann må ha adgang til å treffe adekvate tiltak for å gjenopprette ro og orden i en avdeling. Hva tiltakene i det enkelte tilfelle kan gå ut på, vil måtte bero på et skjønn avhengig av situa-

sjonen, de valgmuligheter befalingsmannen har og hvilke virkemidler som antas å være egnede og nødvendige. Det følger allerede av dette at det ikke vil være praktisk mulig å sette opp noen «omfattende eksempelliste over virkemidler som må karakteriseres som kollektiv straff». Et tiltak som i en situasjon kan være akseptabelt og fornuftig, kan i et annet tilfelle være utilstrekkelig og i et tredje tilfelle være for drastisk og vidtgående. Det lar seg etter mitt skjønn ikke gjøre på forhånd å trekke opp skarpe grenser for de «kollektive tiltak eller reaksjoner» — for å bruke LTFs egen betegnelse — som i det enkelte tilfelle kan komme på tale å ta i bruk av vedkommende ansvarlige befalingsmann i preventivt eller gjenopprettende øyemed. Generelt kan man imidlertid si at tiltaket må stå i rimelig forhold til den oppståtte situasjon og fremstå som et nødvendig virkemiddel både av omfang og varighet for å bevare disiplinen eller gjenskape ro og orden. Overfor enkeltindivider kan endog foreløpig arrest brukes når vilkårene i disiplinærlovens § 21 er tilstede. Foreløpig arrest er heller ikke straff, men et preventivt tiltak. Tiltaket man griper til vil ikke være nødvendig og dermed heller ikke akseptabelt hvis andre og lempeligere virkemidler kan føre til samme resultat, men her kan man vanskelig legge en etterfølgende objektiv målestokk til grunn. I utgangspunktet må man akseptere befalingsmannens forstandige vurdering av situasjonen slik den fortonte seg for ham da han fant det nødvendig å gripe inn. I prinsippet er det ikke vanskelig å trekke opp grensen mellom en legal, tillatt straffe- eller disiplinærreaksjon og det som av LTF er betegnet som «kollektiv straff». For det første kan straffer og disiplinærreaksjoner bare ilegges individuelt på grunn av ett eller flere bestemte rettsbrudd og etter at vilkårene for å bruke straff eller disiplinærforføyning er funnet å være tilstede for den enkelte mistenkte. Det er videre i lov og instruksverk trukket opp klare regler for hvorledes slike saker skal behandles og hvem som har kompetanse til å treffe avgjørelser. Reaksjonene er nøye begrenset i lov, jfr f.eks borgerlig straffelov §§ 15 og 16, militær straffelov § 12 og disiplinærlovens §§ 3—7 og disse reaksjonsformene er uttømmende oppregnet. En straffereaksjon vil dessuten alltid kunne overprøves rettslig og en disiplinærreaksjon kan overprøves administrativt eller hvis den går ut på bot eller arrest, av domstol. Slike tiltak vil være begrunnet i individual og/eller almenpreventive hensyn.

Straffe- eller disiplinære forføyninger kan således aldri besluttes eller iverksettes kollektivt. Et tiltak som er ilagt og gjennomført overfor en gruppe eller avdeling som en reaksjon på et rettsstridig forhold og med et tilsiktet pønalt øyemed, vil derfor ikke være tillatt. Det ligger dermed i og for seg en avgrensning allerede i formål med å gripe inn. Hvis formålet er å reagere eller med andre ord å iverksette en eller annen forføyning på grunn av et lov-, reglements-, ordre- eller pliktbrudd, må det saks overfor den enkelte skyldige etter de saksbehandlingsregler som er fastsatt. Kollektive tiltak kan bare nyttes av kontrollerende eller preventive grunner eller for å bevare eller gjenopprette en situasjon eller en tilstand og da bare i det omfang og av den varighet det er behov for.

Slike tiltak må heller ikke blandes sammen med den adgang militær sjef har i henhold til gitte forskrifter eller reglement til f.eks. å foreta inndragning eller innskrenkning i generelle permisjoner eller f.eks. adgangen til å gå i sivilt antrekk. Slike generelle tillatelser er gitt på visse vilkår, og hvis disse brytes, kan tillatelsen på nærmere bestemte betingelser trekkes tilbake. Slike forføyninger har heller ikke noe «straffe»-formål, men det er naturligvis en forutsetning at tillatelser av denne art bare blir tilbakekalt når de fastsatte vilkår for det foreligger.»

Ombudsmannen ga overfor LTF uttrykk for at han var enig i det syn Generaladvokaten hadde gitt uttrykk for. Det ville ikke være mulig å skille mellom «kollektiv straff» og kollektive tiltak mer konkret enn det Generaladvokaten hadde gjort.

Et annet forhold som også ble omtalt i beretningen for i fjor var bestemmelsen om at en som er under forfølgning i en refselsessak kan la seg bistå av befalingsmann, tillitsmann eller annen militær person i henhold til disiplinærreglementets pkt 33, siste ledd. Generaladvokaten uttalte i denne sammenheng at det burde gis retningslinjer om hvorledes denne bestemmelse skulle praktiseres.

Ombudsmannen har senere tatt dette spørsmål opp med Forsvarets overkommando som har svart at det ikke vil bli gjort noe med dette før disiplinlovkomitéens innstilling foreligger.

En menig, som gjorde tjeneste i FN-bataljonen, var ilagt 12 dagers vaktarrest fordi han under kjøkkentjeneste hadde drukket seg så beruset at han ikke var i stand til å fortsette tjenesten. Han hadde ved samme anledning svart sin avdelingssjef på en respektstridig måte.

Refselsen var påanket og saken hadde vært under behandling ett år. Den refsede ba så om Ombudsmannens bistand, idet han hevdet at det ikke var foretatt avhør hverken av ham eller vitner. Det var ikke ført noe bevis for at det påståtte handlingsforløp var korrekt. Han hadde eller ikke fått noen orientering om hvordan han skulle gå videre med en slik sak.

Etter å ha gått gjennom refselsessakens dokumenter svarte Ombudsmannen klageren slik:

«Refselsessakens dokumenter ble mottatt her den 27 f.m. Saken har ved flere anledninger vært behandlet av myndigheter på forskjellig plan. Saken har tre ganger vært undergitt juridisk kontroll, to ganger av Krigsadvokaten for Østlandet og en gang av Generaladvokaten. Krigsadvokaten har foreslått at annet avsnitt i gjerningsbeskrivelsen blir strøket uten at dette bør få noen konsekvenser for refselsesutmålingen. Generaladvokaten har be-

merket at den refsede ikke har avgitt forklaring utenom samtalen med avdelingssjefen i sammenheng med det refsbare forholdet. Generaladvokaten finner dette å være en mindre heldig fremgangsmåte og mener at den refsede i alle fall burde avgitt forklaring i forbindelse med ankebehandlingen.

Hverken Generaladvokaten eller Krigsadvokaten finner det betenkelig å opprettholde refselsen. Jeg er enig i dette syn. Ut fra de opplysninger som foreligger i saken er det etter min oppfatning ingen tvil om at De har forholdt Dem som beskrevet i første avsnitt av gjerningsbeskrivelsen i refselsesordren. Ut fra de opplysninger som ellers foreligger i saken er dette et så alvorlig forhold at den ilagte refselse må ansees både fortjent og passende.

Den administrative overprøving er nå foretatt fullt ut. Det er ingen adgang til å bringe saken inn for påtalemyndigheten. Det er heller ikke fremkommet nye opplysninger som gir grunnlag for gjenopptakelse.

Det er således intet grunnlag for ytterligere forføyninger fra Ombudsmannens side.»

En vernepliktig som ikke var refset tidligere, var blitt refset med 10 dagers vaktarrest for under purring å ha tildelt tjenestegjørende befal slag over armen og fremsatt trusler. To dager senere hadde han også nektet å tørne ut ved purring, hadde sparket etter tjenestegjørende befal, hadde fremsatt trusler og hadde ikke møtt til oppstilling.

Refselsens var påanket, men den refsede ba også om Ombudsmannens bistand. Han følte seg urettferdig strengt behandlet, idet han mente han hadde opptrådt i ubevisst tilstand.

Etter at ankebehandlingen var ferdig, fikk Ombudsmannen dokumentene til gjennomsyn. Krigsadvokaten hadde foreslått anken avvist. Av dokumentene i saken fremgikk det at refsede hadde forholdt seg som beskrevet. Han kunne ikke høres med at han hadde opptrådt i ubevisst tilstand. Han hadde ved begge anledninger i beste fall opptrådt uaktsomt, og dette var tilstrekkelig for at refselse kunne anvendes. Krigsadvokaten fant også refselsen passende. Ankemyndigheten fant intet som tilsa noen forandring av refselsen som ble ansett som passende og fortjent.

Ombudsmannen fant at betingelsene for å ilegge refselsen var til stede. Ombudsmannen la vekt på at det her ikke dreide seg om en engangsforeteelse, at det var fremsatt trusler mot befal og at det var slått og sparket etter befal. Ombudsmannen fant ikke 10 døgns vaktarrest urimelig for slik opptreden.

Spørsmålet om en ankes oppsettende virkning ble reist av en hovedtillitsmann ved en av Brig Ns avdelinger. Tillitsmannen skrev slik til Ombudsmannen:

«I Disiplinærreglementet for Forsvaret, Del B, pkt 49, heter det om anke av refs: «Begjæringen har oppsettende virkning når refsen er arrest eller bøter, men ellers alene når det be-

stemmes av høyere myndighet.» Dette fører f.eks. til at praksisen, i alle fall i Brig N, er at soningen av permnekt iverksettes allerede før eventuell anke er behandlet av høyere myndighet. I teorien betyr dette at en permnekt kan bli sonet, sjøl om en høyere myndighet etter å ha behandlet anken har funnet refsen for streng. I alle fall forutsetter det at det til enhver tid er helt samsvarende syn mellom den høyere og lavere myndighet, om man skal være garantert at feil og uriktig behandling av soldater ikke oppstår.

Jeg kan ikke se at Disiplinærreglementets Del B, pkt 49, er i samsvar med det som kalles vanlig juridisk praksis og rettsoppfatning. Hvor finner man ellers en regel som sier at soning av straff (refs) skal iverksettes før anken er behandlet?

Ut i fra det ovenstående vil jeg be Ombudsmannen om å gi sitt syn på Disiplinærreglementets Del B, pkt 49, sett i forhold til vanlig praksis ved anke av en idømt straff (refs). Ville det ikke være mer i samsvar med vanlig rettspraksis å gi enhver anke, uansett refsens art, oppsettende virkning?

Imøteser et snarlig svar.»

Dette er et spørsmål som er reist flere ganger de siste årene. Myndighetene har imidlertid ikke villet gjøre noe med dette fordi man har ventet på Disiplinlovutvalgets innstilling. Ombudsmannen svarte tillitsmannen slik:

«Jeg har mottatt Deres brev av 27 f m der De har fremkommet med kritiske merknader til den praksis som følges ved soning av permisjonsnektelse når refselsesvedtaket er påklaget til høyere disiplinærmyndighet. Ombudsmannen kan være enig i at en beslutning om fullbyrdelse av refselsen før saken er endelig avgjort kan virke urimelig i enkelte tilfeller. Jeg er imidlertid kjent med at spørsmålet om fullbyrdelse av refselser er tatt opp til behandling i Disiplinlovutvalget i forbindelse med en generell revisjon av disiplinærordningen i Forsvaret. Man regner med at utvalgets innstilling vil bli avgitt om kort tid. Det er å håpe at utvalget vil foreslå en lempning av de bestemmelser som i dag gjelder for soning av refselser.»

Dette skjedde i juni 1980. I januar 1981 er Disiplinærlovkomitéens innstilling fremdeles ikke kommet. Den er imidlertid lovet i nær fremtid.

En tillitsmann ved en av Brigadens avdelinger hadde overfor sine foresatte beklaget seg over at hans tropp var blitt utsatt for kollektiv avstraffelse. Gjenpart av klagen var også sendt Ombudsmannen. Klagen hadde denne ordlyd:

«På vegne av soldatene i stabstroppen/X vil jeg anmelde ansvarlig ledelse i X for bruk av fysisk avstraffelse da hele troppen ble kommandert til gjentatt marsjövelse 28/4-80.

X hadde før lunsj 28/4 en marsjövelse som gikk utover mot Y, tur retur berammet til ca. 10 km. Medfølgende befal fikk etterhvert problemer med å holde disiplin i marsjeringen, og de var misfornøyd med tempoet. På turen til-

bake var troppen ikke lenger samlet, og mange løp hele veien inn til leiren.

På lunsjoppstillingen ga NK ordre om at staben skulle gjenta marsjøvelsen umiddelbart etter oppstilling fordi den ikke hadde fått den programmerte marsjtrening. Undertegnede samt en som hadde deltatt på marsjen oppsøkte NK på hans kontor rett etter oppstilling og gjorde oppmerksom på at staben så på dette som en fysisk avstraffelse. Vi ga beskjed om at vis ordren ble opprettholdt ville vi bli nødt til å gå videre med saken. NK konsulterte da BS som lot ordren stå ved lag.

Troppen ble så transportert utover mot Y med M 621, for å returnere til leir på egen hånd uten befal.

Under samtalen med NK fremholdt han at gjentagelsen av marsjøvelsen ikke var en straffereaksjon. Han påsto at det dreide seg om dårlig utført tjeneste som av utdanningsmessige hensyn måtte gjøres om igjen. Staben hadde, ifølge NK, ikke fått tilstrekkelig marsjtrening verken fysisk eller psykisk. Etter hans mening hadde staben gått for kort og holdt et for lavt tempo. Staben hadde videre ikke fått den psykiske trening som ligger i disiplinert marsjering med jevnt tempo over lengre tid.

Til dette er å innvende at marsjen var programmert til ca 10 km og at staben ifølge våre beregninger (utfra kartet) gikk 9,3 km. Tren-troppen gikk dessuten vesentlig kortere enn staben uten at krav om gjentatt marsjövelse har blitt reist overfor dem. Tempoet utover var riktignok lavt, men innover gikk det radig, og mange løp. Det virket på NK som det viktigste var at staben ikke hadde fått den psykiske treningen som lå i disiplinert marsjering. På denne bakgrunn virker det litt underlig at det ikke ble sendt med befal i forbindelse med den gjentatte marsjøvelsen slik at disiplinert marsj kunne trenes.

Det var flere i staben som under marsjøvelsen før lunsj var kommandert til annen tjeneste. Dersom motivet bak ekstramarsjen var å sikre at alle fikk tilstrekkelig marsjtrening, ville det vært naturlig at disse ble med på ekstramarsjen. NK gjorde det imidlertid klart at ekstramarsjen bare gjaldt de som hadde marsjert før lunsj. Det var altså straffemotivet og ikke utdanningsmotivet som sto i sentrum.

Denne ekstramarsjen framstår for oss som en kollektiv og en fysisk avstraffelse, som hver for seg er ulovlige straffemetoder. På LTFs møte 23—24 jan 80 ble uhjemlede metoder diskutert og følgende vedtak ble fattet med støtte fra representanter fra Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet: «Kollektiv straff er forbudt, og dette forbudet bør ifølge Frasergruppen innprentes alt befal og følges opp med streng kontroll og disiplinær reaksjon mot overtredelse.»

Om ekstratjeneste står det i SO Brig N, kap B, avsnitt I: «Ekstratjeneste er IKKE disiplinær reaksjon og skal IKKE bære preg av straff.» For å sikre misbruk står det videre: «Ekstratjeneste skal programmeres og planlegges.» Dette ble ikke gjort i dette tilfellet.

Det som etter vårt syn definitivt avgjør saken er følgende: «Ekstratjeneste skal ikke pålegges før det er gitt rimelig tid til hvile etter fysiske anstrengelser. Pålegg om gjentatt fysisk trening/marsjövelse samme dag skal ikke forekomme.» Det skulle altså ikke være tvil om at ekstramarsjen er i strid med SO Brig N.

Grunnen til at vi reagerer er at vi ser det som prinsipielt viktig å bekjempe bruk av uhjemlede disiplinærmetoder. Straffereaksjoner utenfor reglementet tar fra soldatene elementære rettigheter som retten til å forklare seg og retten til å anke og åpner dermed for maktmisbruk fra befalets side. Denne saken er alvorlig da ansvarlig befal på forhånd ble gjort oppmerksom på at det dreide seg om fysisk avstraffelse. Vi håper at nødvendige skritt blir tatt for å hindre gjentagelser.»

Saken ble undersøkt av forskjellige myndigheter. De opplysninger som forelå bekreftet at iverksettelsen av ekstramarsjen var en forhastet reaksjon som var i strid med Brigadens direktiver. Dette ble beklaget og påtalt overfor de ansvarlige. Når det ikke ble truffet ytterligere forføyninger, skyldtes det at årsaken til episoden var udisiplinert opptreden fra mannskapenes side.

Ombudsmannen fant intet å bemerke til den avgjørelse som ble truffet, og dette ble meddelt tillitsmannen.

Forholdet mellom befal og menige.

Det er behandlet 4 saker i denne gruppe.

En visekorporal som tjenestegjorde som leir-mesterassistent hadde bl a til oppgave å notere sivile biler som var feilparkert på militært område. Han hadde notert en MP-løytnant og plassert en feilparkeringsseddel på hans front-rute. Dette hadde løytnanten sett og han ga klageren ordre om å fjerne sedlen. Dette nektet klageren. Løytnanten noterte klagerens navn og truet med å rapportere ham for ordre-nekt.

Klageren sendte rapport til MP-troppens sjef. Han sendte samtidig gjenpart til Ombudsmannen og ba om at det måtte bli påsett at rapporten ble behandlet seriøst.

MP-troppens sjef som undersøkte saken, opplyste senere at det var saklig grunnlag for klagerens rapport. Det forelå formildende omstendigheter, og klageren var villig til å godta en unnskyldning fra løytnanten. Løytnanten fikk samtidig en tilrettevisning fra MP-troppens sjef.

En vernepliktig hadde anmeldt en fenrik for voldsbruk etter en episode hvor det hadde vært et visst håndgemeng mellom de to i forbindelse med en inspeksjon. Klageren følte seg meget usikker på sine rettigheter i en sak som dette og ba om Ombudsmannens bistand.

Det viste seg at fenriken hadde anmeldt klageren. Det var fra tidligere et noe spent forhold mellom fenriken og endel av mannskapene på grunn av en anmeldelse av ulovlig øldriking som klageren også hadde vært med på.

Saken endte med at begge trakk anmeldelsen tilbake. De mannskaper som ikke ville stille

til inspeksjon ble refset, deriblant var klageren. Refselsene ble vedtatt og mannskapene dimittert i rett tid.

En representant for et lag i en av Hærens avdelinger sendte en rapport til Ombudsmannen hvor det ble klaget over lagets tjenesteforhold under en øvelse. Klagen gjaldt troppssjefens opptreden overfor laget. Det ble i klagen nevnt endel episoder fra øvelsen. I klagen ble det opplyst at det siden troppssjefen det ble klaget over overtok troppen, hadde det vært økende gnisninger. Ombudsmannen ble anmodet om å undersøke forholdene nærmere.

Foruten henvendelsen til Ombudsmannen hadde laget sendt en anmeldelse på troppssjefen. Begge ble sendt til MP til forføyning. Anmeldelsen ble senere trukket tilbake mens rapporten til Ombudsmannen ble opprettholdt. Ombudsmannen fikk en foreløpig rapport fra kompanisjefen sammen med refselsaker på 6 av lagets medlemmer. Troppssjefen fikk en meget god attest. Han var rolig og avbalansert og vel kvalifisert til jobben. Han stilte krav til den enkelte og var nøyaktig i sin kontroll. De oversendte refselsdokumentene belyste endel av de forhold det var klaget over. Ombudsmannen meddelte dette til lagets representant. Ombudsmannen opplyste videre at det foreløpig ikke var mulig å ta standpunkt i saken fordi det på grunn av tjenestlige forhold ikke forelå noen forklaring fra troppssjefen. Da samtlige mannskaper var dimittert og laget hadde trukket anmeldelsen av troppssjefen tilbake, meddelte Ombudsmannen at ytterligere undersøkelser i saken ikke ville bli foretatt før Ombudsmannen på ny hadde hørt fra lagets representant. Ombudsmannen hørte intet fra laget.

Det kom senere en rapport fra kompanisjefen bilagt en utførlig forklaring fra troppssjefen. De nye opplysningene syntes å tyde på at laget selv delvis var skyld i de uoverensstemmelser som hadde oppstått. I sin rapport uttalte kompanisjefen at saken var av en kategori som ikke hørte hjemme hos Ombudsmannen. Under henvisning til Ombudsmannens instruks ble kompanisjefen gjort oppmerksom på at dette var en sak mannskapene kunne ta opp direkte med Ombudsmannen.

En tropp ved en av Hærens avdelinger klaget i en henvendelse til Ombudsmannen over over troppsbefalets opptreden. Troppssjefen hadde blant annet sagt at han skulle kjøre mannskapene så langt ned psykisk at de ikke skulle være istand til å si sitt eget navn. Troppssjefen førte «svartebok» over sykemeldte og dette fikk konsekvenser for permisjonene. Et av mannskapene var sparket i ryg-

gen under fysisk trening. Mannskapene ble stadig truet med overføring til en annen avdeling hvis de gjorde noe befalet var misfornøyd med. Troppen var interessert i å etablere et bedre forhold til troppsbealet, men tillitsmannen visste ikke hva de egentlig kunne gjøre med dette. Troppen håpet at Ombudsmannen kunne hjelpe til med å bedre forholdene.

Ombudsmannen tok saken opp med kompanisjefen som ble anmodet om å undersøke saken. En tid senere kom det en melding undertegnet av tillitsmannen, troppssjefen og kompanisjefen, hvor det ble opplyst at saken var drøftet og løst i minnelighet.

Tillitsmannsordningen.

Ved en av Forsvarets skoler hvor det var både menige manskaper og befal som elever, hadde en fenrik som var tillitsmann og hovedkontaktmann nedlagt sine verv. Han hadde vanskeligheter i samarbeidet med skolens administrasjon. Han var irettesatt i andres nærvær, han ble nektet adgang til dokumenter i en sak hvor han skulle hjelpe en elev, han hadde fått beskjed om at hvis han tok opp en sak ville den i alle fall ikke bli løst. Han fant det derfor riktigst å trekke seg fra tillitsmannsvervet.

Ombudsmannen tok saken opp med skolesjefen som hadde samtaler med personell-offiseren og tillitsmannen. Endel misforståelser ble oppklart, og tillitsmannen fortsatte i sitt verv.

I de nye veiledende program for grunnkurs for de vernepliktige tillitsmennene som nå er utarbeidet har Ombudsmannen skrevet en ny orientering om Ombudsmannens virksomhet. Om nemndas deltakelse i denne kursvirksomhet vises til det som er sagt i avsnittet Generelle bemerkninger.

Ombudsmannen har mottatt et referat fra et tillitsmannsmøte hvor formannen har gitt referatet en påtegning om at referatet ikke kunne godkjennes på grunn av forskjellige forhold.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen for å få belyst hva som ville bli gjort for å få laget et referat som kunne godkjennes av samtlige møtedeltakere.

Det mangelfulle referatet ble beklaget. På grunn av stort arbeidspress og sen mottakelse av forslag til møtereferat, rakk man ikke ny behandling og utvalgets godkjennelse før avdelingen ble dimittert.

Ombudsmannen fant ikke grunn til å foreta seg noe ytterligere.

Tillitsmannsutvalget har også i år sendt referater fra sine møter til Ombudsmannen. De tall som refereres nedenfor er bygget på referater fra møter i fellesutvalgene.

Hæren	29 (29) utvalg med 188 møter (192)			
Sjøfor-				
svarets				
landsta-				
sjoner	21 (20)	»	»	135 (146)
Fartøyer	10 (15)	»	»	47 (57)
Luftfor-				
svaret	23 (23)	»	»	149 (158)

---

83 (87) utvalg med 519 møter (553)

Tallene for 1979 i parentes.

Utvalgene har i år behandlet 3 895 saker (4 167) som fordeler seg slik på forsvarsgrene:

Hæren	1 465 (1 566)
Sjøforsvarets landstasjoner..	974 (1 007)
Fartøyer	337 (436)
Luftforsvaret	1 119 (1 158)

Fordelingen på den enkelte saksområdet er følgende:

1. Beordring, overføring m v, dimittering	35 (45)
2. Kommandert tjeneste	417 (434)
3. Disiplinærsaker. Forholdet mellom befal og menige	45 (57)
4. Uniformer m v	171 (192)
5. Underbringelse m v	697 (651)
6. Forpleining og hygiene	225 (254)
7. Permisjoner	175 (214)
8. Kantiner	45 (85)
9. Velferd	836 (855)
10. Idrett	97 (108)
11. Kommunikasjoner	102 (113)
12. Økonomiske forhold	52 (36)
13. Sosial- og sykesaker	37 (62)
14. Forsvarets skolevirksomhet	23 (22)
15. Sivilopplæring (fritids- og obligatorisk)	57 (68)
16. Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	552 (611)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjef	329 (360)

Repetisjonsavdelingene har i år sendt inn referater fra 5 utvalg som har holdt 10 møter. Det ble behandlet 59 saker som fordeler seg slik:

Beordring m v	1
Kommandert tjeneste	17
Disiplinærsaker	0

Uniformer m v	5
Underbringelse m v	6
Forpleining	8
Permisjon	1
Kantiner	0
Velferd	7
Kommunikasjoner	1
Økonomiske forhold	6
Sosial- og sykesaker	0
Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen..	1
Orienteringer gitt av sjef	6

Økonomiske forhold.

Det er behandlet 12 saker samt en fra tidligere år. I tillegg kommer bostøttesakene som er omtalt i avsnittet Sosiale saker.

Av referatet fra et lokalt tillitsmannsutvalgsmøte syntes det å fremgå at det var etablert en trekkordning i dagpenger i forbindelse med erstatning for tapte/skadede effekter som ikke var i samsvar med gjeldende bestemmelser. Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende kompani som sørget for at rutinen ble lagt om. Ombudsmannen presiserte at vedkommende som det ble fremsatt erstatningskrav mot, måtte bli gjort kjent med sin adgang til å anke avgjørelsen inn for høyere myndighet.

Fellestillitsmannutvalget ved en av Hærens rekruttskoler var misfornøyd med de økonomiske forhold for de mannskaper som fikk $\frac{1}{3}$ lønn av sin sivile arbeidsgiver. Denne gruppe personell ville i mange situasjoner bli dårligere stillet enn det personell som ikke fikk sivil lønn i det hele tatt. Utvalget mente at det som måtte være avgjørende i dag var hva vedkommende virkelig fikk i lønn.

Ombudsmannens erfaringer stemte med utvalgets, og saken ble tatt opp med Forsvarsdepartementet.

Forsvarsdepartementet var enig i at bestemmelsene burde endres og skrev bla slik til Ombudsmannen:

«Når det gjelder bestemmelsen i Direktiv om Permisjon for militært personell s 32 pkt 11d, vil FD be FO om at $\frac{1}{3}$ sivil lønn blir endret til halv ltr 7.

FD er klar over at begrepet $\frac{1}{3}$ sivil lønn som har utgangspunkt i tariffbestemmelsene i den offentlige sektor er uheldig da utgangspunktet kan være vidt forskjellig alt etter hvilket lønnstrinn mannskapet er lønnet i.

Den økonomiske utvikling og de senere års forbedringer av de økonomiske ytelser til vernepliktige mannskaper, har også ført til at mannskaper med $\frac{1}{3}$ brutto lønn og t eks høye boutgifter, kan bli dårligere stillet enn mannskaper uten lønn fra sin sivile arbeidsgiver.

FD har derfor hatt dette problemet til vurdering i forbindelse med den nært forestående ajourføring og nyoptrykk av Fredsregulativet Del I. Bestemmelsen i Fredsregulativet Del I,

pkt 18 b, vil med virkning fra 1 nov 80 bli endret fra $\frac{1}{3}$ lønn til halvt ltr 7.

Spørsmålet om en tilsvarende endring i pkt 8 J i Fredsregulativet Del I om dimisjonsgodtgjøring, er også gjenstand for vurdering. En endelig avklaring vil imidlertid ta noe tid, da saken i tilfelle må forelegges Stortinget.»

Forslagene er delvis gjennomført, dog således at det nå er tale om $\frac{1}{2}$ ltr 8.

Bestemmelsene om nattpermisjon som fører til at en del av mannskapene faktisk kan bo hjemme under tjenesten, har ført til endel uklarhet med hensyn til Fredsregulativets bestemmelser om at erstatning for kost kan utbetales de mannskaper som bor privat. Det er imidlertid helt på det rene at denne bestemmelse bare gjelder for de mannskaper som etter søknad får lov å bo privat. De mannskaper som er så heldig å bo slik at permisjonsbestemmelsene gir den anledning til å bo hjemme ansees ikke for å bo privat i relasjon til denne bestemmelse.

Får imidlertid en vernepliktig tillatelse til å bo hjemme, synes det å være departementets forutsetning at avdelingene skal strekke seg lengst mulig når det gjelder tilståelse av kost-erstatning. Myndigheten til å avgjøre dette er delegert til avdelingene.

Det har oppstått visse problemer i forbindelse med praktiseringen av bestemmelsen om utbetaling av erstatning for kost under permisjon. Disse spørsmål er drøftet med departementet som hadde under overveielse å ta med et tillegg til Fredsregulativet del I pkt 3 b. Etterat kravet til permisjonens lengde nå er redusert til 24 timer, er imidlertid dette ikke lenger aktuelt.

En vernepliktig som var innkalt til en kortvarig repetisjonsøvelse, hadde søkt om dekning av utgifter til fjøsvikar. Søknaden var anbefalt av de lokale myndigheter, men avslått av de sentrale myndigheter.

Klageren drev et mindre gårdbruk, han var ikke gift og bodde på gården sammen med sine foreldre. Avslaget på søknaden var begrunnet med at slike utgifter skulle dekkes av gårdsdriften. Det var også hevdet at foreldrene måtte kunne ta seg av gårdsdriften mens klageren gjorde tjeneste. De regninger som var fremlagt var kvittert av klagerens mor.

I et tilfelle som dette er det mulighet for bistand etter bestemmelsene om sosial hjelp til mannskaper som påføres særlige økonomiske vanskeligheter. Det ble lagt frem legeerklæringer som viste at foreldrene ikke maktet å utføre tungarbeidet alene, fant Ombudsmannen grunn til å ta saken opp igjen. Søknaden

ble innvilget med kr. 600,—, det beløp det var søkt om.

En vernepliktig som hadde avtjent det vesentligste av sin førstegangstjeneste i 1976 avtjente resten november 79—februar 80. Han fikk utbetalt dimisjonsgodtgjøring for den siste del av tjenesten.

Ombudsmannen tok saken opp med den avdeling han hadde tjenestegjort ved. Det ble funnet ut at klageren ikke hadde fått utbetalt dimisjonsgodtgjørelse og hans tilgodehavende ble beregnet til kr. 492,20. Det var Ombudsmannens oppfatning at beregningen var feil og saken ble tatt opp med Forsvarsdepartementet. Departementet kom til at klageren alt i alt skulle ha utbetalt kr. 1 173,60.

En vernepliktig som hadde fått utsettelse med endel av førstegangstjenesten hadde fått dekket sine reiseutgifter hjem fra tjenesten bare delvis. Det var utbetalt bussbillett fra nærmeste flyplass som anløpes av militærfly og hjemmet.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som erklærte at klageren hadde krav på å få dekket flybilletten fra tjenestestedet til hjemmeflyplassen da militær transport ikke kunne skaffes.

Sykesaker.

Det er behandlet 7 saker samt 4 fra tidligere år.

Forsvarets sanitet har hittil gitt ut en brosjyre med tittelen «Hva tilkommer vi av stønad under sykdom, en orientering for utskrevne korporaler (tilsv) og menige». Forsvarets overkommando/Velferdskontoret utgir en brosjyre «Vernepliktiges sosiale kår». Da disse brosjyrene gir stort sett de samme opplysninger, er stabene blitt enige om å slå disse to sammen. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til denne forenkling av informasjonene.

En vernepliktig var under en repetisjonsøvelse utsatt for et uhell som førte til at han brakk et ben. Uhellet skjedde under en nattpatrolje i mørket i et terreng som var meget vanskelig å ta seg frem i. Klageren, sammen med den andre vernepliktige som skulle være med, hadde protestert nettopp fordi terrenget var farlig. Protesten var det imidlertid ikke tatt noe hensyn til. Klageren hadde fått de stønader han hadde krav på mens han gikk sykemeldt. Han holdt imidlertid på å bygge hus. På grunn av benbruddet hadde han måttet ha lønnet hjelp til mye arbeid han skulle ha utført selv og hadde dermed fått ekstrautgifter på a. kr. 21 000,— som han mente Forsva-

ret måtte bære ansvaret for. Krav på erstatning var fremsendt gjennom den rulleførende avdeling.

Søknaden ble anbefalt av den rulleførende avdeling, men avslått både av Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet som ikke fant at det var utvist erstatningsbetingende handling eller unnløst fra noen Forsvaret hadde ansvaret for. Det ble heller ikke funnet påregnelig årsakssammenheng mellom uhellet og soldatens økonomiske tap. Da det ikke var tale om varig mén gikk han ikke inn under Forsvarets spesielle erstatningsordning.

Klageren fant avgjørelsen urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp igjen med departementet og skrev slik:

«Jeg viser til departementets skriv til Hærstaben av 26 apr d å.

X mener at denne avgjørelse er urimelig og har i den anledning anmodet om Ombudsmannens bistand. Fra rulleførende avdeling har jeg fått utlånt erstatningssakens dokumenter.

Søknaden er anbefalt av regimentet, men avslått av Hærstaben med den begrunnelse at det ikke er påregnelig årsakssammenheng mellom uhellet og det økonomiske tap. FD har også avslått søknaden og begrunnet dette med at det ikke er utvist erstatningsbetingende handling eller unnløst av noen Forsvaret har ansvaret for.

I saksdokumentene er det få opplysninger om selve hendelsesforløpet og omstendighetene i forbindelse med selve uhellet. Det synes for meg å ha vært behov for nærmere undersøkelser for å få bragt på det rene om det har vært utvist erstatningsbetingende opptreden.

Når det gjelder den påregnelige årsakssammenheng mellom uhellet og det økonomiske tap, er det på det rene at klageren ikke har hatt lønn i den tiden han gikk sykemeldt. Han er neppe blitt varig invalid og kommer således ikke inn under Forsvarets spesielle erstatningsbestemmelser. Han må således ha hatt et økonomisk tap hvor den nødvendige årsakssammenheng er tilstede, selv om dette ikke korresponderer med det beløp han selv har oppgitt.

Om klageren ikke skulle ha noe rettslig krav på erstatning må vel i alle fall spørsmålet om billighetserstatning være aktuelt.

Jeg vedlegger sakens dokumenter og tør forespørre om departementet finner grunn til å se på saken på ny.»

Etter at ytterligere undersøkelser var foretatt svarte departementet slik:

«En viser til ovennevnte referanse.

Etter anmodning fra Ombudsmannen for Forsvaret er det innhentet ytterligere opplysninger i saken, bl a fra patroljefører og kompanisjef til soldaten ved angjeldende øvelse.

Forsvarsdepartementet finner imidlertid at de nye opplysningene ikke inneholder slike nye momenter som skulle tilsi en endret oppfatning av skadetilfellet.

Det inntrufne må etter det opplyste anses som et hendelig uhell under vanlig nattpatrolje-

tjeneste hvor det ikke kan ses å ha vært utvist erstatningsbetingende uaktsomhet fra Forsvarets side. Departementet finner således ikke grunn til å endre tidligere avgjørelser i saken.

Dersom kravstilleren finner grunn til det, kan han fremme søknad om billighetserstatning som da vil bli behandlet på vanlig måte. Til en eventuell søknad skal vedlegges ligningsattest for de tre siste år.

Saksdokumentene vedlegges til gjennomsyn og retur.»

Senere har klageren søkt billighetserstatning.

Ombudsmannen redegjorde i beretningen for i fjor for de nye bestemmelser som er gitt om adgangen til å kjenne mannskapene midlertidig utdyktige på grunn av sykdom/skade oppstått under tjenesten.

I innrykksnummeret av «Soldatnytt» i april 1980 var det redegjort for disse bestemmelsene og uttalt at disse bestemmelsene gjaldt også for legekjennelsen ved fremmøte til tjenesten.

På bakgrunn av denne orientering fikk Ombudsmannen en klage fra en vernepliktig som ved fremmøte til tjeneste var kjent midlertidig udyktig, noe det etter hans oppfatning ikke var anledning til etter den orientering som var gitt i «Soldatnytt».

Av veiledningen i militær legebedømmelse fremgår det at forannevnte bestemmelser ikke gjelder ved fremmøte til tjeneste. Ombudsmannen anmodet «Soldatnytt» om å omarbeide sin orientering overensstemmende med dette.

To vernepliktige ved samme avdeling klaget over at de mens de lå syke hjemme, var blitt hentet av regimentspolitiet og transportert tilbake til avdeling til tross for at de hadde attest fra lege om at de var syke og ikke transportdyktige på dette tidspunkt. I det ene tilfelle var medisinske dokumenter i lukket konvolutt åpnet av ikke medisinsk personell. De private legene som hadde sykemeldt de to hadde reagert, og klagerne mente det her måtte være tale om ulovlig opptreden fra befalets side.

Klagen ble tatt opp med kompanisjefen med gjenpart til Ombudsmannen som anmodet avdelingssjefen om å undersøke saken. Avdelingssjefen ga denne redegjørelse:

«X viser til sakens dokumenter hvor 2 soldater har klaget over behandlingen vedrørende rutiner i forbindelse med å bli hentet hjemme under sykdom.

Til orientering vil avdelingen nevne at «syk hjemme» har vært, og er et problem for avdelingen. Avdelingen er av den formening at det er uforholdsmessig mye sykefravær på grunn av sykemelding fra privat praktiserende leger under permisjon. Disse sykemeldingene

er enkelte ganger mangelfullt utfylt når det gjelder transportdyktighet.

For å illustrere størrelsen av problemområdet vil avdelingen legge frem følgende tall for 1 kvartal 1980 (Tidsrom 1/1—19/4-80)

— Totalt antall sykedager	1 529 dager
— Antall sykedager hjemme	1 055 dager
— Antall sykedager på sykestua X	387 dager
— Antall sykedager på sivilt sykehus	52 dager
— Antall sykedag med sykepermisjon	35 dager

Etter avdelingens mening er trenden helt klar. Denne utviklingen har X forsøkt å få kontroll på/hindre ved å hente soldatene hjemme.

At det i denne aktuelle sak er hentet soldater hjemme til tross for at legeerklæring tilsier transportudyktighet inn til leiren vil avdelingen beklage. Likeså at legeerklæringen er blitt åpnet av ikke medisinsk sakkyndig. Vedrørende påstand om åpning av medisinske dokumenter i saken så er det ifølge vitneuttalelse motstridende opplysning om hvorvidt medisinske papirer er åpnet eller ikke. Avdelingen vil i sakens anledning kommentere at sykemelding skal en kompanisjef kontrollere etter vanlige rutiner for arbeidsgiver. Derimot diagnosen som omhandler sykdomsforholdet skal uåpnet sendes lege. Forutsetningen for at denne praksis skal virke er at sivil behandlende lege merker diagnosen med legesak og legger denne i lukket konvolutt.

Beklageligvis følger ikke alle leger denne praksis. Dette kan være årsaken til påstanden om at diagnosen er åpnet av befal uten medisinsk kompetanse.

Avdelingen har tatt saken til etterretning og vil opplyse at avdelingslegene og kompanisjefen har vært innkalt til et møte for å drøfte spørsmålet. Til orientering kan nevnes at gjeldende stående ordre for avdelingen vil bli endret. Bl. a. vil soldatene få en lapp i vernepliktsboken som orienterer behandlede leger og som gir soldatene en handlingsliste ved sykdom på permisjon/fravær. Fremtidig henting av soldater som er syke hjemme vil bli iverksatt av kompanisjef i samråd med avdelingslege. Videre skal alle sykemeldinger sendes uåpnet direkte til sykestuen.

Avdelingen håper at de nye rutinene vil hindre at lignende episoder skjer i fremtiden.»

Klagerne ble orientert om avdelingssjefens redegjørelse. Ombudsmannen fant at saken hadde fått en tilfredsstillende løsning.

Sosiale saker.

Det er behandlet 14 saker i denne gruppe. De fleste saker gjelder søknader om botillegg som ikke er innvilget. Dette er stort sett både vanskelige og tidkrevende saker. Det er ofte nødvendig med en omfattende dokumentasjon som det av og til kan være vanskelig å fremskaffe. Vernepliktige som holder på å bygge hus og som ikke har konvertert byggeplaner har et spesielt problem, idet det bare er betalte renter som dekkes. Det kan være vanskelig å avgjøre om renter er betalt, belastet byggeplan

eller belastet på annen måte som burde likestilles med betaling. Ombudsmannen er i tvil om den ordningen som i dag praktiseres når det gjelder dekning av bygelånsrenten er rettferdig, men har foreløpig ikke tatt dette opp med Forsvarsdepartementet.

Det synes å være en viss økning i antall vernepliktige mannskaper som bor i et samboende forhold. Den vernepliktige i et slikt forhold har ikke de samme muligheter for økonomisk støtte som mannskaper som er gifte. I enkelte tilfelle kan det være tvil om det er riktig å gjøre forskjell på gifte og samboende. Dette gjelder f eks tildeling av leilighet umiddelbart før eller under militærtjenesten og de problemer som kan oppstå i den sammenheng. En side av dette har Ombudsmannen tatt opp med Forsvarsdepartementet slik:

«Jeg forstår FDs praksis i dag slik at hvis en vernepliktig i henhold til tidligere medlemskap i et boliglag får tildelt leilighet etter tur vil det gis dispensasjon fra 6 mndrs regelen. Dette vil gjelde både gifte og samboende. Hvis hustruen har stått som medlem går jeg ut fra at det også vil bli gitt dispensasjon. Hvordan vil det imidlertid forholde seg om det er den samboende kvinne som har vært medlem og som har fått tildelt leilighet i tur? Det kan være tale om samboendeforhold av varig art. Det kan være tilfeldig hvem av partene som er blitt medlem av boliglag, de kan begge være medlemmer med henne med det eldste medlemskap. Det kan vel i det hele tatt tenkes situasjoner hvor det vil være rimelig å utbetale botillegg selv om den vernepliktige ikke har formelle rettigheter i leiligheten. Jeg tør fore-spørre om FD har vurdert disse forhold.»

Departementet ga dette svaret:

«Det vises til Ombudsmannen for Forsvarets skriv av 17 apr 80.

Generell praksis er nå at vernepliktige mannskaper som får tildelt leilighet gjennom borettslag på grunnlag av tidligere medlemskap — gis dispensasjon fra 6 månedersregelen i Fredsregulativet del I, pkt 18 b.

Bestemmelsene i pkt 18 gjelder ikke for gifte mannskaper, men som en generell hovedregel dekker ikke Forsvaret høyere boutgifter som følge av flytting kort tid før eller under militærtjenesten, jfr FR del I, kommentarene pkt 16 e, siste ledd.

Er det mannskapets hustru som blir tildelt leilighet gjennom sitt medlemskap i borettslag, vil det være grunnlag for å gi dispensasjon m h t etablering av et nytt boforhold kort tid før eller under militærtjenesten.

Når saken stiller seg annerledes for ugifte mannskaper hvis forlovedene/venninnen blir tildelt leilighet, har dette sin bakgrunn i det prinsipp at skal bestemmelsene for gifte mannskaper gjøres gjeldende er det vielsesattesten som må legges til grunn. Dette gjelder også i botilleggssaker.

Forsvaret likestiller ikke samboende med de som er formelt gift.

Når det gjelder Ombudsmannens spørsmål om det i det hele tatt kan tenkes situasjoner

hvor det vil være rimelig å utbetale botillegg selv om den vernepliktige ikke har formelle rettigheter i leiligheten, så har FD vurdert dette.

Dette kan være tenkelig i tilfelle hvor mannskapet — i motsetning til i nærværende sak hvor samboendeforholdet først ble etablert etter frammøte til førstegangstjenesten — har vært samboende i lengre tid før førstegangstjenesten (min 6 mndr). Skulle den annen part i et slikt forhold bli tildelt ny leilighet og paret flytter, vil spørsmålet om dispensasjon bli konkret vurdert i hvert enkelt tilfelle. I alle fall vil mannskapet få dekket 50 % av tidligere boutgifter, jfr kommentarene pkt 16 e, siste ledd.

At mannskapet ikke har de formelle rettigheter til leiligheten er i og for seg ikke til hinder for at botillegg kan utbetales, teks når kravet om 6 måneders botid er oppfylt.»

En ugift vernepliktig som hadde etablert et leieforhold i foreldrehjemmet, hadde søkt om bostøtte men søknaden var avslått. Klage-rens foreldre var skilt. Faren hadde beholdt leiligheten. På grunn av skiftet med hustruen var farens økonomiske stilling så vanskelig at han måtte leie bort en del av leiligheten. Det var denne leie sønnen søkte dekket.

Forsvaret yter ikke bostøtte til ugifte mannskaper som har etablert et leieforhold i foreldrehjemmet. Det var på det rene at farens økonomiske stilling var vanskelig. FO/Velferdskontoret hadde derfor søkt kontakt med sosialkontoret på soldatens hjemsted. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til den avgjørelse som var truffet i saken.

En vernepliktig som bodde sammen med sin mor hadde søkt om bostøtte, idet moren ikke klarte å dekke sine utgifter i den tiden sønnen gjorde militærtjeneste og var uten inntekter. Søknaden var avslått.

Ombudsmannen skaffet endel nye opplysninger om familiens økonomiske situasjon og tok saken opp igjen med Forsvarsdepartementet. Botillegg ble innvilget med kr. 350,— pr måned.

En vernepliktig som holdt på å bygge hus hadde søkt om botillegg uten å få innvilget det beløp han mente å ha krav på. De økonomiske forhold var noe innviklet med ikke konvertert byggelån, tilleggs lån, betalte renter og belastede renter. Etter at saken hadde vært behandlet i Forsvarsdepartementet fikk han innvilget et botillegg på kr. 2 460,— pr måned.

Det var fortsatt endel renter som var belastet, men som etter Ombudsmannen oppfatning måtte anses som betalte. Etter å ha skaffet frem ytterligere opplysninger fra klagerens bank, tok Ombudsmannen saken opp med departementet igjen. Ytterligere kr.

5 000,— av de totale renteutgifter ble innvilget dekket.

Avslåtte søknader om dekning av utgifter til forsikring av yrkesnødvendige privatbiler er også i år tatt opp med Ombudsmannen. Hovedtillitsmannen ved en av Hærens avdelinger tok opp et slikt spørsmål på vegne av tre menn som han mente hadde fått urimelige avslag på sine søknader. Hovedtillitsmannen reiste også spørsmålet om høyere myndighet måtte bruke 3 mndr på å treffe en avgjørelse som bygget på en tidligere prinsipiell avgjørelse av Forsvarsdepartementet.

Etter å ha undersøkt saken nærmere skrev Ombudsmannen slik til hovedtillitsmannen:

«Det vises til Deres brev av 2 juni d.å.

Etter gjeldende bestemmelser ytes ordinært ikke stønad til dekning av utgifter til forsikringspremie på luksusbetonte gjenstander slik som f.eks. privatbiler. I det foreliggende tilfelle dreier det seg om forsikring av yrkesnødvendige privatbiler. Såvidt jeg kan forstå vil det knu være ved en avskilting av bilen at betaling av forsikringspremie suspenderes. Ved henvendelse til Vegdirektoratet, Trafikkavdelingen, fikk jeg opplyst at avskilting er en forholdsvis kurant ting som ikke vil medføre vesentlige praktiske problemer. Avskilting kan bileieren selv foreta. Skiltene leveres til vedkommende biltilsyn (tidl. bilsakkyndig) samtidig som forsikringsselskapet underrettes. Etter militærtjenesten kan bileieren ta kontakt med sitt selskap for å få fornyet forsikringen. Han vil så gjennom biltilsynet bli tilstillet rekvisisjon på nye skilter (kjennetegn) som utleveres mot en mindre avgift.

På bakgrunn av disse opplysninger synes ikke departementets avgjørelse i brev av 22 mai 1980 å være urimelig.

Når det gjelder det spørsmål De har reist i forbindelse med den tid som er medgått til behandlingen av saken, kan det vel være at 3 måneder er en lang tid på bakgrunn av at FDs prinsipielle avgjørelse forelå i 1973. På den annen side vil det i alminnelighet ta noen tid når en sak tas opp tjenestevei med departementet. Jeg finner derfor ikke grunn til å kritisere myndighetene for sen saksbehandling.»

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er behandlet 11 saker i denne gruppen.

De fleste av sakene her gjelder spørsmål om opptak på Forsvarets skoler eller frabeordring fra skolen uten at utdannelsen er ferdig. Det er ikke alltid elevene eller deres pårørende er fornøyd med den begrunnelse som gis for den avgjørelse som er truffet, og det spørres ofte om Forsvarets plikt til grunnleggelse i slike saker. Ombudsmannen tok dette spørsmål opp med Forsvarsdepartementet:

«I medhold av Forvaltningslovens § 24, fjerde ledd og § 28, tredje ledd er det ved Kgl. res. av 16 desember 1977 fastsatt forskrifter om unntak fra plikten til å grunnlegge enkelt-

vedtak og forskrifter om unntak fra og særregler om retten til å påklage enkeltvedtak.

I forskriftene om unntak fra grunnleggelse av enkeltvedtak, § 3, heter det følgende:

«Ved bedømmelse av prøve eller eksamen eller andre prestasjoner ved skole eller annen undervisningsinstitusjon eller ved særlige prøveorgan, kan grunnleggelse bare kreves etter de særskilte forskrifter som er eller blir fastsatt.»

I forskriftene om unntak fra og særregler om retten til å påklage enkeltvedtak, § 4, er anført følgende:

«Bedømmelse av prøve eller eksamen eller andre prestasjoner ved skole eller annen undervisningsinstitusjon eller ved særlige prøveorgan, kan bare påklages etter de særskilte forskrifter som er eller blir fastsatt.»

De nevnte forskrifter ses å ha avløst de bestemmelser som tidligere var fastsatt ved Kgl. res. av 5 desember 1969 uten at det ses å være foretatt noen reelle endringer for skolesakenes vedkommende.

I anledning av en sak som er tatt opp av Ombudsmannen for Forsvaret er jeg interessert i å bli orientert om særskilte forskrifter som måtte være fastsatt på dette område og som eventuelt er gitt anvendelse også for Forsvarets skoler.»

Forsvarsdepartementet svarte slik:

«Det vises til Ombudsmannens skriv 12 mai og 31 juli 1980.

Forskrifter om begrunnelse og klage mv. ved eksamener ved Forsvarets skoler og kurs, kunngjort i KTF Avd I nr 12/74 (s 289), ble fastsatt til prøve fra 1 januar 1975. Forskriftene revideres for tiden av Forsvarets overkommando og vil ifølge det opplyste bli fremst sendt Forsvarsdepartementet i nær fremtid.

For ordens skyld gjøres oppmerksom på en uklarhet i redigeringen av bestemmelsene av 1974, hvor avdeling «B Forsvarets øvrige skoler» skal oppfattes som generell for samtlige skoler, (inklusive krigsskolene), mens avdeling «A Forsvarets krigsskoler» gir tilleggsbestemmelser for krigsskolene.

Forsvarsdepartementet er ikke kjent med at det for øvrig er fastsatt bestemmelser for det område dette gjelder for bruk i Forsvaret.»

En vernepliktig som hadde søkt opptak på te USK-kurs nådde ikke opp i konkurransen om de ledige elevplassene. Han mente selv at han hadde så god sivil utdanning at han burde vært tatt opp som elev. Han anmodet Ombudsmannens om å få klarlagt grunnlaget for utvelgelse av personell til utskrevet sersjantkurs.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende myndighet som ga denne orienteringen:

«Menig X har i skriv av 2 okt 80 til Ombudsmannen for Forsvaret bedt om en klarlegging av kriterier ved utvelgelse av personell til sersjantkurs.

Bakgrunnen for denne henvendelse er at X ikke nådde opp i konkurranse om en elevplass på USK, Administrasjonslinjen ved Infanteriets øvingsavdeling nr. 3.

Ombudsmannen har i skriv av 9 okt 80 bedt Infanteriets øvingsavdeling nr 1 om en uttalelse denne saken gir anledning til. En slik uttalelse følger nedenfor.

For innkalling 3/80, som X tilhører, var det for 7 — SYV — elevplasser ved USK-administrasjonslinjen ialt 21 søkere. 20 av disse tilhørte Skolekompaniets aspiranttropp. X tjenestegjorde på den tid søknaden ble behandlet (1 sep 80) Kompani C/IØ 1, hvorfra hans søknad ble overlevert ultimo august.

Kvalifiserende tjeneste forut for USK-utdanning gis primært ved aspiranttropp/USK. I tillegg til vanlig rekrutt opplæring legges det her vekt på holdningsdannende disipliner med sikte på aspirantens utdanning på USK og senere som befalingsmann. I aspiranttiden foregår dessuten en kontinuerlig vurdering av den enkeltes holdninger, motiver og kvalifikasjoner. Program for Aspiranttropp USK er utgitt av Infanteriinspektøren (IUSKP-ASPTR). X hadde ikke denne tjeneste.

Selv om X var vel kvalifisert (god allmenutdanning), var det mange søkere i aspiranttroppen som var like godt kvalifisert. Med bakgrunn i ovenstående var det derfor naturlig at sistnevnte gruppe ble foretrukket.

Primært tar USK-utdanningen i Hæren sikte på å dekke behovet for sersjanter — lavere ledere og instruktører — ved mobiliseringsoppsetningene. Siden X sammen med mange andre fikk avslag på sin søknad om en elevplass på administrasjonslinjen IØ 3, ble han 2 sep 80 tilbudt å søke alternative USK-plasser, Bombekasterlinjen, Infanteriets skole- og øvingsavdeling, HEISTADMOEN, Jegerlinjen ved Befalsskolen for Infanteriet i Nord-Norge, HARSTAD eller ved Gevær/mitraljøselinjen, IØ 1, SESSVOLLMOEN. Søknadsfristen for disse skoler var satt til 8 sep 80 kl 1500. I så fall måtte han overføres fra Kp C/IØ 1 (Gardekompaniet) til aspiranttroppen/Skolekp med øyeblikkelig virkning. I denne troppen ville han ha måttet konkurrere om et begrenset antall plasser ved de ulike skoler nevnt ovenfor.

Det hører til sjeldenhetene at en menig soldat med Xs bakgrunn, avslår et så godt utdanningstilbud som Infanteriet i dag kan tilby den kvalifiserte vernepliktige under førstegangstjenesten.

Erfaringsmessig er interessen for og søkingen til den administrative linje på USK stor. De fleste som søker denne linjen fører da også opp alternative linjer, for i det minste å sikre seg plass på USK. Skolekompaniet/IØ 1 kan høre beklage at X ikke gir uttrykk for tilsvarende holdninger og motiver for USK-utdannelsen.»

Det ble videre bekreftet at alle søkere var vurdert i skoleråd. Ombudsmannen fant det ikke åpenbart urimelig at klageren ikke ble tatt opp som elev.

En vernepliktig som var ferdig med førstegangstjenesten og som hadde tjenestegjort i 2 perioder i FN-styrkene i Libanon, hadde søkt om opptak ved 3 av Forsvarets befalsskoler uten å bli opptatt. Han ba om Ombuds-

mannens bistand til å få klarlagt grunnen til dette.

Klageren hadde fått beskjed fra en av skolene at han ikke hadde rukket opp i konkurransen. Ved en administrativ feil var han ikke gitt beskjed om dette i tide. Søknaden var heller ikke sendt videre slik at den var blitt behandlet ved de andre skolene han hadde søkt på.

Begrunnelsen for at han ikke var blitt opptatt ved den skolen hvor søknaden var behandlet var: «Denne avgjørelse er fattet ut fra en helhetlig vurdering hvor det også er lagt vekt på de to refselsler De er blitt ilagt ved tidligere tjeneste.»

Saken var også via rulleførende avdeling kommet frem til vedkommende våpeninspektør som fant at det ikke burde legges for stor vekt på de to refselsene klageren var ilagt under førstegangstjenesten. Dette spesielt i betraktning av de gode karakterer klageren hadde fått i dugleik og personlig fremferd under tjenesten i Libanon. Da klageren tilfredstilte de generelle krav til opptak, ble hans klage tatt til følge. Våpeninspektøren påla befalsskolen å ta opp klageren som elev i kull II 1980/81.

Vervede.

Tillitsmannen for grenaderene ved en av Luftforsvarets avdelinger tok opp med Ombudsmannen forskjellige forhold ved tjenesten som det hersket misnøye med blant grenaderene. Misnøyen syntes delvis å skyldes mangelfulle opplysninger. Ombudsmannen tok derfor saken opp med Luftforsvarsstaben som orienterte om utdanning av grenaderer, forlegningsforhold, økonomisk støtte ved flytting, I-kort til grenaderer og fri kost og kvarter.

Etter en ny henvendelse fra tillitsmannen ble det gitt ytterligere opplysninger og kommentarer fra Luftforsvarsstabens side. Vedkommende avdeling ga også endel opplysninger om enkelte interne spørsmål. Etter dette fant Ombudsmannen at de militære myndigheter hadde gitt dekkende og fyldestgjørende svar på de spørsmål grenaderene hadde reist.

En vervet som hadde gjort tjeneste i FN-styrken, Nordbatt I i tiden mars—september 1978 hadde i november 1979 og januar 1980 søkt om tjeneste i FN-styrken igjen. Søknaden ble avslått og begrunnelsen for avslaget var at han var dømt for hasj-misbruk.

Dommen for hasj-misbruk hadde han fått 19 jan 78, vel to måneder før han begynte sin FN-tjeneste 28 mars. Dommen var ikke kjent for Forsvaret. Han hadde gjort en utmerket tjeneste i FN-styrken og det var ikke konsta-

tert noe problem i forbindelse med hans tidligere misbruk.

Det er en ufravikelig regel at personell som har hatt befattning med narkotiske stoffer ikke blir godtatt til FN-tjeneste i Midt-Østen. Dette er en både rimelig og naturlig praksis. Problemet i denne saken var imidlertid at klagerene allerede hadde en periode FN-tjeneste etter sin narkotikadom, uten at hans tidligere misbruk var kjent og uten at det hadde medført vansker for tjenesten. Nå hadde det gått ytterligere to år uten misbruk, og klageren mente selv det var urettferdig at hans søknad om ny tjeneste var avslått.

Etter Ombudsmannens oppfatning er forholdene og tjenesten i Midt-Østen så spesielle at det må stilles strenge krav til personellet og i særlig grad må dette gjelde deres forhold til narkotika. Den omstendighet at det hadde gått bra med klagerens tjeneste første gangen var ikke tilstrekkelig grunn til å anmode oppsettende avdeling om å fravike de strenge forholdsregler som ble ansett som absolutt nødvendig på dette området.

Befalssaker.

Det er behandlet 42 saker samt 19 fra tidligere år. Fire saker er ikke ferdig behandlet i år.

Det er i år registrert en nedgang i antall saker reist av befall. Antall saker innenfor denne gruppe har imidlertid alltid svingt endel. I 1977 ble det reist 71 saker, i 78 52 saker, i 79 66 saker og i år 42. Det er ikke lett å påvise noen grunn til denne svingning. Det er imidlertid i år reist færre klager på manglende avansement enn tidligere år.

En løytnant klaget over at han ikke hadde fått tilsetning som sivil hjelpearbeider ved et av Hærens regimenter. Han hadde 22 års tjeneste i Forsvaret, hvorav 18 år som befall. Alt sammen i midlertidige stillinger.

Undersøkelse i saken viste at klageren av innstillende myndighet var innstillet som nr 1. Tilsetningsrådet hadde imidlertid fraveket innstillingen. Rådets begrunnelse for dette var at befallstjenesten ikke ble regnet som konkurranseansienhet.

Etter endel korrespondanse med Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet, skrev Ombudsmannen slik til klagerens advokat:

«Det vises til tidligere brev i saken og til Forsvarets overkommandos brev til Dem av 6 aug d å med gjenpart til Ombudsmannen. I Forsvarsdepartementets brev av 5 mar d å der klagen over Tilsetningsrådets vedtak er behandlet, er det gitt uttrykk for at departe-

mentet ikke finner grunn til å kritisere den foretatte vurdering, men har påpekt at Tilsetningsrådet har begrunnelsesplikt overfor administrasjonen i de tilfeller hvor det velger en annen enn den innstillende myndighet har ansett best kvalifisert for stillingen. (Tilsetningsreglm pkt 39.)

Jeg har etter dette etterlyst Tilsetningsrådets begrunnelse for å fravike Ys innstilling og har ved departementets ekspedisjon av 1 f m fått tilsendt en kopi av Tilsetningsrådets brev til Forsvarets overkommando av 22 sep d å hvorav begrunnelsen fremgår. En kopi av brevet vedlegges til orientering.

Da det fremgår at lt X nå er engasjert i sivil stilling med mulighet for fast tilsetning, har jeg forespurt departementet om det kan sies noe nærmere om hvilke muligheter X kan ha for fast tilsetning. Jeg vedlegger en kopi av departementets svarbrev av 5 d m med bilag.

Når det gjelder Tilsetningsrådets vedtak og departementets avgjørelse i klagesaken, vil fremgå at man ikke har funnet å kunne legge vekt på eller medregne Xs lange tjeneste som befall, idet slik tjeneste ifølge Tilsetningsreglm pkt 22 som hovedregel ikke skal telle med i konkurranseansienheten. Departementet fremholder at begge kandidater må anses velkvalifiserte for stillingen og at avgjørelsen må bero på en skjønnsmessig vurdering.

Jeg har for så vidt ikke noe å bemerke til dette, men ville ikke ha funnet det urimelig om det i det foreliggende tilfelle var blitt lagt vekt på Xs lange tjeneste som befall i Forsvaret.

Hva angår mulighetene for fast tilsetning i den stilling X nå innehar, spesialarbeider ved Y, viser en til de opplysninger som er gitt i Forsvarets overkommandos brev til departementet av 27 d m.»

En matros som hadde søkt en stilling som kvartermester og skiftleder ved en av Sjøforsvarets radiostasjoner klager over at han var forbigått ved besettelsen av stillingen.

Etter å ha innhentet opplysninger fra forskjellige myndigheter som hadde med ansettelsessaken å gjøre, uttalte Ombudsmannen at valget var truffet ut fra en skjønnsmessig vurdering, et skjønn som ikke kunne sies å være hverken vilkårlig eller urimelig. Da det heller ikke kunne sees å være begått formelle feil under saksbehandlingen, foranlediget saken ikke forføyninger fra Ombudsmannens side.

En utskrevet kvartermester var innkalt til en 5 dagers oppsetningsøvelse på et av Kystartilleriets fort. Han protesterte på denne innkallingen, idet han mente han hadde avtjent den tjeneste han kunne pålegges i fred.

Ombudsmannen tok saken opp med Sjøforsvarsstaben som var enig i at klageren hadde utført sin fredstjeneste. Innkallingen ble derfor annullert.

En sersjant som hadde fått et tilbud om å være med på jordomseiling, hadde søkt om utsettelse med en repetisjonsøvelse han var innkalt til og som skulle finne sted omtrent samtidig med starten for jordomseilingen. Søknaden om utsettelse var avslått og saken ble tatt opp med Ombudsmannen, idet sersjanten fant det urimelig at en repetisjonsøvelse skulle ødelegge en enestående mulighet for ett års jordomseiling.

Undersøkelser i saken viste at klageren tidligere hadde søkt utsettelse med den samme repetisjonsøvelse, den gang med studier ved Norges tekniske høyskole som begrunnelse. Denne søknaden ble avslått av rulleførende avdeling, men han ble fritatt for det forutgående befalskurs. To måneder senere søker han på ny om utsettelse, nå med jordomseiling som begrunnelse. Vedkommende distriktskommando avslår søknaden som i siste omgang behandles også av Generalkrigskommissæren.

Generalkrigskommissæren fant at en kortvarig 3 ukers øvelse og klagerens egen oppreden ikke ga grunnlag for å innvilge søknaden om utsettelse hverken på grunn av studier eller jordomseiling. GKK var klar over at jordomseilingen var av stor velferdsmessig betydning for klageren og foreslo at klageren fikk permisjon mot slutten av øvelsen slik at han kunne gå om bord like før jordomseilingen startet.

Ombudsmannen fant den ordning det var funnet frem til tilfredsstillende for klageren.

Far til en sersjant med pliktjeneste etter befalsskoleeksamen i juni 79 ba om Ombudsmannens bistand til å få omgjort dimisjonen av sønnen og tilbakeføringen til menig status. I sin omfattende klage brukte faren endel sterke påstander som personforfølgelse, at dimisjonsgrunnlaget var en håndskrevet hastverksrapport, at enkelte av avdelingens uttalelser var blank løgn etc.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende avdeling og anmodet om å få den grundig undersøkt. Sersjanten var under sin tjeneste vurdert av to kompanisjefer, to troppssjefer samt bataljonssjefen som alle hadde anbefalt dimisjon og tilbakeføring i grad. Som grunnlag for Ombudsmannens vurdering forelå det meget omfattende rapporter fra de to kompanisjefer og den ene troppssjefen som hadde hatt sersjanten i sin tjeneste, samt en detaljert redegjørelse fra bataljonssjefen.

Ombudsmannen besvarte farens henvendelse slik:

«Det vises til brev herfra av 11 sep d.å. Ombudsmannen har nå mottatt den utbedte uttalelse fra sjef avd X og har også fått til-

sendt alle dokumenter vedrørende saken som beror ved bataljonen. Av dokumentene fremgår at tilbakeføringen i grad er truffet av Forsvarets overkommando/Infanteriinspektøren etter tilråding fra X. Ifølge Infanteriinspektøren er bakgrunnen for tilbakeføringen dokumenterte opplysninger om sersjant Ys tjenesteforhold ved X som viser at han åpenbart er uskikket til å inneha befalsgrad.

Etter det opplyste har Deres sønn utført tjeneste i to kompanier og er blitt vurdert av to troppssjefer, to kompanisjefer samt bataljonssjefen. Forut for bataljonens tilråding om tilbakeføring i grad er det foregått 5½ mndrs rettleiding og vurdering av ham. I anledning av Deres klage har bataljonssjefen innhentet uttalelse fra de involverte offiserer. Samtlige har tilbakevist den fremstilling De har gitt av saken. Bataljonssjefen uttaler i denne forbindelse at han ikke ser bort fra at Deres beskyldninger mot såvel bataljonssjef som kompanisjefene ved X kan få et juridisk etterspill.

Etter de opplysninger som er fremlagt i saken finner Ombudsmannen ikke holdepunkter for at vedtaket om tilbakeføring i grad er truffet på sviktende grunnlag eller kan anses å være urimelig. Jeg har således ikke noe å bemerke til den avgjørelse som er truffet i saken.

Kopi av dette brev er sendt bataljonssjefen.»

En løytnant i Luftforsvaret som ikke hadde fått opprykk til kaptein ved de tre normalopptrykk, mente seg forbigått og engasjerte i den sammenheng advokat. Advokaten hadde hatt en omfattende korrespondanse med Luftforsvarsstaben uten at dette hadde gitt noe resultat. Som en siste utvei før en eventuell rettssak ønsket løytnanten å bringe saken inn for Ombudsmannen.

Løytnanten var i tillegg til de tre normalvurderinger vurdert ytterligere to ganger. Ved den siste ekstraordinære vurdering ble han vurdert opp mot de to lavest rangerte som ble gitt opprykk og de 4 høyest rangerte som ikke ble gitt opprykk ved den foregående vurdering. Rådet kom til at klageren ble å rangere etter de 6 kandidater han var vurdert mot.

Ombudsmannen fikk foruten all korrespondanse i saken utlevert personellpapirene til de 6 kandidatene klageren var sammenliknet med ved siste vurdering, endel tjenesteuttalelser samt en redegjørelse fra Luftforsvarsstaben.

Når det gjaldt de 6 syntes alle å være jevne. Fire var nok noe bedre enn klageren, men to lå omtrent på samme nivå. Klageren hadde intet grunnlag for å føle seg forbigått av de 6. På den annen side kunne de 6 heller ikke ha klaget om klageren hadde fått opprykk.

Ombudsmannen ga dette svar til klagerens advokat:

«Det vises til brev herfra av 11 d.m. Ombudsmannen har mottatt de utbedte til-

leggsopplysninger fra Forsvarets overkommando/Luftforsvarsstaben, herunder kopi av rulleblad og tjenesteuttalelser for lt X.

Etter Ombudsmannens oppfatning er de foreliggende tjenesteuttalelser for lt X ikke så variable eller så sterkt avvikende at det kan være tale om en personforfølgelse slik det antydes i Deres brev til meg. Tjenesteuttalelser vil alltid være avgitt på grunnlag av utsteders skjønnsmessige vurdering av den uttalelsen gjelder. Dette skjønn vil ikke være gjenstand for en overprøving fra overordnet myndighets side med mindre det foreligger vilkårlighet eller formelle feil. I likhet med Luftforsvarsstaben har jeg ikke funnet grunn til å anta at det foreligger slike feil i nærværende sak.

Når det gjelder selve vurderinger, får Opprykksrådet forelagt seg kopi av kandidatens rulleblad og minimum siste 6 års avgitte tjenesteuttalelser. Ved lt Xs tredje normalvurdering sommeren 1977 og ved den ekstraordinære vurdering sommeren 1978 fikk rådet således forelagt seg gitte tjenesteuttalelser for h v årene 1970/71—1976/77 og 1972/73—1977/78. Rådets sammensetning har for øvrig ikke vært den samme ved de fire opprykksvurderinger som er foretatt. Ifølge opplysning fra Luftforsvarsstaben er det til sammen 17 forskjellige rådsmedlemmer som har vurdert løytnant X.

Luftforsvarsstaben har generelt pekt på at det ofte er meget lite som skiller de offiserer som ligger i grensesjiktet, dvs de siste av de 65 % som kan rykke opp og de beste av de resterende 35 %. Det kan således være vanskelig både å foreta den rangering Opprykksrådet gjør og å begrunne denne med eksakte «målte» opplysninger. I betraktning av det store antall kandidater som har vært oppe til vurdering, mere enn 600, er det neppe mulig å plassere alle i en objektivt sett riktig rekkefølge. Det er imidlertid etter min oppfatning grunn til å anta at den rangering rådet er kommet frem til må anses som tilnærmet riktig. Det er så vidt jeg kan bedømme ingen holdepunkter for at det foreligger vilkårlighet eller saksbehandlingsfeil fra rådets side ved opprykksvurderingen.

Jeg beklager at lt X ikke har oppnådd opprykk til kaptein, men jeg finner ikke den avgjørelse som er truffet å være åpenbart urimelig.»

En major i krets II hadde etter de tre normalvurderinger ikke oppnådd avansement til oberstløytnant. Klageren la stor vekt på det forhold at han ikke hadde fått anledning til å gjennomgå Hærens administrative skole. Han hadde søkt flere ganger. Hver gang var søknaden anbefalt under forutsetning av at kvalifisert erstatning kunne skaffes. Erstatning ble aldri skaffet og dermed ble det heller ikke noe kurs. Klageren hevdet at han lå godt an under søknadssystemet, men var redd for at han etter den nye befalsordning var plassert i et uheldig årskull. Han var redd han var falt mellom to stoler, eller var blitt offer for en overgangsordning.

Klageren var vurdert for opprykk i 1974 — 75 og 76. Han var rangert alle tre ganger som henholdsvis nr 6 — 9 — 11 av 31 — 41 — 41 kandidater. Opprykk ble gitt til henholdsvis 4 — 5 — 5. Av majorer i krets II er det, etter gjeldende ordning, bare 30 % som kan gis avansement til oberstløytnant. Det vil derfor alltid være vel kvalifiserte kandidater som ikke kan gis avansement. Når det gjelder klagerens anførsel om at han ikke hadde fått gå Hærens administrative skole, viste det seg at klageren tilhørte den aldersgruppe av befal hvor tjenesteplanen ikke var gjort gjeldende. Ingen av de som fikk opprykk i 1974, første gang klageren ble vurdert, hadde denne skole. Det syntes ikke å være noe som tydet på at klageren var blitt plassert i et spesielt uheldig kull. Han syntes heller ikke å være offer for en overgangsordning.

Ombudsmannen avsluttet sitt svar til klageren slik:

«Så vidt jeg kan se er Deres avansementsforhold behandlet på foreskrevet måte. Det er intet som tyder på at det under vurderingen av Dem er tatt annet enn saklige hensyn. Så vidt jeg kan se representerer De ikke noen skjevhet som bør rettes opp. Jeg kan heller ikke se at det foreligger andre forhold som gir grunnlag for forføyninger fra Ombudsmannens side.»

En kommandørkaptein, som hadde klaget tjenestevei over måten kommandører ble utvalgt på, redegjorde i et skriv til Ombudsmannen for sin egen situasjon og sine forhåpninger om avansement til kommandør og ba om Ombudsmannens kommentarer og råd.

Han hadde ikke fått svar på sine henvendelser tjenestevei, og Ombudsmannen anmodet om at hans henvendelser ble besvart.

I svaret ble det gjort rede for den praksis som ble fulgt og de forhold det ble lagt vekt på ved utvelgelse av kommandører. I et skriv til Ombudsmannen ble det redegjort for situasjonen i forbindelse med de kommandørstillinger klageren hadde søkt. Klageren ble orientert om dette. Ombudsmannen bekreftet, ut fra sine erfaringer fra liknende saker, riktigheten av de opplysninger som var gitt både til klageren og Ombudsmannen.

Ombudsmannen uttalte videre at det her var tale om skjønnsmessige vurderinger som det var meget vanskelig å prøve. Ville klageren forfølge denne saken videre, ble han anbefalt i forbindelse med en eller flere søknader på kommandørstillinger å påstå seg forbigått for å få dette konkret vurdert i hvert enkelt tilfelle.

En løytnant klaget til Stortingets forsvarskomiteé over at han etter 3 normalvurderinger

ikke hadde fått opprykk til kaptein. Han mente seg forbigått av to navngitte kapteiner. På forespørsel fra forsvarskomiteén erklærte klageren seg villig til å la Ombudsmannen vurdere klagen før forsvarskomiteén tok standpunkt til klagen.

Klageren tilhørte avansementskrets II og ble gitt 3 normalvurderinger i 1976 — 77 — 78. I 1976 ble det vurdert 55 kandidater hvorav 48 ble rangert, i 1977 vurdert 34 og rangert 25 og i 1978 vurdert 30 rangert 16. Klageren var ikke noen gang blant de rangerte, men ble ansett skikket for opprykk. De to klageren sammenliknet seg med var ved vurderingen i 1977 rangert som nr 11 og 13 av de 16 som ble gitt opprykk til kaptein. De to hadde skikkethetskarakter 5.5 og 6, mens klageren hadde fått 5 i skikkethetskarakter.

Ombudsmannen ga denne uttalelse i saken:

«Det vises til tidligere korrespondanse.

Som nevnt i skriv av 18 des f å ble saken tatt opp med Luftforsvarsstaben som 25 fm har redegjort for de vurderinger som har vært foretatt av Opprykksrådet av Dem og de to offiserer De sammenlikner Dem med. Generalinspektøren for Luftforsvaret og Forsvarsdepartementet fant ingen grunn til å fravike Opprykksrådets tilråding eller gjøre merknader til innstillingene.

Ombudsmannen har også fått tilsendt rulleblad for de to som De sammenlikner Dem med. Det er på det rene at De har mer variert tjenesteerfaring enn de to som De mener Dem forbigått av. De to nevnte offiserer har imidlertid betydelig bedre tjenesteuttalelser enn Dem, og de har plettfri vandel. Når det gjelder sivil og militær utdannelse står alle tre temmelig likt. De to fikk også ved vurderingen i Opprykksrådet høyere skikkethetskarakter enn Dem.

LST opplyser også at rådet i samsvar med GILs direktiv til Opprykksrådet har tatt med i den generelle bedømmelse de to dommene av 2 nov 64 og 10 nov 65, men LST kan ikke av den dokumentasjon som foreligger se at disse dommene er tillagt slik vekt at de alene har resultert i at De ikke nådde opp i konkurransen.

Etter en samlet vurdering av de dokumenter som foreligger, er Ombudsmannen kommet til at den avgjørelse som er tatt ikke kan sies å være åpenbart urimelig. De har fått tre normalvurderinger av Opprykksrådet, i 1976, 77 og 78. De er funnet skikket for opprykk, men har dessverre ikke kommet med blant de rangerte.

Ombudsmannen finner ikke grunnlag for å foreta seg mer med saken.»

Saken ble deretter sendt tilbake til Stortingets forsvarskomiteé.

En fenrik som gjorde tjeneste i FN-bataljonen i Libanon var blitt sendt hjem etter en episode julaften 1979. Under denne episode hadde klageren under innflytelse av alkohol truet med å bruke skytevåpen på en slik måte

at det kunne blitt en meget alvorlig sak. Klageren ble avvepnet og kunne senere ikke huske noe av det som hadde foregått. Truslene ble sett på som meget alvorlige. Det ville bli aktuelt med en disiplinærsak, eventuelt straffesak, som i alle fall ville føre til hjemsendelse på disiplinært grunnlag.

Klageren var en meget dyktig befalingsmann som inntil denne episoden hadde utført sin tjeneste meget tilfredsstillende. Det spørsmål ledelsen stillet seg var om presset hadde virket inn på den psykiske balansen og hva reaksjonen ville bli i en alvorlig situasjon. Dette var en ikke ubetydelig sikkerhetsrisiko.

Avdelingssjefen valgte å sende klageren hjem av medisinske grunner, ikke av disiplinære grunner, idet han antok at klageren ville være best tjent med det. Legen fant grunnlag for å gjøre dette under henvisning til måten klageren reagerte på under innflytelse av alkohol.

Ombudsmannen fant ikke at det var noe grunnlag for påstanden om at saken hadde vært behandlet overfladisk og tilfeldig. Dog hadde informasjonen til klageren, særlig om det medisinske grunnlag for hjemsendelsen, vært mangelfull. Det var Ombudsmannens oppfatning at det måtte være mer skånsomt å bli sendt hjem av medisinske enn av disiplinære grunner, og at den avgjørelse som ble truffet i saken ikke kunne sies å være åpenbart urimelig.

En kaptein hadde flere ganger søkt om FN-tjeneste i Libanon. På grunn av tjenestlige forhold hadde det ikke vært mulig for ham å reise. Han kom endelig med i en noe senere kontingent etter at det var stillet stedfortreder for ham her hjemme. En stund før avreisen fikk han imidlertid beskjed om at man ved gjennomgåelsen av hans helsekort hadde funnet ham «ikke skikket til FN-tjeneste». Han kontaktet både sin avdelingslege og sin private lege som begge erklærte ham helt frisk. Oppsettende avdelingslege som hadde funnet ham ikke skikket til FN-tjeneste, hadde først opplyst at det var noe i veien med hjertet, senere var begrunnelsen at klageren hadde hatt mavesår for 5 mndr siden.

Klageren skaffet frem flere legeattester som viste at han var helt frisk. Legekjennelsen ble påanket. Saken ble av ankeinstansen sendt frem til Forsvarets sanitet som fant at kjennelsen burde opprettholdes. Klageren ga seg imidlertid ikke. Han skaffet flere attester og kontaktet sin organisasjon som tok saken opp med Forsvarets sanitet. Saken ble forelagt Forsvarets øverste legemnd som konkluderte slik:

«Selv om kapteinen for tiden var frisk og skikket til vanlig tjeneste i Norge opprettholdes den tidligere kjennelse som uskikket til tjeneste i Unifil med de ekstreme forhold som dette lett kan medføre.»

I siste omgang tok klageren saken opp med Ombudsmannen. Han hevdet at det ble øvet forskjellsbehandling når det gjaldt medisinske vurderinger og navnga i den sammenheng to kapteiner som hadde fått skikket helsekjennelse. Klageren anmodet om Ombudsmannens bistand til å få sin kjennelse endret.

Ombudsmannen drøftet saken med vedkomende organisasjon og Forsvarets sanitet. Ombudsmannen gjorde det klart for klageren at hverken Ombudsmannen eller organisasjonen kunne bestride riktigheten av den uttalelse som var gitt av den høyeste faglige myndighet, Forsvarets øverste legenemnd. Ombudsmannen fant imidlertid grunn til å forelegge spørsmålet om forskjellsbehandling for Forsvarets sanitet. De opplysninger som ble gitt ga ikke grunnlag for å anta forskjellsbehandling i de to navngitte tilfeller. Om dette generelt uttalte Forsvarets sanitet følgende:

«Det ligger i sakens natur — og er vel neppe til å unngå — at enkelte søkere til UNIFIL vil føle seg «forskjellsbehandlet». Dette skyldes bl a det forhold at søkerne ikke har forutsetninger for å bedømme sin egen helsetilstand objektivt mot andre søkere. I det konkrete tilfelle har således kapt X hevdet at en kollega med gjennomgått hjerteinfarkt fikk reise til Libanon. Denne befalingsmann ble imidlertid underkastet en meget grundig kardiologisk undersøkelse som konkluderte med at han ikke hadde hatt hjerteinfarkt, og at han var fullstendig frisk.

Forsvarets sanitet mener at det medisinske seleksjonsarbeid som foretas før uttak til UNIFIL-tjeneste foregår etter fornuftige medisinske kriterier, og er helt nødvendig for mest mulig å unngå repatriering av udyktig personell — dette gjelder både befal og menige.

Påstanden om at FSAN — som øverste fagmyndighet — driver forskjellsbehandling ut over det som ligger i en rent objektiv vurdering av den medisinske tilstand, må tilbakevises som urimelig og grunnløs.»

Ombudsmannen fant ikke grunn til å foreta seg noe ytterligere i saken.

En vernepliktig løytnant som hadde et engasjement i tiden 1978 til juli 1980, hadde søkt opptak på Befalsskolens øverste avdeling for deretter å få fast stilling i Forsvaret. Søknaden om opptak på BSØA var avslått. Dette fant han urimelig.

Grunnlaget for avslaget var at klageren var så gammel (39 år) at han ikke ville kunne følge det ordinære tjenestemønsteret. Dessuten var han dimittert fra Krigsskolen i 1965 på grunn av tyveri.

Ombudsmannen fant at begrunnelsen for avslaget på klagerens søknad var saklig og heller ikke kunne ansees for åpenbart urimelig.

En vernepliktig lege som gjorde tjeneste under en repetisjonsøvelse, hadde under øvelsen mistet et smykke (en amulett). Dette tapet hadde han søkt om erstatning for, men søknaden var avslått av Forsvarsdepartementet. Departementets begrunnelse for avslaget var at det her var tale om en privat eiendel som det ikke var behov for i tjenesten.

Klageren var ikke enig i dette og ba om Ombudsmannens vurdering. Klageren hevdet at selv om amuletten ikke direkte var nødvendig for tjenesten var det helt nødvendig for ham å ha amuletten på seg og dette burde være avgjørende.

Ombudsmannen fant departementets avgjørelse overensstemmende med gjeldende regler og tidligere praksis.

En kaptein som var tildelt bolig av Forsvarets boligmasse på tjenestestedet var sagt opp med anmodning om å flytte til en annen leilighet. Den leilighet han hadde skulle i fremtiden brukes til kontorer, garderobe etc for det kontorpersonell som arbeidet på stedet.

Klageren fant oppsigelsen urimelig. Han hadde bodd i leiligheten ca 1½ år og hadde funnet seg vel til rette. Den leiligheten som var tilvist var mindre enn den han hadde og lå noe mindre sentralt.

Klageren hadde ikke bragt oppsigelsen inn for retten slik han var oppfordret til, men anmodet om Ombudsmannens reaksjon.

Ombudsmannen svarte klageren slik:

«Det vises til Deres brev av 20 d m med vedlegg.

Etter de opplysninger som er fremlagt i saken vil jeg anta at oppsigelsen av Dem fra den leilighet De nå bebor må anses saklig begrunnet og kan heller ikke etter min oppfatning sies å være urimelig. Ved henvendelse til X har jeg fått opplyst at De ikke har benyttet Dem av den adgang De har etter husleieloven til å få oppsigelsens lovlighet prøvet for retten, jfr Xs brev til Dem av 31 mars d.å.

Når det gjelder spørsmålet om dekning av utgifter i forbindelse med flytting, går jeg ut fra at godtgjørelse vil bli ytet i den utstrekning slik godtgjørelse er hjemlet i regulativ for offentlige tjenestemenns flyttingsgodtgjørelse. Forhøyet omflytningstillegg kan De imidlertid ikke ses å være berettiget til.

De anfører i Deres brev som et ankepunkt at boligfordelingsnemnda nå plutselig legger avgjørende vekt på Deres poengmessige stilling. Det er imidlertid etter det opplyste grunn til å tro at nemnda ikke bare har tatt hensyn til antall poeng, men at familiens størrelse også er tillagt betydning.»

Det er i beretningen for i fjor redegjort for en sak som angår vernepliktige legers muligheter for å få dekket reise- og flytningsgodtgjørelse i forbindelse med tiltredelse av tjenesten. Både Forsvarets sanitet og Forsvarsdepartementet hadde tidligere fremmet forslag som gikk ut på å bedre situasjonen for denne kategori personell, men forslaget ble avslått av Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Saken ble fremmet for FAD på ny og lovet vurdert når loven om inntektsstopp ble opphevet.

Saken ble fremmet for FAD igjen, men søknaden ble avslått i skriv fra FAD av 11 juli hvor det uttales at departementet fortsatt ikke finner å kunne samtykke i at vernepliktige leger, tannleger, farmasøyer og psykologer får dekket utgifter til flytning i forbindelse med førstegangstjenesten.

Ombudsmannen fant etter dette ikke å kunne foreta seg noe ytterligere i saken.

Fire elever ved Sjømilitære korps som tidligere hadde tjeneste som befal med noe forskjellig status, anmodet om Ombudsmannens råd i sammenheng med arbeidet med å beholde sin tidligere lønn under den nye utdannelsen. Saken var også tatt opp med elevenes befalsorganisasjon. Saken var i første omgang behandlet av Sjøforsvarsstaben som hadde fastslått at det ikke var hjemmel for å utbetale lønn i skoletiden slik det var anledning til ved enkelte av andre skoler i Forsvaret. Forsvarsdepartementet fant ikke å kunne ta stilling til saken før loven om inntektsstopp var trådt ut av kraft. Da saken igjen ble forelagt for departementet, fant departementet etter nøye å ha vurdert de foreliggende opplysninger ikke å kunne imøtekomme kravet om lønn i elevtiden.

Ombudsmannen ba om klagerens kommentarer til departementets avgjørelse og begrunnelse for avgjørelsen.

En av klagerne skrev slik til Ombudsmannen:

«Vi har mottatt avgjørelsen til Forsvarsdepartementet og det var skuffende.

Begrunnelsene var meget svake, og kan ikke tjene til Forsvarets interesse.

Vi synes at denne saken er så enestående at vi vurderer å la avisene få den.

Det ble ikke nevnt hvorfor tidligere befal beholder lønnen ved opptak som kadett ved Sjøkrigsskolen, men mister lønnen ved opptak som konstabel ved Sjømilitære korps.

Heller ikke ble det nevnt noe om at tidligere befal beholder lønnen ved opptak på tekniske fagskoler i Hæren og Luftforsvaret.

Det ble nevnt at matroser med et visst antall år som matros beholder sin lønn. Vi vet at en matros som begynte ved skolen i 1978 som konstabel III beholdt sin matroslønn selv om han begynte i første skoletrinn.

Vi betrakter dette som en prinsipp sak som også vil ha betydning for rekrutteringen til skolen.

Vi synes det er en skam at befal med flere års tjeneste bak seg skal behandles slik ved ønske om videreutdanning i Forsvaret.

Kan en statsansatt miste sin lønn og lønnsansiennitet ved skolegang?

Om ugifte konstabler vil tjene mer på en positiv avgjørelse enn gifte konstabler, kan vel umulig ha noen ting med saken å gjøre.»

Ombudsmannen fant grunn til å forelegge disse bemerkninger for Forsvarsdepartementet som svarte slik:

«Det vises til brev 30 mai 80 fra Ombudsmannen for Forsvaret bilagt brev av 22 mai 80 fra konstabel I X.

Når det antydes en forskjellsbehandling ved opptak på de forskjellige skoler i Forsvaret, går departementet ut fra at det menes forskjellige økonomiske vilkår. Dette er som alle vet korrekt.

Som OFF kjenner til har de ulike økonomiske vilkår bl a sammenheng med forskjellige opptaksvilkår hva angår tidligere utdanning og erfaring, utdanningens lengde, skolenes nivå, lengden av pliktstjenesten m v. En sammenlikning av f eks vilkårene under grunnutdanning og under videreutdanning, eller mellom SMK/NA og Sjøkrigsskolen/de øvrige krigsskoler er etter Forsvarsdepartementets oppfatning ikke relevant.

Det kan forekomme enkelte bevisste forskjeller i vilkår pga f eks rekrutteringshensyn, skolens attraktivitet/beliggenhet o l.

Dette var bl a tilfelle da nåværende vilkår ved SMK i sin tid ble fastsatt. Andre ulikheter kan ha oppstått over tid og er ikke bevisst etablert.

Når utdannet befal med tidligere befalstjeneste — også fra andre forsvarsgrener enn Sjøforsvaret — tas opp som elever ved SMK/NA starter de på ny grunnutdanning og dermed en ny karriere. Det har ikke vært forutsetningen å ta opp befal som elever ved SMK/NA. Likevel har det forekommet at tidligere befal på eget initiativ, og av egen interesse, søker om opptak og dermed konkurrerer seg til ledig elevplass. Departementet antar at dette også vil kunne forekomme i fremtiden. Økonomisk særbehandling f eks i form av en elevlønn svarende til tidligere befalsavlønning har imidlertid aldri vært forutsatt.

Den tidligere befalsutdanning og befalspraksis som de aktuelle elever har hatt, gir etter de fastsatte regler ikke grunnlag for noen avkorting av elevtiden ved SMK.

Det vises i denne forbindelse til vedlagte oversikt over de fem aktuelle konstablers tidligere tjeneste i Forsvaret.

Når det gjelder spørsmålet om den betydning en eventuell ordning med bibehold av befalslønn vil kunne ha for rekrutteringen vises til uttalelse fra SMK av januar i år der det bl a heter:

«Omfanget av befal som er tatt opp som elever ved SMK har således holdt seg på et meget lavt nivå. 2—3 pr år. En har grunn til å tro at antallet vil øke noe dersom avlønningsreglene endres i gunstigere retning, men økningen blir neppe særlig stor, anslagsvis 4—5 pr år.»

Til Xs spørsmål om en statsansatt kan miste sin lønn og lønnsansiennitet ved skolegang kan opplyses:

Når det gjelder utdanningspermisjoner generelt blir lønn under permisjon etter fast praksis ikke gitt for studier ved universitet eller høgskole eller til annen utdanning som kreves for stillingen (grunnutdanning). Forbruker- og administrasjonsdepartementet har imidlertid samtykket i at tjenestemenn får beholde lønnen under relativt kortvarige permisjoner for studier av spesielle emner som ikke faller inn under fagkretser ved universitet, høgskole eller læreanstalt som er åpne etter alminnelig opptakskonkurransen, ref Statens personalhåndbok 214.4.

En statsansatt kan ikke under noen omstendighet miste sin lønnsansiennitet ved skolegang, men skolegang medregnes som hovedregel ikke i tjenesteansienniteten, jfr generelle regler i SPH pkt 222, 13—13.

Til pkt 10 i Xs brev kan opplyses at problemstillingen ugifte kontra gifte konstabler ikke har hatt noen innflytelse på departementets standpunkt.

Forsvarsdepartementet kan ikke se at det foreligge grunnlag for å endre avgjørelsen av 28 april 80.»

Ombudsmannen fant i et avsluttende svar til klageren at departementet hadde gitt en fyldestgjørende og dekkende begrunnelse for sitt standpunkt. Ombudsmannen bemerket spesielt at det her var tale om en helt ny grunnutdanning og ny karriere. Ombudsmannen fant ikke grunnlag for å foreta seg noe ytterligere i saken.

En major hadde fått avskjed i henhold til lov om aldersgrense for yrkesbefal fra 1 juli 1979. Hans pensjon ble fastsatt etter ltr 22. Han ville ha oppnådd lønnsopprykk til ltr 23 fra 1 juli 1979, altså samme dag han gikk av med pensjon. En søknad om å få pensjonen beregnet etter ltr 23 ble avslått, noe han etter 38 års tjeneste i Forsvaret fant urimelig. Han hevdet også at han avvirket 5 ukers ferie med lønn etter ltr 23 etter 1. juli 1979. Klageren håpet at Ombudsmannen ville finne hans krav berettiget og gi uttrykk for dette overfor de avgjørende instanser.

Ifølge lov om alderspensjon for yrkesbefal skal stillingen fratres ved første månedsskifte etter at aldersgrensen fra graden er nådd. Ombudsmannen fant allikevel grunn til å forelegge saken for Forsvarsdepartementet på ny. Departementet svarte slik:

«Forsvarsdepartementet kan forstå major Xs misnøye med fastsettelsen av hans pensjonsgrunnlag. Han hadde vært major i 10 år pr 30 juni 1979 og skulle etter gjeldende lønnsstige for majorer vært lønnet etter ltr 23 fra 1 juli 1979. Fødselsdatoen er imidlertid 22 juni 1914. Han fylte således 65 år 22 juni 1979 og ble gitt avskjed fra 1 juli 1979.

Etter gjeldende pensjonslov er det kun invalidepensjonister som får pensjonen sin re-

gulert etter opprykksstigen mens de oppbeholder pensjon, jfr. SPH 235.3—1.

For alderspensjonister er det lønnstrinnsplasseringen (innskottsgrunnlaget) i siste lønnsmåned før avskjed som legges til grunn for pensjonsberegningen, jfr Pensjonsloven § 22.

Lønn under opptjent ferie etter avskjed — har etter det Forsvarsdepartementet kjenner til — ikke av Statens pensjonskasse vært godkjent som pensjongivende tjeneste og grunnlag for pensjonsberegning.

Til pkt 7 i major Xs brev av 20 jun 80 kan opplyses at søknader om tilleggspensjon som sendes Forbruker- og administrasjonsdepartementet kun gjelder personer som har mindre enn 30 års pensjonsansiennitet. Slike søknader gjelder ikke selve pensjonsgrunnlaget etter nevnte § 22.

Forsvarsdepartementet kan kun konkludere med at major X synes å ha fått pensjonsgrunnlaget korrekt fastsatt etter gjeldende lov og regelverk. Dette administreres av Sosialdepartementet og Forsvarsdepartementet finner ikke grunnlag for å foreslå unntak for major X.»

Selv om avgjørelsen kunne synes urimelig fant Ombudsmannen den truffet overensstemmende med gjeldende lov og regelverk.

Sivilt personell i Forsvaret.

Det er behandlet 5 saker.

En lagerbetjent klaget over at han var flyttet fra en avdeling til en annen av sikkerhetsmessige grunner. Han hadde tidligere gjort tjeneste som vervet og sersjant i engasjementsstillinger. Da han ble for gammel til ytterligere engasjementer, ble han fast tilsatt som sivil lagerbetjent. Han mente han hadde utført sitt arbeid tilfredsstillende og hadde aldri mottatt noen klager.

Det viste seg at klageren var ansatt som lagerbetjent ved stasjonen. Han hadde således ikke noe krav på arbeid ved en bestemt avdeling. Klageren hadde ikke oppnådd den klare ring som var nødvendig ved den avdeling han ble flyttet fra. Grunnen til dette var at han var bøtelagt for flere straffbare forhold. Dette hadde han unnlatt å opplyse om ved utfylling av egenerklæringen.

Ombudsmannen drøftet saken med Forsvarets overkommando og klagerens organisasjon. Ombudsmannen fant ikke avgjørelsen åpenbart urimelig.

En assisterende kjøkkensjef som var ansatt ved en liten underavdeling 7 mil unna hovedavdelingen, klaget over fastsettelsen av arbeidstiden. De første 7 mndr hadde hun arbeidet fra kl. 0700 til 1520 med fri fra fredag til mandag. Dette passet henne bra fordi hennes mann, som var vakt- og varmemester ved avdelingen, hadde samme arbeidstid slik at de

kunne kjøre bil sammen til sitt bosted 18 km unna.

Fra 1/1-80 hadde avdelingen også fått hjemmel for en kjøkkenassistent. Fra da av ble kjøkkentjenesten satt opp i to skift med klageren og kjøkkenassistenten som ledere for

hvert sitt skift. Dette ga klageren en annen arbeidstid enn tidligere.

Ombudsmannen fant ikke de foretatte endringer i strid med ansettelsesvilkår eller instruks for stillingen, og fant heller ikke at ordningen virket urimelig.

III. Ombudsmannsnemndas befaringer.

Ombudsmannsnemnda har i 1980 besøkt følgende 6 avdelinger:

4—7 november:

Værnes flystasjon
 Infanteriets øvingsavdeling nr. 3, Steinkjers-
 annan
 Hysnes fort
 Ørland flystasjon
 Luftforsvarets stasjon Gråkallen
 Befalsskolen for Infanteriet i Trøndelag.

Værnes flystasjon.

Nemnda ble mottatt av stasjonssjefen, oblt Wergeland, som orienterte om stasjonen og virksomheten.

En rekke av stasjonens bygninger er svært gamle, og vedlikeholdsutgiftene er betydelige. Bygging av ny mannskapsmesse vil starte i mai 1981.

Stasjonen har få problemer med mannskapene. Rekruttskolen har 4 innkallinger i året. Tjenesten ved rekruttskolen varer a. 2½ mnd. Det er stor avgang her, særlig av sosialmedisinske grunner. Narkotikaproblemet har stasjonen ikke merket noe særlig til.

Flyveskolen drives som en komprimert rekruttskole av ca. 8 ukers varighet. Etter å ha gjennomgått 25 timers flyveropplæring må mannskapene ha befalsskole. Videre flyverutdannelse foregår i USA. Hærens OP-flyvere blir også utdannet på Værnes.

Nemnda møtte så det felles tillitsmannsutvalg. Her redegjorde Ombudsmannen for ombudsmannsordningen og nemndas virksomhet, samt forholdet til landsutvalget.

Tillitsmennene klager over bademulighetene ved stasjonen. Det var for få dusjer og badstuen var i meget dårlig forfatning. Mannskapsmessen mente de også var utilfredsstillende. De var imidlertid orientert om at bygging av ny mannskapsmesse ville starte til våren.

Gymnastikksalen var dårlig, noe som gikk ut over den fysiske fostring, særlig for befalskoleelevene. Spørsmålet om nytt gymnastikk-anlegg var tatt opp flere ganger, men uten

resultat. Man hadde fått avsatt noen timer pr uke ved svømmehall i Stjørdal.

Etter dette møte foretok nemnda en befaring i leiren. Gymnastikksalen var ikke tilfredsstillende. Forlegningen for flypoliti og flyveskolens rekrutter var tilfredsstillende med stort sett 3 mann pr rom. Det var vaske-rom med dusjer i hver etasje. I den andre kasernen var det forlagt 2 mann pr rom, også her var forholdene tilfredsstillende.

Rekruttskolen var forlagt i svært gamle brakker som imidlertid var godt vedlikeholdt. Rommene var brukbare selv om de naturlig nok lå noe under vanlig stadard i nyere forlegninger. Det var forlagt 7 mann på rommene, på noen 12 mann. Her var det innredet felles vaskerom, men dusjer manglet slik at bading måtte foregå i en egen brakke.

Mannskapenes spisesal var brukbar, men kjøkkenforholdene var ikke tilfredsstillende. Kjøle- og frysekapasiteten var tilfredsstillende.

Infanteriets øvingsavdeling nr 3, Steinkjersannan.

Avdelingens sjef, oblt Thorsen, tok imot nemnda og orienterte om forholdene.

Rekruttene kommer vesentlig fra Trøndelagfylkene og Møre og Romsdal, men også fra Nord-Norge. Bortsett fra enkelte problem-barn er det stort sett få problemer med mannskapene. Etter endt rekruttskole overføres de fleste til tjeneste i Nord-Norge.

Etter sjefen orientering ble det holdt møte i fellesutvalget. Tillitsmennene, som var helt nye, hadde ingen spesielle problemer å ta opp. De hadde inntrykk av at de fleste fant seg bra til rette selv om overgangen fra sivil til militært liv kunne virke hard for enkelte.

En av tillitsmennene nevnte at arbeidskompaniets brakke vært svært dårlig. Halvparten av rommene var pusset opp og disse var bra. I den delen som ikke var pusset opp var forholdene mindre tilfredsstillende. Man regnet med å få foretatt resterende oppussing først i 1982. Tillitsmennene ville gjerne ha dette gjort tidligere, bl a fordi brakken var kald.

Nemnda så på andre kaserner av standard

type som det ikke var noen spesielle merknader til. Spisesalen var pusset opp og modernisert og var blitt svært trivelig.

Den nye befalsmessen hadde meget høy standard og må være et fint oppholdssted for bealet.

Rekruttskolen Hysnes.

Nemnda ble først orientert om virksomheten av gruppesjefen og rekruttskolesjefen. Forholdene var nå bra og det var få problemer med mannskapene. Romutmykningen var det fortsatt diskusjon om.

Av innværende kontingent var det svært mange dimitteringer av forskjellige årsaker. Dette innebar at man ikke ville klare å dekke behovet for KA-personell etter endt rekruttskole.

Ellers hadde også denne avdeling visse problemer med valg av tillitsmenn fordi så mange blir uttatt til kurs like etter valget. Man forsøker å få hovedtillitsmann valgt blant de som er fast ved avdelingen.

Personell til Sjøheimevernet blir også utdannet her gjennom 4 inntak i året. Disse er ca. 70—80 dager ved Hysnes.

Under møtet med tillitsmannsutvalget ble det ikke tatt opp noen spesielle problemer. Ombudsmannen orienterte om ombudsmannsordningen og endel generelle spørsmål ble diskutert.

Etter møtet med tillitsmannsutvalget foretok nemnda befarings av forlegningen. Messebygget er felles for menige og befal og forholdene er gode. Undervisningsbygget er moderne med lyse, pene rom samt tidsmessig kinosal. Idrettsbygget er også hensiktsmessig og moderne med badstuer og svømmehall. Bygget er plassert utenfor selve leirområdet, det samme er kantinen som er i en bygning oppført av tyskerne. Her er også bibliotek, et lite kapell samt forskjellige kontorer. Kasernene var ført opp i 1974 og 75. De har bra standard med badstuer og dusjer i kjelleren.

Sett under ett må Hysnes nå være en av landets triveligste forlegninger.

Ørland flystasjon.

Besøket ble innledet med møte med stasjonsjefen og velferdsoffiseren. Oberst Andersen ga først en orientering om stasjonen og dens virksomhet.

Det var endel sosiale problemer blant mannskapene, men til nå hadde man klart å løse de fleste, særlig de av sosial/økonomisk karakter. I enkelte tilfeller har det vært nødvendig med utsettelse eller overføring.

Etter samtalen ble det holdt møte med fellesutvalget. Ombudsmannen åpnet med en kort

orientering om ombudsmannsordningen og forholdet til landsutvalget.

Tillitsmennene tok opp spørsmålet om tilbygg til gymnastikksalen som de mente var for liten og dårlig vedlikeholdt. Dette hadde i dag 5. prioritet på utbyggingsprogrammet. Her ønsket tillitsmennene høyere prioritet.

Velferdsoffiseren pekte på mangelen på velferdsbygg, men både velferdsbygg og gymnastikksal var lavt prioritert av sentrale myndigheter i den nåværende vanskelige økonomiske situasjon.

Ellers var tillitsmennene opptatt av å kunne gå i sivile klær i beredskapsperioden. De mente også det var upraktisk at de måtte møte i uniform ved legevisitasjon etter endt tjeneste om dagen. Endel generelle spørsmål knyttet til tillitsmannsordningen, aktivitet og informasjon mellom tillitsmennene og mannskapene forøvrig ble også diskutert.

Nemnda foretok en befarings av stasjonen. Mannskapenes kaserner var av vanlig standard hvor forholdene stort sett var bra.

Kjøkkenet og spisesal var tilfredsstillende, men spisesalens kapasitet var noe for liten. Kjøle- og frysekapasiteten var tilstrekkelig. Undervisningsbygget var forholdsvis nytt og tidsmessig, men med for liten kapasitet. Gymnastikksalen var ikke tilfredsstillende.

Luftforsvarets stasjon Gråkallen.

Fung stasjonssjef, major Iversen, mottok nemnda og orienterte om forholdene.

Nedskjæringen av tjenstedager på 10 % skapte personellproblemer, særlig ved kontingentskifte. Major Iversen hadde inntrykk av at mannskapene var fornøyd med tjenesten ved stasjonen og det var få klager. Det var få refselsler og de som var gjaldt i alt vesentlig mindre forseelser. Stasjonen har ikke fast velferdsoffiser, men hadde fra høsten av håp om å få tilsatt kombinert velferds-/idrettsoffiser.

Kasernen var nå gammel og nedslitt. Det forelå planer om oppussing og modernisering i 1981. Kjøkkenet skulle også forbedres.

Etter orienteringen møtte nemnda tillitsmennene ved stasjonen. Ombudsmannen ga en kort orientering om ombudsmannsordningen. Tillitsmennene hadde ingen spesielle problemer de ønsket å ta opp. De saker som meldte seg klarte de å løse lokalt. Etter deres mening var samarbeidet i tillitsmannsutvalget meget godt.

Nemnda foretok så en befarings av forlegningen og fjellanlegget som er mannskapenes viktigste arbeidsplass. Kaserne av vanlig standard med stort sett 4 mann pr rom. Noen rom var dårlig vedlikeholdt, men skulle nå pusses opp. Møblene var også gamle og nedslitt, men det var lovet nye.

Stasjonen har i dag ikke lokaliteter nok til å kunne drive tilstrekkelig undervisning. Det var et undervisningsrom i kasernen og dette måtte også brukes til forskjellig hobbyvirksomhet.

Gråkallen har ikke kantine drevet av Statens kantiner. Begrunnelsen er at kantine ville gå med underskudd. I dag ble kantine drevet av 2 soldater, og åpningstiden avhang av om disse var til stede. Dette var ikke tilfredsstillende.

Selv om forholdene på flere områder var kummerlige virket det som om mannskapene trivdes. Dette har nok i betydelig grad tilskrives stasjonens beliggenhet og de gode kommunikasjoner.

Befalsskolen for Infanteriet i Trøndelag.

Nemnda hadde først en samtale med skolesjefen, oblt Hansen, som orienterte om skolens nybyggingsplaner. Utbyggingen var gitt 2. prioritet i Hæren, men det ville ikke bli gitt noen

bevilgninger før i 1983. Inntil da forsøker man å foreta de mest nødvendige utbedringer.

Skolesjefen snakket også om skoletillegg og bonus for elevene som de nå mente var for lavt og måtte justeres. Dette var tatt opp tje- nestevei.

Det ble holdt møte med tillitsmennene, hvorav en representerte de faste mannskapene og den andre elevene. Disse nevnte de samme saker som skolesjefen hadde tatt opp, utbyggingen og skoletillegg/bonus. De sluttet seg helt til skolesjefens standpunkt og vurderinger.

Nemnda så på skolens forskjellige lokaliteter. Etter forrige besøk for 4 år siden var nemnda sterkt kritisk til forholdene. Situasjonen nå er ytterligere forverret og det er helt utilfredsstillende at elever som senere skal overta befalsfunksjoner ute ved stående avdelinger bys slike forhold.

Så sterkt nemnda kan ber den om at man nå snarest finner frem til en totalplan for utbedring av festningen slik at mannskap og elever bys mer tilfredsstillende forhold inntil den planlagte utbygging er ferdig i 1985/86.

Oslo i februar 1981.

Edg. Andreassen
(sign)

Kåre Hansen
(sign)

Hans Nordahl Jensen
(sign)

Erlend Rian
(sign)

Ottar Gravås
(sign)

Per-Kristian Foss
(sign)

Ola D. Gløtvold
(sign)